

L'afirmació religiosa i senyorial. Edificis que van marcar la identitat d'Alaquàs i els seus protagonistes. Segles XIV-XVII

Des que un quatre de juliol de 1238, Jaume I, donara l'alqueria d'*Al-Aqwas* a Bernat de Castelló i la seua esposa Eva, fins aquell fatídic dotze d'octubre de 1609, quan els moriscos d'Alaquàs van embarcar en les naus, Sant Elm i Sant Crucifix del Grau, camí de l'exili definitiu, transcorregueren quasi quatre segles on dues cultures i religions varen conviure en una lluita contínua. Al marge de la segregació dels vençuts a les moreries en tot el Regne, el primer entrebanc que varen tindre fon la prohibició de cantar la *Salat* des dels minarets, que després es va tornar a permetre, però en veu baixa i davant de les Mesquites, o tocant l'anafil, una trompeta llarga que, per cert, apareix a l'inventari de béns del misser Jaume Garcia d'Aguilar, i que també va ser motiu d'una petició al rei a les Corts de 1371 perquè la prohibira, al·legant que coincidia amb els tocs de l'alba i el capvespre de les campanes. Cosa que, per cert, no fou acceptada per Pere el Cerimoniós. Des d'aquestes mesures fins la conversió forçosa després de les Germanies, la pressió sobre la religió dels antics pobladors va anar en augment de manera constant.

Al final, i com sempre, els vencedors acabaren imposant-se. De la mateixa manera que segles abans ho feren els sarraïns amb els visigots, o aquests últims sobre els romans... i així uns sobre altres, ens podríem remuntar fins als inicis de la humanitat.

Però açò estava decidit des del principi. El Conqueridor, va deixar establert al codicil fet a juliol de 1276 que els sarraïns foren expulsats del Regne de València, i així ho va pregar al seu hereu:

«rogamus dictum infantem Petrum, quod pro eo quia nos promissimus summo pontifici, et misimus inde sibi cartam nostram bullatam, quod eieceremus sarracenos de terra nostra, et hoc idem iam promisseramus ante altare nostre domine sancte Marie Valencie, et pro eo etiam quia summus pontifex nobis dictam decimam concessit ratione predicta, idem infans Petrus prorsus eiiciat sarracenos de regno Valencie, ita quod nullus ipsorum sarracenorum remaneat ibi, nec sous nec alterius pro peccunia vel censu, aut pro redditu inde habendis, vel alio modo, et quod hoc non mutet aliqua ratione».

Van fer falta tres-cents trenta-tres anys perquè es complira la voluntat del rei. La manca de nous pobladors, primer, l'especialització dels mudèjars en certs oficis i conreu de la terra, i l'assumpció pels senyors d'aquesta realitat, van dur a l'ajornament *sine die* del compromís adquirit amb la Santa Seu. Molts anys d'una complicada convivència entre dues religions que bevien del mateix Déu d'Abraham. Tot i això, la tossuda realitat documental ens ha deixat exemples, al nostre poble, que denoten un tracte igualitari amb les dues cultures, com veuran al final, on apareixen sarraïns ocupant càrrecs notoris o gestionant regalies tan importants com el molí.

Saben bé vostès que la cultura, la religió, el poder, necessiten d'icones pròpies que els identifiquen, i gràcies a això, l'arquitectura ens ha anat deixant manifestacions al llarg de la història que ens ajuden a la seua comprensió en cada moment. En el cas del nostre poble, no totes s'han mantingut en peu, encara que d'aquestes últimes ens ha quedat almenys constància documental o arqueològica.

Dels seus veïns i habitants tenim fins ara constància documental des del segle XIV. Molts, una quantitat ingent. Encara que hem de dir, que d'aquells desgraciats que eren atesos a l'hospital de pobres¹ que hi havia a Alaquàs, no sabem res. No tenien cap cosa que vendre o comprar, o deixar en herència. I d'aquesta institució no ha aparegut, de moment, cap document. L'habitual anonimat de dones i homes del poble senzill en els llibres d'història, es veu agreujat quan es tracta dels menys afavorits. Però també formen part d'ella.

¹ La seua ubicació és difícil de precisar, ja que des del segle XVI, apareix en alguns documents a l'antiga moreria, i en altres fora d'ella, encara que són nombrosos els actes notariais on bé es nomena directament, o el carrer amb el seu nom, o donacions per atendre als pobres. També pot ser que estiguera en diferents llocs al llarg del temps.

Afortunadament no tot és un mut silenci, i a poc a poc anem coneixent més dades sobre els tres monuments més importants del nostre poble que han resistit el pas del temps,² i altres, que permeten aproximar-nos a la desapareguda mesquita musulmana. En aquest treball aportem nous documents que els donen suport, pretenent donar fi al que ara anomenaríem llegendes urbanes, però també, plantejant dubtes i hipòtesis sobre algun d'ells. Els fons d'on s'han obtingut són, l'Arxiu del Regne de València, i el del Col·legi del Corpus Christi, que figuraran com ARV i ACCV.

La primitiva ermita que va acollir la imatge trobada de la Verge de l'Olivar, va anar creixent al llarg dels segles fins convertir-se en el desaparegut monestir de l'Ordre dels Mínims de Sant Francesc de Paula. El poblament de l'antiga alqueria sarraïna esdevingué lentament en una majoria de veïns cristians que varen afirmar la seua creença amb el progressiu creixement d'aquest xicotet temple. Per altra part, fins la conversió forçosa dels musulmans, la mesquita va ser el centre de la seua fe, encara que deuen saber que, a Alaquàs, no es va dur a terme el seu enderrocament, com veurem més avant. Al mateix segle XVI, l'aleshores senyor, va posar de manifest el seu poder, construint el castell, el monestir, i la nova església dins del poble.

L'ordre que seguirem en aquest treball és el cronològic, sense que això supose preferència alguna sobre cap dels tres, ja que cadascun d'ells va tindre la seua particular rellevància en cada moment històric.

Per raons purament narratives, deixarem excepcionalment la mesquita per al final. També parlarem dels seus protagonistes més rellevants, tot i tenint en compte que el relat històric se sol suportar sobre els grans prohoms, i en el nostre cas també, intentarem donar, com dèiem, algunes pinzellades de la gent normal i corrent, que en definitiva va carregar amb els costos d'aquestes construccions, directament o indirectament. Bé saben vostès que ja siga sota el domini d'un senyor feudal, o l'administració d'un govern democràtic, aquell que paga sempre és el poble. I pareix que ho tenim assumit. Tant és així, que sis-cents anys després, les nostres institucions d'autogovern continuen mantenint

² Les més rellevants s'inclouen a l'Apèndix documental. Són totes transcripció pròpia i inèdites, excepció feta del contracte de 1577, ja publicat per la professora Mercedes Gómez-Ferrer Lozano. Així mateix, aportem una recreació pròpia de les possibles fases de construcció de l'església que analitzem. LÀMINA I.

el nom de Generalitat, forma singular de les generalitats, impostos indirectes que gravaven el consum, i que donaren vida a l'aleshores Diputació del General que les recaptava.

L'ERMITORI I DESPRÉS ESGLÉSIA I MONESTIR DE L'OLIVAR

La tradició situa al 1300 la troballa de la imatge de la Verge, i no pareix que vaja molt desencaminada. Timoteo Casaban Brisa, a la seua *Breve descripción histórico religiosa de la villa de Alacuás*³, diu que el primer beneficiat fou Pere Llosa i que va morir al 1332, segons constava en una làpida que hi havia a l'entrada del temple, i que fins l'any 1936 encara es podia veure⁴. En 1349, al document de venda dels drets d'Alaquàs a Joan Escrivà, apareix un dret de patronat, que s'especifica més al 1367 en la venda de la meitat del lloc a Galcerà de Tous, «Beneficio de una capellanía instituida en la Iglesia de Santa María del Olivar que hay en este lugar»⁵. Estem doncs davant de tres testimonis documentals que ben bé podrien corroborar la tradició oral.

El campanar és una antiga torre vigia feta de tàpia, al qual se li va afegir un altre cos a partir dels merlets, que encara es podien veure des de l'interior abans de l'última rehabilitació, quan va quedar clar que estava exempt de la resta del temple, i als seus peus, en la cara sud, encara queda un tros de mur fora de context, potser anterior al segle XIV.

Al 1452, Arnau Castell, batle d'Alaquàs, contractava la construcció d'una reixa per tancar l'altar major, que pesava quasi cinc-cents quilos, amb Aloy Pons, un mestre manyà molt afamat del moment⁶. Aquest és fins ara el document més antic que hem trobat d'obres en el vell edifici.

³ CASABAN T.: *Breve descripción histórica religiosa de la Villa de Alacuas con novena y gozos a la Virgen del Olivar*. Arte tipográfico Torrente.

⁴ ESTEVE FORRIOL J.: «Un supuesto convento de dominicos en Alacuàs», *Quaderns d'Investigació d'Alaquàs*, Alaquàs, 1982, p. 51-60.

⁵ PÉREZ MARTÍNEZ Mª T.: «La venta de todos los derechos y parte que García Ximenez Romeu tenía en los lugares de Alacuàs y Cortixelles dicho Garcia Ximenez Romeu a Juan Escrivà». *Quaderns d'Investigació d'Alaquàs*, Alaquàs, 1986, p. 85-92, y «Venta de la mitad del lugar de Alacuàs: D. Jaime Escrivà y su consorte D. Galcerà de Thous», *Quaderns d'Investigació d'Alaquàs*, Alaquàs, 1993, p. 31-44.

⁶ ARV. *Protocol*, Martín Doto, 805. 13-5-1452 Document I (Inèdit).

Tretze anys més tard, Jaume Garcia d'Aguilar i Berenguer Martí de Torres d'Aguilar, fills d'Úrsula Aguilar i Colliure, contractaven la reforma de l'ermitori amb Pere Bonfill, un dels mestres que va fer les Torres de Quart. En aquesta obra afegiren una arcada nova i traslladaren el cap de l'altar, amb la reixa anomenada abans. A més, per la descripció que fan al document, el sostre del temple era de fusta obrada d'estil mudèjar, tot un descobriment que ens apropa un poc més a conèixer la tipologia d'aquest edifici⁷. Aquest fet és un dels testimonis de la positiva influència que va tindre al nostre poble l'arribada dels Aguilar i els Torres. Tot just feia set anys que Úrsula, dels seus béns paraferrals, havia comprat el lloc a Jaume Vilaragut,⁸ que endeutat fins les celles, el tenia executat pels creditors a la Cort del Governador de València.

Cal aclarir però, que dels cent noranta-quatre mil huit-cents sous que va haver d'assumir de càrrega pels deutes, cent seixanta mil dos-cents quaranta-sis, corresponien a membres de la pròpia família Vilaragut. Així doncs, afegint els vint-i-cinc mil de la subhasta, el total de l'operació sumava la important quantitat de dos-cents déneu mil huit-cents noranta-sis sous. Molts diners per un lloc com Alaquàs. Perquè es facen una idea, el diumenge tres de gener de 1461, Úrsula Aguilar va arrendar les regalies del lloc per un total de tres mil dos-cents setanta sous. La tenda a Joan Guillem, per diuit lliures; el forn a Martí d'Alarcó, per cinquanta; el molí a Mahomat Maçó, per cent setanta-set florins, i l'hostal a Joan d'Alarcó, per set lliures⁹.

Al 1476, el culte a Maria Magdalena continuava molt arrelat al nostre poble. De tal manera, que l'aleshores senyor, el misser Jaume Garcia d'Aguilar, anomenava procurador al seu germà Berenguer Martí de Torres d'Aguilar, per tal de presentar com a beneficiat de la capellania constituïda al seu honor, al seu fill bastard Lluís, que es trobava a Roma al servei de la curia¹⁰. Cal precisar que al 1539 encara existia aquesta capella, sent el beneficiat el prevere Martí Sarrió¹¹.

⁷ ACCV. *Protocol*, Francesc Pérez, 25769. 20-2-1465. Document II (Inèdit).

⁸ ARV. *Governació*, 3924. Ma 1, f. 15, 34 i ss. Document III (Inèdit).

⁹ ACCV. *Protocol*, Francesc Pérez, 25768. 3-1-1461. Documents inèdits pendents de publicar.

¹⁰ ACCV. *Protocol*, Bertomeu de Carries, 29-8-1476. Document IV (Inèdit).

¹¹ ACCV. *Protocol*, Joan de Berra, 21531. 22-7-1539. Document V. (Inèdit).

En aquesta capella sabem que hi havia un retaule que degué encomanar el misser:

... en la capella que esta en la Iglesia de la Verge Maria del Olivar... de Sent Sebastia e Sencta Magdalena... en un Retaule de la invocacio del Glorios Sent Sebastia e Sencta Magdalena en les polseres del qual Retaule y posa les sues armes les quals son allí pintades y les quals armes es una aguila sola... feu feta visura en la capella frontera de la porta de la dita Sglesia e en lo retaule de aquella... de Sancta Magdalena Sanct Sebastia e Sant Johan Batiste e foren atrobats uns scuts ço es hun a cada polsera... pintada una aguila sola sens altra mixtura de armes lo qual retaule segons se preten feu fer lo dit Micer don Jaume Garcia de Aguilar...¹²

Aquest document ens aporta algunes curiositats dignes de menció:

... que en la Sglesia Parrochial del dit loch de Alaquas intitulada la Verge Maria del Olivar y a un banch bell ab un bell respatler de fusta de roure de Flandes ab un guardapols de damunt lo qual banch esta apartat e continuament es estat apartat dels altres banchs de dita Sglesia en les quals es seu lo poble del dit loch... que en lo dit banch de roure dalt en lo guardapols del respatler y ha esculpida e posada una aguila gran asoles en hun camper dor... que los antichs del dit loch e altres persones que han frequentat e habitat en temps pasat en lo dit loch de Alaquas an hoyt a los antichs e diran que lo sobredit banch e respatler de roure en lo qual esta la dita aguila pintada asoles feu fer lo dit Micer Jaume Aguilar Señor del dit loch e ques sehia en lo dit respatler e banch quant ohia missa lo dit Micer Jaume Aguilar e los que venien ab aquell quant oien missa... que en la mateixa dita Sglesia del dit loch de Alaquas y ha hun mol antic ciri ques diu del Rey Paxaro lo qual esta afix davant la capella Maior e cada any lo renoven dalt en lo cap lo qual fan e acostumen a fer los llauradors del dit loch en lo qual ciri estan les armes del dit Micer Jaume Aguilar pintades de quant era Señor ço es una aguila gran asoles en hun camper groc.

...que quant los señors del dit loch de Alaquas e altres señores de honra ohien missa o vespres en dita Sglesia se seyen baixes en terra desta forma ço es que feyen posar una catifa damunt lo payment o sol de la dita Sglesia e axi oyen missa apartades de les altres dones e mullers dels llauradors del dit loch... que les dites señores se seyen baix en terra entre laltar maior e los banchs de dita Sglesia en los quals se sehien los llauradors... e les altres dones en altre loch detrás los banchs dels dits homens.

...que lo banch de roure de Flandes... ab les insignies de laguila esta alt de terra tres palms poch mes o menys... que en lo dit banch de roure sols se acostumaven a han acostumat de seure los Señors del loch e los homens de honra e cavallers e no señores ne dones...

¹² ARV. *Diverso, Marqués de la Casta*. Sense catalogar, caixa. 14. És un plet entre Jaume Garcia d'Aguilar i Amalrich, i el seu germà Francin, que li reclama els drets d'Alaquàs per no guardar el nom i armes del seu avi, el misser Jaume Garcia d'Aguilar.

...e una custodia de argent... en la qual y ha dos armes ço es una aguila sola en camper dor a la part dreta e a la part squerra tres spases tirades en camper vermell¹³... una casulla de domas... molt antiga... e a les spalles y ha dos scuts quadrats en cada huns dels quals y ha una aguila sola en camper groc... e tres ciris... el mes gross nomenen lo ciri del Rey Paxaro e los altres dos se nomenen los fillols en los quals ciris estan... una aguila sola... e les armes dels lauraors que son relles e paladores¹⁴.

Al segle XVI, en l'any 1537, Jaume Garcia d'Aguilar i Amalrich,¹⁵ senyor d'Alaquàs, signava el conveni amb l'Ordre dels Mínims per cedir l'església de l'Olivar i construir el monestir¹⁶. La historiografia parla de diversos motius o influències externes que pogueren portar a aquesta concòrdia. La nostra tesi és la necessitat que tenia Jachmot de complaure al poder eclesiàstic després de les Germanies i la posterior conversió dels sarraïns, com explicarem més avant.

Al 1541, les obres continuaven, i el senyor pagava 260 lliures per quaranta càrregues de fusta per a la construcció del monestir¹⁷.

Un any després, finalitzada l'obra, se celebrava un Consell General a la vila per donar compte de la butlla papal en la qual s'acceptava la cessió de l'Església i el convent, per part del Sant Pare, Pau III, i demanar-li indulgències i prerrogatives per a tots els que visitaren el monestir, especialment els dies de Sant Francesc i la Verge de l'Olivar¹⁸. Havien transcorregut cinc anys des de la signatura de l'escriptura fundacional, quan es feia aquesta petició que potser fora l'inici de les primeres romeries que esdevingueren en el temps en les actuals processons dels patrons del nostre poble. En aquest document, com veuran, es rectifica el que deia la butlla papal, precisant la distància que hi havia entre el monestir i el poble, fet que ens permet situar el portal de l'Olivar entre l'actual carrer del Centre i Venerable Sarrió.

De l'antic monestir només ens queda la cisterna a la qual es pot accedir mitjançant un registre que es troba a la planta baixa de l'edifici anomenat Olivar

¹³ Armes de la seua segona muller, Margarida de les Velles.

¹⁴ ARV. *Diverso, Marqués de la Casta...* *Ibidem*.

¹⁵ Ens referirem a ell en la resta del treball com Jachmot.

¹⁶ PÉREZ MARTÍNEZ Mª T.: «La fundación del Convento de nuestra Señora del Olivar», *Quaderns d'Investigació d'Alaquàs*, Alaquàs, 1987, p. 9-18.

¹⁷ ACCV. *Protocol*, Joan de Berra, 21533. 1-3-1541. Document VI (Inèdit)

¹⁸ ACCV. *Protocol*, Joan de Berra, 21534. 6-12-1542. Document VII (Inèdit)

II, i un tros del parament del tester del temple, amb una porta menuda que connectava els dos edificis, i que ara es troba darrere d'un panell de fusta que fa de paret mitgera.

Aquestes, doncs, són algunes de les dades que varen marcar l'esdevenir del xicotet ermitori que fou l'únic temple al que acudien el veïns fins la construcció de l'actual església de l'Assumpció. Un lloc on a les seues capelles i cementeri varen ser soterrats els nostres avantpassats, i a la cripta que es troba als peus de l'altar major, alguns dels posseïdors del senyoriu i familiars¹⁹.

Són molts els exemples que hem trobat de diverses denominacions de les capelles. Algunes ja desaparegudes, altres que prenen el nom dels benefactors, «dels Usedos, Ferrandis, Marins, Ferrando, Gil, dels Gloriosos Abdón i Senent, de Sent Miquel, Purissima Concepcio, Nostra Señora de la Soledad, Sant Gaetano, Sen Vicent Ferrer, del Cristo», aquesta última apareix a 1688. Com a fets rellevants de persones que canviaren el futur del nostre poble, direm que Bernat Calçó, el primer oller d'Alaquàs, es troba soterrat dins del temple, i respecte del tracte als moriscos, els direm que a ells els soterraven en lloc a part:

«Sperança Mandoll... elegeixch sepultura al meu cors fahedora en lo fossar de la Iglesia del dit lloch vulgarment dita la verge maria del olivar en aquell fossar empero que los moriscats del dit lloch se acostumen de soterrar...».²⁰

«Yo Batiste Migo, nou convertit , albarder del present loch de Alaquas... elegeixch sepultura al meu cos en lo fosa dels nous convertits el qual esta junt al present loch de Alaquas en la fosa hon lo dit meu marmessor voldra...».²¹

L'any 1462 és la primera referència que hem trobat de dos testaments que així ho ordenen:

¹⁹ Tenim documentats: Jaume Garcia d'Aguilar i Amalrich a 1543, el seu germà Miquel Gerònim Garcia d'Aguilar i Amalrich a 1544, Joan Pardo de la Casta Torres d'Aguilar a 1590, Lluís Pardo de la Casta i Vilanova a 1628, Joan Pardo de la Casta i Cabanyelles a 1644, Pedro Pardo de la Casta i Palafox a 1693, son pare Baltasar Pardo de la Casta i Rocafull a 1695, i el seu germà Joan Pardo de la Casta i Palafox, fou soterrat a Barcelona però va demanar que el traslladaren a l'Olivar.

²⁰ ACCV. *Protocol*, Joan de Berra, 21530. 27-5-1538. Testament d'Esperança Mandoll. Inèdit pendent de publicar.

²¹ ACCV. *Protocol*, Pere Asensi, 11337. 28-4-1588.

Catalina de Flores deia... «elegeix la mia sepultura en lo fosal o cimintiri de la Verge María d'Alaquaç, en la fossa del meu marit».

Altra vídua, Àngela Fochénies, anomenava «marmesor a Joan de Reig, preverre vicari del loch de Alaquaç»:

... la mia sepultura en lo fossar de Sancta Maria del Olivar del dit loch de Alaquaç, ço es en aquella on foren soterrats mons fills...²²

Acabem aquesta primera part compartint el dolor de n'Àngela, una veïna d'Alaquàs que havia soterrat a tots els seus fills en un moment històric al que la mortalitat dels infants era molt nombrosa, i com no, amb l'estupor que ens causa comprovar que, ni convertits forçosament, els nous cristians, com els anomenaven, eren acollits a la mateixa terra que els cristians vells.

Preveres Vicaris de l'Olivar, fins al segle XVI, moment de construcció de l'actual Assumpció:

Els ja coneguts, Pere Llosa i Domenech Gil, al segle XIV.

Domingo Egidio, al 1367.

Domenech de Gerp, al 1402.

Joan Martí, al 1418.

Jaume Tobí, al 1440.

Bernat Forenches, al 1456.

Joan de Reig, al 1462.

Miquel Bonet, al 1467.

Miquel Cardona, al 1476.

Pere Llopis, al 1486.

Nicolau Noguera, al 1492.

Jaume Pascual, al 1532.

Miquel Figueres, al 1538.

EL CASTELL PALAU SENYORIAL

Pel que sabem fins ara, tot indica que el palau senyorial i l'església, van anar

²² ACCV. *Protocol*, Francesc Pérez, 25768. 29-1 i 12-5-1462. Inèdits pendents de publicar.

pràcticament de la mà als inicis de la seua construcció. Hem de reconèixer però, que tot i que per les nostres mans han passat moltíssims documents relacionats amb l'antic senyoriu, tant a l'Arxiu del Regne com al Municipal de València, o al del Col·legi de Corpus Christi, fins al moment de l'elaboració d'aquest treball no ha aparegut cap que acredite el començament de les obres del Castell, o algun pagament d'aquestes. No ho donem per perdut, encara que del notari que més possibilitats hi ha que fos el que donara fe d'aquests actes, es conserven pocs protocols i en aquests no hi són. Per altra part, les referències a ell com a casa senyorial, no difereixen massa al llarg del temps, valga per exemple que tant a l'inventari de béns de Jachmot a 1543, quan ja estava en peu, com al del seu avi Jaume Garcia d'Aguilar a 1484, en l'anterior edifici, es refereixen a ella com la «Casa e Castell», o en altres casos, «la meua casa e habitació», cosa que no ens permet distingir entre un o altre. Tot i això, al marge de les prospeccions arqueològiques fetes per Víctor Algarra i Paloma Berrocal, que el situen al primer decenni del segle XVI, en la Crònica de Viciano, una vertadera referència primària, es descriu al voltant de 1554²³ tal i com el coneixem ara:

«El dicho don Gaspar²⁴ posee y es señor de la villa de Alaquaz en la huerta de esta ciudad a tres mil ciento y diez braçadas a la parte del campo de Quarte; aqui tiene una muy sumptuosa e graciosa casa con quatro torres elevadas, una en cada esquina de la casa, con muchos e buenos aposentos para habitar cualquier gran señor. Esta casa fue labrada en mis días por el dicho don Jayme de Aguilar, de cimiento por hazerla a su proposito... »²⁵

Aquesta descripció ens aporta varies dades importants. La data en la qual parla d'ell, qui el va construir, que no va ser abans de 1502,²⁶ i que el feu enderrocant l'anterior Casa del Senyor, cosa que la prospecció arqueològica va confirmar. Estaran amb nosaltres que la manera en què el descriu denota que va estar a Alaquàs.

Martí de Viciano va fer una extensa crònica dels Aguilar, diuen que excessiva per a la importància d'aquesta família. Probablement el que li mostraren es-

²³ En ella diu que «a xvii años que el dicho don Jaime hizo a su costa labrar mucha parte donde se hizo convento de frailes Mínimos de san Francisco de Paula...» Tenint en compte que l'escriptura de creació del convent és 1537, i ens consta que a 1541 estava acabat ens situa aproximadament entre aquest any i 1558, escrivint aquest capítol.

²⁴ Segon fill de Jaume Garcia d'Aguilar i Amalrich i senyor d'Alaquàs des de 1543 fins 1584.

²⁵ Es refereix a son pare, Jaume Garcia d'Aguilar i Amalrich.

²⁶ L'expressió «en mis días» vol dir que ja havia nascut, i ho feu en aquest any.

cripturas antiguas e dignas de ser crehidas, i que li serviren per altres capítols de la seua Crònica, fóra el motiu de l'extensió d'aquesta part. Nosaltres li ho hem d'agrair, ja que gràcies a açò coneixem més dades de les dues famílies, els Aguilar i els Torres.

Però a més, comptem amb proves monumentals que podem veure en aquest moment. Al mur nord de la galeria hi ha una inscripció acompanyant uns versos datada el 23 d'abril, dia de Sant Jordi, de 1541. Açò ens indica no només que el mur estava en peu, sinó que l'edifici estava habitat i degué acollir alguna festa per commemorar aquest dia tan especial, ja en aquell moment de la història de la cultura valenciana, i en la qual algú dels seus assistents va deixar constància, escrivint uns versos del vescomte d'Altamira. El fet que en el mes anterior s'havia produït la pressa de posessió de l'església nova, com veurem, ens situa davant d'una sèrie de celebracions que sens dubte degueren portar-se a terme.

És hora doncs, que les antigues referències que han atribuït a Lluís Pardo de la Casta ser el promotor d'aquest monument, i de l'església de l'Assumpció, de què parlarem després, es deixen d'utilitzar definitivament. El que seria comte i després marquès, va nàixer al 1566, i davant d'ell hi hagueren tres Senyors d'Alaquàs que ja ocuparen el Palau, Jachmot, el seu besavi, Gaspar, el fill d'aquest, germà de la seua àvia materna, al què es refereix Martí de Vicianà, i son pare, Joan Pardo de la Casta Torres d'Aguilar²⁷. El que sí va fer és morir en les seues estances, «mori y pasa de la present vida en l'altra en lo Castell Palacio de la dita Villa de Alaquas»²⁸. Això no obstant, no vol dir que durant els anys que va estar al front del senyoriu, no fera ninguna obra al Palau.

A falta de documents que corroboren la data d'inici de les obres, ens atrevirem a llançar una hipòtesi que, com dèiem més amunt, té a veure amb la revolta i guerra de les Germanies.

²⁷ Lluís Pardo de la Casta va pendre posessió del senyoriu el 18 de novembre de 1590, després de la mort de son pare. Ho feu mitjançant el procurador que va nomenar, el seu cunyat, Bernat Carròs de Vilarig, senyor de Cirat, marit de la seua germana Isabel. ACCV. Joan Batiste Queyto. *Protocol* 19351. Document inèdit pendent de publicar.

²⁸ ACCV. Testament nuncupatiu de Lluís Pardo de la Casta. Agustín Queyto. *Protocol* 24794. Document inèdit pendent de publicar.

Fins ara se'ns ha dit que Alaquàs no es va unir als agermanats, és més, que el títol de vila li va ser lliurat a 1520 per mantenir-se fidel²⁹. Però qualsevol treball d'investigació encara que formalment acaba en un punt final, en realitat s'ha d'entendre com seguit. Doncs bé, així és també en aquest cas. Una vegada més, Vicianà ens va donar la pista, i la troballa d'un document a l'Arxiu del Regne de València, posa de manifest que els alaquasers sí que formaren part de la rebel·lió contra la noblesa i el poder establert, per dir-ho d'una manera simple, i que per aquest motiu, foren condemnats a pagar 150 ducats d'or des de 1525 a 1528, cosa que compliren segons consta al llibre del Maestre Racional en el que es dona compte a 1531 de tot el recaptat fins eixe moment³⁰. Cal dir però, que mentre els seus vassalls cristians s'agermanaven, Jachmot es convertia en un dels principals finançadors de l'exèrcit reial format per combatre la rebel·lió, i amb el que va participar junt al seu fill Berenguer, i els seus germans Francin i Miquel Gerònim, i el seu gendre Pere Pardo de la Casta. Com a exemple els direm que al mateix llibre consta la devolució que el tresor li fa de quasi quinze mil lliures reals de València³¹.

Vist açò ens hem de replantejar la qüestió: és possible que després d'escometre una obra tan important com el Castell Palau, encara tinguera diners per prestar a la corona? Nosaltres sincerament hem de confessar que pensem que així va ser, l'herència rebuda del seu sogre ho podia fer possible, i a aquesta cal afegir la de son tio Miquel Geroni, la de son pare mort a Granada,³² i 'bona part' com diu al seu testament, de la de Caterina Amalrich, sa mare,³³ que posseïa els béns de la seua tia Margarida de les Velles que la va nomenar hereva universal³⁴. I açò no és qualsevol cosa. Caterina era filla d'Úrsula de les Velles, una germana de Margarida, segona muller del seu avi Jaume, i d'un mercader valencià, anomenat Joan Vicent Amalrich³⁵, de la que també fou hereva³⁶. És a dir, Jachmot recollia l'herència de les famílies Aguilar i de les Velles, i part de la d'Amalrich. Els béns d'aquells dos matrimonis concertats

²⁹ Nosaltres mateixos ens férem ressò al treball publicat a *Quaderns d'Investigació d'Alaquàs*, 2015.

³⁰ ARV. *Maestre Racional*. 9424, f. 30v i 31r. Document VIII (Inèdit).

³¹ D'aquest assumpte ja tractàrem al mateix treball de 2015.

³² ACCV. *Protocol*, Cristòfol Fabra, 24277. 13-5-1482. Inèdit pendent de publicar.

³³ ACCV. *Protocol*, Cristòfol Fabra, 24297. 30-8-1503. Inèdit pendent de publicar.

³⁴ ACCV. *Protocol*, Bertomeu de Carries, 20449. 19-11-1494. Inèdit pendent de publicar.

³⁵ ACCV. *Protocol*, Bertomeu de Carries, 20443. 15-4-1486. Inèdit pendent de publicar.

³⁶ ACCV. *Protocol*, Cristòfol Fabra, 24279. 31-8-1484. Inèdit pendent de publicar.

entre pare i fill, i tia i neboda, quedaven en les seues mans. Una recent troballa documental ens reforça en aquesta opinió. A 1535, Jachmot traspassa al seu fill Berenguer les pensions de l'any anterior d'uns censals per un total de més de noucentes seixanta lliures. El capital que dona origen a aquestes pensions suma més de setze mil lliures³⁷.

Dit açò per refermar la nostra tesi, de la mateixa manera hem de dir que el nostre Castell sempre ens ha paregut que era, com un ferm cop de puny sobre la taula.

Les troballes arqueològiques plantegen el seu inici cap a 1510-15, però la lectura de la seua construcció ens parla de molts dubtes o modificacions en l'execució d'una obra que hagué de durar molts anys. Ens trobem davant d'una interrupció pel conflicte? És el falcejat de la torre nord-est, feta sens dubte per donar més dimensió als salons, o el cavalcador i l'escala de l'estudi, que es veuen clarament afegits, una necessitat d'autoafirmació del seu prestigi després de la guerra? L'escala traçada sobre un dels murs del claustre, li va parèixer poc senyorial? El claustre i la galeria foren pensats després? Quan es feren els enteixinats?

Són encara moltes les incògnites que queden per resoldre. Pot ser, la resposta contundent que va donar Jachmot sufocada la rebel·lió, fou un acte d'afirmació del seu poder, dotant a aquest monumental i rotund edifici que es mostrava desafiant per tota l'horta, d'un contingut digne dels millors palaus valencians que bé devia conèixer. Però al mateix temps, fent callar també les veus i pressions religioses, arrasant el que feu falta per construir la primera fase de l'església, i anys després el monestir de l'Olivar, per 'donar cabuda' als nous fidels forçosament convertits. A hores d'ara, nosaltres ens inclinem per aquesta possibilitat.

Per acabar, els direm que al contrari que succeí a Paterna, on els reialistes arrasaren les ollereries, el nostre poble es va lliurar donada la presència de Berenguer, el primogènit de Jachmot, que degué deixar ben clar qui era son pare, quan un bàndol que venia de Benaguasil va passar camí de Torrent, on sí que varen fer una destrossa³⁸.

³⁷ ACCV. *Protocol*, Joan de Berra, 21528. 7-7-1535. Inèdit pendent de publicar.

³⁸ VICIANA Martí de. *Libro quarto de la Cronica de la Inclita y coronada ciudad de Valencia*.

L'ESGLÉSIA DE L'ASSUMPCIÓ

Molt s'ha escrit sobre l'antiguitat d'aquest temple, fins i tot, alguns autors parlen d'un primer edifici al segle XIV, remodelat al XVI, i posteriorment, objecte de la gran reforma barroca del XVII. L'existència de l'Olivar com parròquia ha influït en l'error al nostre parer, però sobre tot potser la creença en una data tardana per a la construcció del Castell, és el que més ha confós. Afortunadament han aparegut, nous documents que aclareixen el seu procés constructiu al llarg dels anys. Però abans d'entrar en ells, tractarem de rebatre, de forma definitiva, la llegenda que fins ara perdura sobre la seua construcció damunt de la mesquita musulmana. En primer lloc, l'orientació del temple està intrínsecament relacionada amb la seua perpendicularitat amb el Castell Palau, però a més, a 1539, set anys després de la primera referència que tenim del nou temple com veuran, Bertomeu Català, un oller del nostre poble, va comprar la casa que abans era la mesquita³⁹. Difícil doncs que es trobara sota el temple que ja estava en construcció. L'anterior propietari, Roderic de Lucerga, un ciutadà de València ben relacionat amb Jachmot, degué fer-se amb ella quan es va prohibir el culte. Per cert, aquest personatge va deixar al poble totes les propietats que ací tenia, per atendre l'hospital d'Alaquàs, que hem nomenat, i del que algun dia parlarem.

Tancat aquest parèntesi, els direm que a la campanya arqueològica duta a terme al 2007, també pels arqueòlegs nomenats abans, prèvia a la rehabilitació com a museu parroquial de l'antiga Escola de Crist, va descobrir que el mur oest del temple, coetani a l'aleshores sagristia, és de la mateixa època que els del Castell. Estariem doncs amb el primer moment de la seua construcció, pot ser fins les primeres dos o tres capelles laterals.

La primera notícia documental que tenim del temple, com dèiem, ens trasllada a 1532, on en un cobrament d'un deute per la venda d'una casa al carrer de la Séquia, apareix un altra en:

*dicto loco de Alaquaç, in vico ecclesie nove dicti loci*⁴⁰.

³⁹ ACCV. *Protocol*, Joan de Berra, 21531. 22-7-1539. Document IX (Inèdit).

⁴⁰ ARV. *Protocol*, Gaspar Gil, 10101. 19-7-1532. Document X (Inèdit).

Aquest document resulta paradigmàtic en el que representa la llavor d'investigació. És un reconeixement d'haver cobrat un deute mitjançant un tercer que bé podria haver passat desapercebut, i que en la seua lectura completa, ens proporciona aquesta informació tan valuosa.

Sis anys després, el Senyor i representants de la vila, fan una donació en forma d'exvots per tal de vendre'ls per a sufragar les obres del temple:

«ac opus illas vendendi in civitate Valencie et illarum pretia convertendi in operibus in ecclesia que nunc de novo in dicto loco de Alaquas operatur»⁴¹.

Al mes de febrer de 1541, el senyor d'Alaquàs feia donació de la nova casa badia a Bertomeu Nicolau, prevere vicari. El motiu era que l'antiga situada a l'Olivar, quan era la parròquia, fou enderrocada per a construir el monestir:

«Do dono concedo ac trado seu quasi trado dicte vicarie perpetue predicte ecclesiem... eidem Bartholomeo Nicholau presbitero vicario perpetuo eiusdem et successoribus vestris in dicto vicariatu... quandam domum meam que esse solebat Cosme Maçot dicti loci de Alaquas sitam et positam in dicto loco in vico dicto de la olim moreria predicti loci de Alaquas...».⁴²

El mateix dia prenia possessió de la parròquia:

«Bartholomeu Nicholau autoritate apostolica et potestate per dictum venerabilem dominum vicarium generalem sibi attributis et concessis posserit et induxit per ingresum dicte maioris porte sive janue ipsius ecclesiem eiundem Bartholomeum in corporalem realem et actualem possessionem dicte parrochialis ecclesiem...».⁴³

Al mes de juliol, Geroni Sotil, venia una casa a Joan Franco, un guanter de València, situada junt a la sagristia de l'església:

«Ego Hieronimus Sotil olim vero nuncupatus Abraham Sotil, noviter ad sanctum fidem catholicam conversus, loci de Alaquas vicinus et habitator... vendo concedo ac trado... vobis honorabilem Joanni Franco guanterio civitatis Valencie habitatori... quasdam domos sitas et positas in predicto loco de Alaquas, coram sacrestie parrochialis ecclesiem dicti loci... confrontatas ex una, cum domibus [cremat] Quequey noviter ad sanctam fidem conversi, et cum domibus [cremat] Pença tagarine, et cum via publica per quam tenditur a domo domini dicti loci, ad dictam ecclesiam eiusdem loci, ex aliis partibus...».⁴⁴

⁴¹ ACCV. *Protocol*, Joan de Berra, 21530. 15-4-1538. Document XI (Inèdit).

⁴² ACCV. *Protocol*, Joan de Berra, 21531. 4-2-1541. Document XII (Inèdit).

⁴³ *Ibidem*. Document XIII (Inèdit).

⁴⁴ ACCV. *Protocol*, Joan de Berra, 21533. 29-7-1541. Inèdit pendent de publicar.

Un any després, el senyor d'Alaquàs manifesta en un Consell general, i diu parlant en passat, que:

«feci et noviter fundam aliam ecclesiam parrochialem intus dicti loci de Alaquas magnam et optimam»⁴⁵.

També Vicià es refereix a ella en 1554:

«En esta tierra ay una yglesia so titulo de la madre de Dios, con vicaria perpetua de patronazgo del señor, que renta en cada un año al Vicario, segun me afirmo el bachiller mossen Miguel Sanchez que de presente es Vicario, mas de cien ducados. Otrosi ay otra yglesia so titulo de nuestra señora del olivar...».

Al 1575 es produeix l'expropiació de dos cases que interrompien la continuació de l'obra. La primera apareix al mes de febrer, en una cancel·lació d'un deute entre parts:

«ego Petrum Marti, agricola loci de Alaquas olim loci de Sueca habitatoris videlicet repertus, scienter et gratis confiteor et in veritate recognosco vobis honorabile Joanni Lazer, alias Barinat, agricola, noviter converso predicti loci de Alaquas habitatori, absenti tanquam presenti, et vestros, quod per manus honorabiles Juratorum eiusdem loci solvencium ut ipsi asserverunt ex precio cuiusdam domus parve per vos eisdem vendite, contigue Ecclesie dicti loci ad opus ipsam miscuendi in Ecclesia nova que de presenti eligitur in eodem loco...»⁴⁶.

Tres mesos després se celebra un Consell General per carregar un censal que facilite els diners per l'expropiació d'altre habitatge que també dificultava les obres d'ampliació:

«templum novum ubi divina officia magna cum devocione et solemnitate celebratur et populus magno aplausu facilius conveniati fiant in eo capelle et sepulture ad sepeliendum habitatorum dicti loci iam Ecclesia que ad presens est in dicto loco est parva. Et quia ad percipiendum dictum templum est valde necessarium emere quandam domum que est Hieronimi Margarit et partem alteri domus que est [en blanc] Redra ad inmiscuendum in fabrica dicte Ecclesie...»⁴⁷.

Al mes de juny es produeix l'acte de la venda, i en ell queden més clars els llinars de la casa:

⁴⁵ Veure document VII.

⁴⁶ ACCV. *Protocol*, Lluís Baldó, 12943. 28-2-1575. Document XIV (Inèdit).

⁴⁷ ACCV. *Protocol*, Lluís Baldó, 12943. 24-5-1575. Document XV (Inèdit).

«Ego Hieronimus Margarit, noviter conversus, agricola loci de Alaquas habitatori, scienter et gratis, cum hoc publico instrumento, et do, vendo et cetera, vobis honorabilibus Justicie, Juratis, predicti loci, [quandam domus] ad opus in miscuendi in templo sive Ecclesia que de presenti noviter edificatur in eodem loco, que est sita et posita in eodem loco in olim moreria... prout confrontatur cum domo Gasparis Redra ex una, et cum domo Jacobi Paixarico partibus ex aliis... Precio videlicet trium mille solidorum monete regalium Valencie, quos a vobis confiteor habuisse et recepisse...»⁴⁸.

Aquests dos últims documents aclareixen els motius pels quals en alguns testaments es demanava ser soterrat a l'Olivar, bé en alguna capella o en el fossar, després d'haver fet el funeral a la parròquia. Ara sabem que al marge de la devoció a la Verge de l'Olivar, a l'església nova, la cripta que hi havia no era suficient, i els soterraments en les capelles d'aquest temple que hem trobat, són ja del segle XVII, Sant Hipòlit, Ànimes, Nostra Senyora del Roser, dels Paulos, del Crist, aquesta última al 1688.

Però a més, queda ben manifest que qui pagava les despeses de les obres era el poble. En aquest cas el preu de compra de la casa en qüestió és de 3.000 sous, quantitat molt considerable per un immoble que sens dubte devia ser prou gran. Cal deixar constància que a l'actual plaça de l'Església aparegueren les restes d'habitatges que estaven en ús al moment de la construcció del Castell i que s'endinsaven baix de l'actual traça del temple.

El mateix any, Miquel Sanchez, prevere vicari, firma un àpoca per 121 lliures que Gaspar Aguilar li devia del salari de huit anys anteriors. Les cobra, en diners, forment, vi, fulla i altres fruits⁴⁹.

D'aquest període no hem trobat cap contracte de les obres. El primer que coneguem es correspon a 1577, i en ell es manifesta que és per continuar la construcció⁵⁰.

Al 1585 apareix el que és fins ara l'últim document de les obres de l'església gòtica, i en ell, com al de 1577 es contracta amb l'arquitecte Francesc Antón⁵¹:

⁴⁸ *Ibidem*. 26-6-1575. Document XVI (Inèdit).

⁴⁹ ACCV. *Protocol*, Lluís Baldó, 12943. 18-5-1575. Document XVII (Inèdit).

⁵⁰ ACCV. *Protocol*, Lluís Baldó, 12944. 12-8-1577. Document XVIII (publicat per la professora Mercedes Gómez-Ferrer Lozano).

⁵¹ Aquest mestre va participar entre altres en les obres de l'Hospital General, el convent de Caputxins de la Sang de València o l'església de la Companyia. La seua mort es situa entre 1613, any que apareix per última vegada documentat i 1620 on el seu fill Vicent ja apareix com a hereu seu.

«Los magníficos en Lois Sarrio justicia del present loch de Alaquas Domingo Miquel y Joan Galindo, jurats del dit loch de Alaquas Joan Migo Mandoll iusticia de [tatxat] altre dels jurats del dit loch Pere Sarrio Mustasaph, Pere Llazer, Marti de Silla, Gabriel Roser, Pere Miquel, Berthomeu Miquel, Hieronim Prim, Jaume Paxericho, Jaume Serrano, Jaume Miquel et Berthomeu Ferrandis».

«unanimos y concordes y ningu discrepant de part una y Frances Anthon obrer de vila de Torrent habitador de part altra se an concordat de que aquell a de acabar de obrar la Iglesia de dit loch ... que aquells li hajen de donar y pagar per la dita universitat tres centes sixanta sinch lliures moneda real de Valencia les quals hajen de donar y pagar desta manera ço es C lliures de present y C lliures en lo dia de Nadal primer vinent 1586⁵² y C lliures en lo dia de Sent Joan de Juni 1586 y acabada la obra la qual obra a defer del mes de agost primer vinent y no ans en un any que sera per tot lo mes de agost 1586»⁵³.

Estem doncs davant d'almenys, tres fases constructives. Una situada al voltant dels primers decennis, en la qual es duria a terme l'obra de l'absis, sagristia i pot ser les dos o tres voltes que inclouen les primeres capelles, l'altra, als últims vint-i-cinc anys del segle XVI, afegint-ne una o dos, traslladant la porta que donava al Castell, i fent la primera porta que recau a la plaça. Malauradament cap dels dos contractes amb Frances Antón expliciten què és el que ha de fer, més enllà de, 'continuar' o 'acabar' l'església. Però tenint en compte que la cripta principal del temple es troba a l'última volta, cal pensar que aquestes últimes es varen construir amb els contractes de 1577 i 1585. És raonable pensar que el temple va anar creixent afegint-li voltes noves fins l'última, moment en què l'església va quedar separada del Palau pel carrer que després es convertiria en el Cobertís, del qual parlarem després, i que correspon a l'última fase. Però abans, ens permetran detindre'ns en un element del qual fins ara no sabem res documentalment, el campanar.

Coneguem tots, diversos tipus de torres, amb plantes quadrades, octogonals, circulars... però hi ha poques de forma rectangular com aquesta. Doncs bé, tot ve determinat perquè el campanar es troba suportat pel mur de la nau, els dos últims contraforts i el mur exterior de les capelles, tots ells en la part oest de l'edifici.

⁵² Cal precisar que es refereix al Nadal de 1585, encara que administrativament el 25 de desembre era el primer dia de l'any següent.

⁵³ ACCV. *Protocol*, Pere Asensi, 8419. 5-5-1585. Document XIX (Inèdit).

Incrustat en l'última capella de la part de l'epístola, i que arriba a inutilitzar-la parcialment, degué ser l'última intervenció després de la reforma barroca, ja que com hem dit, es va alçar sobre els dos últims contraforts que formen els paraments nord i sud de la torre. El de ponent que dona a la plaça del Santíssim es recolza sobre el mur exterior que tanca les capelles, i el de llevant, sobre el mur oest de la nau des d'on comença a elevar-se. És doncs un campanar no exempt completament lligat a l'estructura de l'edifici que és el que determina la seua planta rectangular i de la que s'aprofita. El fet que el situem després de la construcció del Cobertís, i no en 1577 o 1585, està basat en que no resulta raonable pensar que, feta en aquestos anys l'última volta i les dos capelles laterals, s'ocupara una d'elles per construir-lo. Açò es veu clarament a la part inferior, on el seu mur est trenca la capella per la meitat⁵⁴. Però a més, com veuran al document de la reforma barroca de 1692, es diu que cal:

«puchar lo caragol, obrir porta, y donar entrada al cor».

Si s'havia de fer l'escala de caragol és perquè no estava.

La particular obra que uneix els dos edificis ha estat una incògnita fins que trobarem els capítols que la vila va signar el 29 de setembre de 1692 amb els responsables de dur-la a terme⁵⁵. Aquest element arquitectònic està lligat a la reforma barroca del temple iniciada al 1680, segons es pot comprovar en un dels esgrafiats del presbiteri, la primera part del temple que va ser sotmesa a la nova tendència artística. Rafael Martí, obrer de vila de la ciutat de València, va dur endavant la traça feta pel mestre Gil Torralva, afamat arquitecte autor d'importantes obres arreu del Regne, entre elles, la reforma de l'església dels Sants Joans del Mercat del Cap i Casal.

El temps pactat en els capítols era d'un any a partir d'aquell dia de Sant Miquel, però una altra inscripció als esgrafiats de l'actual capella de Sant Rafel, ens indica que es va perllongar fins 1694, no sabem el mes. El preu pactat fou de 296 lliures valencianes per la mà d'obra, en les que es trobaven incloses 25 pels plànols i capítols que feu l'arquitecte. Tots els materials corrien a càrrec de la Vila. Comprovaran que allò capitulat és d'una gran precisió de detall,

⁵⁴ Veure LÀMINA II i IV.

⁵⁵ ACCV. *Protocol*, Andreu Castelló, 21168. 29-9-1692. Document XX. (Inèdit).

tant de la feina que s'ha de fer, com de la forma d'executar-la. Gil Torralva no volgué deixar res sense nugar.

L'obra consta de l'adaptació al nou estil barroc de tot el temple excepte el presbiteri que ja estava executat. Tots els murs i capelles es revesteixen de rajola i algeps donant-los l'aspecte que ara coneguem fent angelots i florons i els esgrafiats al gust de l'època, cobrint l'antiga fàbrica dels últims moments del gòtic. Allò va haver de ser una gran feina. Imaginen el temple ple d'andamis cobrint les capelles que fins el moment tenien arcs trespuntats i les voltes de creueria -encara es pot veure una des del cor, on està la manxa de l'orgue⁵⁶. Remuntar fins les voltes de la nau per revestir els nervis i arcs, i fer els esgrafiats de la plementeria i murs, degué ser una àrdua tasca. Però el que va canviar per sempre l'aspecte exterior de l'Església fou el Cobertís. L'aspecte, i l'afirmació del patronat senyorial.

Els grans elements utilitzats foren, una gran volta de canó recolzada sobre l'església i el mur sud del Castell per a construir damunt el cor. Una nova volta nervada, més estreta que les altres, per l'espai amb què comptaven. Foradar el tapial per fer el balcó de l'oratori del Senyor, i cobrir la nova teulada. Però aleshores el cor es trobava entre dos murs, i van haver de buidar el que tan-cava l'església, des del sòl del cor fins l'arc faixó de la que fins aquell moment havia sigut l'última volta del temple. Cal dir que aquesta operació degueren fer-la també quan es feu l'ampliació en 1577, amb la particularitat de que aleshores van haver de buidar tot el mur fins a terra. El temple doncs, va tindre un altra porta mirant al nord fins que es va quedar la que dona al Cobertís. Aprofitem per dir-los que la que recau a la plaça i que està datada al 1731,⁵⁷ està feta sobre un altra ja existent que pot ser estiguera inclosa en les obres de 1577 o 1585.

Resulta curiós que per finançar l'obra de la nova porta, el Consell Parroquial va vendre un censal a Jaume Sisternes, rector de la parròquia per valor de 65 lliures, que els va lliurar en «moneda de oro, plata y vellón de buena ley». L'home les acabava de cobrar i es va oferir prestar-los als seus parroquians⁵⁸.

⁵⁶ Veure LÀMINA III.

⁵⁷ SANCHIS ALFONSO J. R.: «La portada de la Iglesia de la Asunción de Alaquàs», *Quaderns d'Investigació d'Alaquàs*, Alaquàs, 1991, p. 9-18.

⁵⁸ ACCV. *Protocol*, Miquel Fluixà, 7037. 22-4-1731. (Inèdit).

Cal precisar però, que aquests diners no eren de béns propis, sinó del Curat, i veuran al document que les pensions anuals i el quitament del censal són per a ell o els seus successors en la rectoria.

La construcció del Cobertís va suposar que a partir d'aquell moment, Baltasar Pardo de la Casta, marquès de la Casta i Avago, i baró d'Alaquàs, disposara d'un oratori sobre el cor del temple per assistir als oficis religiosos sense necessitat de mesclar-se amb els seus vasalls. El banc situat baix l'altar, al costat de l'Evangeli, quedava per a les preses de possessió dels seus hereus, i els dos monuments quedaven units per sempre.

Recentment hem trobat un document que confirma el que ja es deia a *Quaderns* en 1998⁵⁹. La coneguda capella dels Ollers, actualment baix la invocació del Cor de Jesús, estava dedicada a Sant Hipòlit i Sant Llorenç, i Francesc Ribalta és efectivament l'autor del primitiu retaule del que queden poques pintures. El sis de juny de 1617, Gaspar Roser, clavari del gremi dels Ollers, li pagava cinquanta lliures:

«...Franciscus Ribalta, pictor... per vos mihi debitas in pacca ratta maioris quantitatis illarum tercentarum librarum... pro transactione facta inter vos dictum officium et me, de pintar y daurar lo retaule de Sent Ypolit y Sent Llorens...»⁶⁰.

Per últim farem menció a una capella ja desapareguda feta baix l'advocació dels gloriosos Abdó i Senent, sants que ja en tenien una a l'Olivar des d'almenys 1577.

La vila, representada per Antoni Peiró, Justícia, i els Jurats Miquel Sarrió i Josep Serrano, contractaven al 1631, amb Antoni López, pintor i imatger, un retaule de vint-i-quatre pams d'alçària i désset d'amplària, amb les imatges dels sants, la de «Sant Isidre de Madrid» i dos àngels. Havia de ser de melis castellana en blanc, és a dir, sense policromar. Potser l'interés que tenien en evitar nus en la fusta, com veuran, els portarà a contractar més avant la pintura i el daurat del retaule⁶¹.

⁵⁹ RODRIGUEZ GARRIDO C.: «Los retablos de la Iglesia de la Asunción», *Quaderns d'Investigació d'Alaquàs*, Alaquàs, 1998, p.55-65.

⁶⁰ ACCV. *Protocol*, Francesc Rama, 9092. 6-6-1617. Inèdit pendent de publicar.

⁶¹ ACCV. *Protocol*, Vicent Gaçull, 2528. 30-1-1631. Document XXI.

Acabarem donant una lleugera pinzellada de la pressió exercida per les autoritats eclesiàstiques sobre els nous convertits. Es tracta d'alguns dels articles dels més de setanta que componen *Les instruccions que los novament convertits del present regne de Valencia han de servir...*, que va donar l'aleshores arquebisbe de València Martín Pérez de Ayala en l'any 1566, després de ser vistes al Sínode Diocesà, i que ens ajudaran a situar-nos en aquell moment històric.

«Primerament que qualsevol dona que parira, sia obligada ella, o son marit, o la madrina que la llevara, lo mateix dia manifestar ho al curat, y dins buyt dies apres fer la baptejar, sots pena de un ducat...

... que ningu que sia estat alfaqui, no puga visitar a dalguna parida, ans ni apres que haura parit; sino que li fos muller o germana... y en tal cas no puga dir ni fer les paraules, oracions, ni cerimonies que usaven en tems que eren Moros...

...que ningu puga posar a sos fills nom de Moro... ni nomenar a altre en lo primer nom de morisch, sino de Chrestia. E que los pares y mares treballen a sos fills quant seran de poca edat de parlarlos en lengua Valenciana; per que quant sien grans puguén dexar la algaravia mes facilment.

... que qualsevol que estara malalt de malaltia que estiga en lo lit, sia obligat ell, o pare, o mare de aquell... dins un dia fer ho saber al Curat... E que lo olim alfaqui, no puga visitar als malalts... ni ninguna persona sia gosada de llavar algun cos mort al modo morisch, ni soterrarlo ab cerimonia morisca...

...que les dones nos puguén fer senyals en les persones dels que usaven en tems que eren Moros, ni permeten en ninguna manera que los fills, e filles se alquenen...

... que en los dies de Diumenge, y festes que los novament convertits seran obligats de guardar... los Alguazirs los facen anar a Missa, y que vagen per totes les cases al temps que tocaran a Missa fent los anar a la Iglesia...

...que en los lochs dels novament convertits, los fossars o cimiteris a hon se hauran de soterrar, sien circuits de paret, y tinguen ses portes, tots a despeses de la Aljama. De les quals portes tinguen los Rectors les claus...».

Amén.

Rectors de l'església als segles de la seua construcció:

Bertomeu Nicolau, al 1541.

Miquel Sánchez, al 1571.

Pere Cabanelles, al 1577. Era, a més, el mestre dels xiquets.

Juan Murciano, al 1587.

Francisco Aparicio, al 1629.

Sebastià Cabanes, al 1652.

Vicent Roig, al mateix any.
Gerònim Quinzà, al 1690.
Josep Fuster, al 1694.

LA MESQUITA

Com ja hem dit, no va ser enderrocada, ni es troba baix de l'Assumpció, però tot indica que hagué d'estar al seu entorn. Almenys així es desprén de les referències que donen alguns documents de venda de cases que la situen en l'entorn de l'actual plaça del Santíssim.

«per usu et habitationis Alfaquini eiusdem aljamem quasdam domos que confrontatur cum domibus Juceff Porrota, cum domibus Juceff Facem, cum platea apellata dels moros et cum vico publica qua tenditur ad Mezquitam»⁶².

«confrontatur cum domo de Motarrifa cum domo de Gordell alias Magalugas et cum via de la Mezquita»⁶³.

«in vico in quo solebat stare Mesquitam Morerie, confrontatum cum hospicium de [en blanc] Banda et cum duabis vihis publicis»⁶⁴.

«quibusdam domus quas nos possidemos in dicti loci que solebant esse la Mezquita prout confrontantur cum domus honorabilum [en blanc] Marisco et cum domibus [en blanc] Sanchot et cum domibus Roderici lo Ferrer partibus ex altera»⁶⁵.

Partint de la premissa que la part més antiga és el nucli entorn a la plaça de Sant Roc i Santíssim, i davant d'aquestes confrontacions, en la que apareixen dos cantons, cal pensar en els actuals carrers de Sant Isidre o Sant Roc. El carreró de l'església cal descartar-lo, ja que tant a la compra de la casa que era la mesquita, com a l'altre document de 1537, donat que ja estava l'església en construcció, s'haguera fet menció d'aquesta important confrontació. Nosaltres pensem que més bé és el segon, però no deixa de ser una especulació.

En la documentació que ha passat per les nostres mans no apareix la figura de l'imam com a responsable del prec en la mesquita, però sí la de l'alfaquí, l'home savi en la llei islàmica, que pareix que pren també la direcció religiosa

⁶² ACCV. *Protocol*, Tomàs Oller, 24112. 20-11-1452.

⁶³ ACCV. *Protocol*, Cristòfol Fabra, 24290. 27-1-1496.

⁶⁴ ARVV. *Protocol*, Gaspar Gil, 10105. 27-9-1537.

⁶⁵ ACCV. *Protocol*, Joan de Berra, 21531. 22-7-1539.

de l'aljama, i així pareix corroborar-ho les instruccions de l'arquebisbe Ayala que hem vist abans. Aquests són els que hem trobat, i els anys en què apareixen, primer i últim:

Jucef Almani, alies Xerelli, 1474-97⁶⁶.

Açit Gentil, 1500-1501⁶⁷.

Alfaquí Chileli, 1515⁶⁸.

Pere Sotil, 1530-1542⁶⁹.

Jaume Paxarico, 1602⁷⁰.

A pesar de ser pocs els exemples, sí que han aparegut en dates distintes de forma indirecta, com al 1452, quan Jaume Vilaragut, amb motiu d'un carregament d'un censal, llibera la casa de l'alfaquí del cens que li havia de pagar tots els anys:

Nos Jacobus de Vilaragut Miles domino loci de Alaquà, considerantes aljamam nostram dicti loci sub nostro directo dominio detentur et possidere in dicto loco per usu et habitationis Alfaquini eiusdem aljamem quasdam domos... que tenentur sub nostri directo dominio ad census xiii solidorum a medietati [en blanc] solvendorum et ad laudimium et fatica... concedimus largimur et damus vobis Alaminos vecinibus et Aljame predictis... ffranquitate et exemptionem dictorum domarum quas per dicto usu ac habitationes Alfaquini ffranquas et liberas et quitas a dicto censu et eius annua prestationem ac de iure laudimi et fatice...⁷¹

Cal precisar que dels seus propis documents, contractes matrimonials, dots, testaments, etc., s'ha perdut tot el rastre, i la seua existència solament es constata quan són testimonis d'algun acte notarial, o participen en un Consell General del poble, pressa de possessió... o bé quan se'ls nomena per tercers.

Dels dos últims tenim més dades. Pere Sotil, llaurador i productor de seda, vivia a la plaça de la olim moreria, actual del Santíssim, i degué morir al març de 1542, ja que el dia tretze d'aquest mes, la seua filla Ysabel feia inventari dels béns de son pare. Aquest document és una veritable joia, i en ell s'entreu la sana economia de l'alfaquí. Dotze fanecades de terra en l'horta d'Alaquàs,

⁶⁶ ACCV. *Protocol*, Manuel d'Esparça, 11378. 8-1-1474. Cristòfol Fabra, 24291. 21-3-1497.

⁶⁷ HERNÁNDEZ GARCIA A.: «Un rito civil: la toma de posesión del señorío de Alaquàs. Dos ejemplos de dominio feudal en el siglo XVI», *Quaderns d'Investigació d'Alaquàs*, Alaquàs, 2013, p. 9-34. ACCV. Cristòfol Fabra 24295. 6-12-1501.

⁶⁸ ACCV. *Protocol*, Gabriel Maldonado, 13942. 12-9-1515.

⁶⁹ Cal dir que ho seria fins la conversió forçosa a les Germanies, 1542 és quan va morir.

⁷⁰ Data de la condemna a mort per la Inquisició.

⁷¹ ACCV. *Protocol*, Tomàs Oller, 24112. 20-11-1452. Inèdit pendent de publicar.

entre dos quilos i mig o quasi cinc –la mesura de la dobla que es descriu no està aclarida- en joies d’or, i una relació del que li devien particulars i velluters dels darrers dos anys per la seda que els havia venut. Quasi mil sis-centes lliures reals de València⁷².

Jaume Paxarico, era altre llaurador que vivia al carrer de la Séquia, prop del Portal de la Moreria. Pertanyia a la família dels Porrota, llauradors, pastors i mestres d’obra de terra presents al nostre poble des del segle XV. En el seu cas, es tracta d’un alfaquí en la clandestinitat. Tenint en compte la proximitat a la ciutat, i per tant a la Inquisició, fou tot un mestre en la *taquiyya*, una pràctica que li permetia tant la dissimulació, evitant fer els ritus musulmans, com la simulació, apareixent davant de tots com un bon convers. Sabem que tot i el seu ofici de llaurador, sabia escriure en valencià, castellà i àrab. Fou condemnat a mort pel ‘Sant Ofici’ el trenta de juny de 1602⁷³.

ELS PROTAGONISTES, DONES, HOMES I MENUTS

És ben difícil sostroure’s a la realitat de la vida quotidiana dels nostres avantpassats durant aquest llarg període de la història del nostre poble, en el qual es va anar conformant la seua identitat. Des de la desesperació d’Acmet Agib, que per evitar una condemna a ser assotat, demanà ser esclau del senyor de Toris per un delictes comés al 1486, passant per la il·lusió de començar una nova vida quan al 1498, Úrsula Vicent i Llàcer Cubel feien les cartes nupcials, fins la sorprenent herència que, com hem dit, deixà al 1542, Pere Sotil, l’últim alfaquí abans de la conversió forçosa, són moltes les experiències vitals que hem vist. I tot, en un context en el qual, l’obra de terra, la cria i pasturatge de cabres i ovelles, el conreu del camp, i la producció de seda, a més dels menestrals que veuran, eren les principals fonts d’ingressos dels alaquasers. Alguns compaginaven més d’un treball, altres de tant en tant anaven a la serra per fer forns i produir calç per a la construcció i emblanquinar les cases, altres a per terra als pobles del voltant per fer les vaixelles i cassoles. Però de tot, havien de pagar una part al senyor de torn.

Encara que al llarg dels anys anaren canviant, bàsicament tributaven al senyoriu per les següents figures impositives:

⁷² ACCV. *Protocol*, Joan de Berra, 21534. 13-3-1542. Inèdit pendent de publicar.

⁷³ Estem fent un treball sobre aquest personatge que donarem a conèixer quan siga possible.

El quint de tota la fulla de morera que es collia. El quint de totes les collites. El terç del delme de totes les collites. El delme de tota l'obra de terra, rajola i teula. El dret del carnatge, un impost sobre la carn. El dret de la mel *cucha*, la mel ja cuïta. Per alfarrassar les collites. El dret de colmenes. Les llicències per traure fem. El quint de la llenya. El cens anual per cases i terres, de deu a quinze sous per casa, i d'un a vint sous per cafiçada de terra, segons la situació. Un parell de gallines a l'any. El lluïisme sobre cases i terres, una desena part del preu de venda o transmissió. Els jornals anuals als que estaven obligats fer o pagar al senyor, i cal dir que el jornal d'un peó del camp era de setze diners, un sou i quatre diners, i si portava bèstia, dos sous i sis diners, i el valor d'una casa oscil·lava entre quatre-cents i huit-cents sous.

Perquè es facen una idea, al 1478, el misser Jaume Garcia d'Aguilar, va arrendar tots aquests drets per onze mil sous anuals. Com comprendran, qui se'ls va quedar havia de cobrar dels veïns més diners per tindre guanys.

Per no parlar de les famoses Generalitats, o de les imposicions per tal de sufragar les ofertes de les Corts a la Corona, com al 1510, quan es va fer a tot el Regne un cens de focs, és a dir, de cases, gràcies al qual sabem que ací hi havien cent déneu, i quatre mil set-cents vint-i-dos caps de bestiar.

La realitat documental ens mostra que davant de qualsevol despesa extraordinària, les famílies havien de recórrer al que ara entenem per préstec, aleshores un censal o violari, dos figures per aconseguir diners contants a canvi d'una pensió anual, un interès. En el primer cas era de caràcter perpetu a no ser que comptara amb carta de gràcia que permetia la seua cancel·lació anticipada, en l'altre, durant la vida d'una o dos persones. Açò significava que la compra d'una casa per vint lliures, quatre-cents sous, la pensió del censal corresponent pujava trenta sous anuals. Si no es podia tornar, poden imaginar-se la quantitat total que podia acabar pagant una família, per un deute que passava d'una generació a l'altra.

En aquest context, resulta complicat elegir entre la multitud de veïns i habitants d'Alaquàs que han aparegut en documents al llarg d'aquests anys, i que varen contribuir amb el seu esforç a la transformació d'aquella llunyana alqueria musulmana. Per això, farem una selecció per tal de relacionar una mostra d'oficis, càrrecs, responsabilitats o circumstàncies personals dignes de menció que ho mereixen al nostre parer, al marge dels que ja apareixen en els documents que adjuntem. Tots ells són els vertaders protagonistes de la

nostra història, per bé i per mal. Els referirem fins al 1609, l'any de l'expulsió dels moriscos, moment en què va desaparèixer la convivència de les dues cultures.

Jauma, la molinera, al 1386

En les darreries del segle XIV, l'aleshores senyor, Antoni de Vilaragut, comprava a aquesta dona la meitat del molí. Cal dir, que els anteriors posseïdors d'Alaquàs, la família Tous, tenia dividida la propietat del lloc i pot ser l'altra part del proindivís ja fóra seu quan els va comprar la meitat del senyoriu al 1373⁷⁴.

Mahomat Alçabba, i Zuguey, la seua esposa, pastors, al 1396

Aquest matrimoni sarraí apareix en aquest any en un reconeixement de deute de sis-cents dèsset sous i sis diners, el preu de noranta ovelles que li havien comprat a Andreu Lopez, també veí d'Alaquàs⁷⁵.

Joan d'Aranda, carnisser, al 1406

Apareix junt a la seua esposa, Jacmeta, i Joana, vídua d'Antoni Vilaragut, venent un violari de cinquanta sous anuals, a Antoni Bisbal, taverner, per preu de quinze lliures que confesen haver rebut. Havien de tornar-les al final dels dies del taverner, o del seu fill Miquel, l'últim dels dos que morira⁷⁶.

Alí Porrota, de malnom allioli, pastor, al 1413

Ell i la seua esposa Zohora, amb Abdalla Porrota, venen vint-i-sis arroves de llana a un ciutadà de València anomenat Francesc Siurana, que es dedicava al canvi de moneda. Cal imaginar-se com seria el nostre avantpassat perquè li posaren aquest malnom. Tot un personatge!!⁷⁷

Çahat Alfaquí, obrer de vila, al 1414

Un contracte per fer obres en una casa i el forn d'un mas de Xiva de Joan Bou, ens dona a conèixer a aquest obrer de vila que amb una colla d'homes

⁷⁴ CUNAT CISCAR V. M^a.: «El archivo de la Casa de Alaquàs en la primera mitad del siglo XIX.» *Quaderns d'Investigació d'Alaquàs*, Alaquàs, 2005, p. 1-352.

⁷⁵ ACCV. *Protocol*, Pascual Bellprat, 27027. 14-10-1396.

⁷⁶ ACCV. *Protocol*, Jaume de Blanes, 23214. 31-7-1406

⁷⁷ ARV. *Protocol*, Vicent Zaera, 2414. 25-10-1413.

es compromet a dur a terme per tot el mes d'abril d'aquell any. Teules, portes, claus, rajoles i la sal per al forn, corren a càrrec del propietari. Ell posa la calç, arena i la mà d'obra. El cognom ens porta a pensar que o bé compaginava els dos oficis, o era parent de l'alfaquí del poble.

Domenech Llopis, llaurador, al 1418

Per obtenir vint lliures, ell i la seua esposa Joanna, junt a Joan Rigolf, Joan del Pont, i les seues mullers, Joana i Dolça, veïns de Torrent, venen un censal de pensió anual de trenta sous, a Gabriel Sanchez, sastre de València, i amb permís de Joana, vídua d'Antoni Vilaragut, el carreguen sobre dues vinyes que tenia a Alaquàs⁷⁸.

Jucef Al Sarir, llaurador, al 1418

Aquest sarraí apareix com a propietari d'un mallol, vinya novella, en una lloació que fa la vídua d'Antoni Vilaragut, a un ciutadà de València que volia carregar un censal sobre unes terres que tenia a Alaquàs⁷⁹.

Pere Gimeno, mestre d'obra de terra de màlaga, al 1419

Berenguer de Vilaragut el va establir en una casa situada prop del colomer del senyoriu, molt probablement a l'actual plaça del Santíssim, i a més li va donar un taller per que fera la seua feina. El preu de la casa fou de quaranta florins d'or.

Miquel Martí, pastor transhumant, al 1420

La cancel·lació d'un deute amb un llaurador de Betxí, ens dona a conèixer a aquest pastor, propietari d'una cabanya d'ovelles. Al poble hi havien més⁸⁰.

Abrahim Mutariç, l'alamí, al 1455

Aquest responsable dels pesos i mesures del poble, el trobem amb Alí Ramí, llaurador, comprant una casa en la Moreria, amb la lloació de l'aleshores senyor, Jaume Vilaragut⁸¹.

⁷⁸ ACCV. *Protocol*, Pere Castellar, 25970. 28-5-1418.

⁷⁹ ACCV. *Protocol*, Tomàs Argent, 21989. 23-8-1418.

⁸⁰ ACCV. *Protocol*, Martí d'Alagó, 25305. 28-12-1419.

⁸¹ ACCV. *Protocol*, Tomàs Oller, 24114. 18-9-1455.

Fernando de Jérez, sastre, al 1457

Els odis i rancors també es resolien davant del notari. Un acte de pau i treva entre ell i Bertomeu Salvador, un llaurador de València ens dona referència d'aquest sastre casat amb na Baluga⁸².

Martí Mateu, forner, al 1459

Amb la seua esposa Maciana, varen ser els arrendadors del forn, i Úrsula Aguilar els donava també el dret de cobrar la 'puga', puja, una quantitat de pa que els veïns entregaven al forner per dur a coure el pa pastat en les seues cases. Al contracte però, la senyora d'Alaquàs deia que estava exempta⁸³. Els sona el malnom de Puga?

Mahomat Maçot, moliner al 1460

Arrendar el molí a un sarraí diu molt en favor d'Úrsula Aguilar, i això és el que va fer aquest any, tot i que li va demanar dos fiançadors, cosa que ja no va fer a l'any següent quan li va renovar la gestió de l'aleshores regalia més important del lloc.

Miquel Gozalbo, barber, al 1465

Cal precisar que el barber al segle XV feia alguna cosa més que tallar el cabell, era un cirurgià menor. El misser Jaume Garcia d'Aguilar, ja senyor d'Alaquàs per la mort de sa mare, el va establir en una casa de la plaça del poble, que confrontava amb les de Jaume Canton i Bernat Menau⁸⁴.

Francesc Calçó, mestre d'olles. 1470

El fill del primer oller, es va casar amb una aldaiera anomenada Isabel, filla de Domenech Alfonso. Ella aportava de dot cinquanta lliures. Ell una casa en el carrer nou, nomenat dels Cristians, que li donava son pare⁸⁵.

⁸² ACCV. *Protocol*, Andreu Barbenç, 24631. 27-1-1457.

⁸³ ACCV. *Protocol*, Francesch Peres, 25766. 7-12-1459.

⁸⁴ ACCV. *Protocol*, Francesch Peres, 25768. 23-4-1465.

⁸⁵ ACCV. *Protocol*, Francesch Peres, 25768. 30-11-1470.

Martí Racó, hostaler, al 1474

El regent de l'hostal, va col·locar d'aprenent al seu fill Lopato, que tenia dotze anys, al taller d'obra de terra d'Antoni Philipo, el Sicilià, perquè aprenguera l'ofici. Com veuen, teníem veïns de més enllà de la mar⁸⁶.

Elionor Mateu, operària d'obra de terra, al 1474

És l'única dona documentada en l'ofici d'obra de terra. Aquesta alaquasera participa en uns capitols signats per aquestos artesans amb Jaume Garcia d'Aguilar, «*per conservar e augmentar lo ofici de obra de terra, e dels desus dits obrers*». Que sapiguem és la primera que s'ha trobat fins ara⁸⁷.

Joana, una sarraïna conversa al cristianisme, al 1477

Aquesta alaquasera apareix casada amb un llaurador de Manises anomenat Joan Vicent, de malnom Negrello. Si açò no és una mostra de la barreja de sang de la que provenim...⁸⁸

Jaume Cardona, ferrer, batlle i sagristà, al 1480

Aquest personatge el trobem com a mestre ferrer, i batlle del poble, amb motiu de la dot que li dona a la seua filla Caterina⁸⁹. Quan va morir, el seu germà feu l'inventari de béns -que és una preciositat-, i en ell es diu que a més, era el sagristà⁹⁰.

Miquel Cristòfol, cirurgià, al 1480

Aquest és el sogre de Caterina, la filla del sagristà abans mencionat. Era el cirurgià del poble⁹¹.

⁸⁶ ACCV. *Protocol*, Francesc Peres, 25768. 26-9-1474.

⁸⁷ ACCV. *Protocol*, Francesc Peres, 25741. 2-4-1474.

⁸⁸ ACCV. *Protocol*, Bertomeu de Carries, 20425. 12-4-1477.

⁸⁹ ACCV. *Protocol*, Cristòfol Fabra, 24275. 4-11-1480.

⁹⁰ ACCV. *Protocol*, Cristòfol Fabra, 24277. 13-12-1482. Inèdit pendent de publicar.

⁹¹ ACCV. *Protocol*, Cristòfol Fabra, 24275. 4-11-1480.

Muça Gebudi, fuster, al 1482

Aquest sarraí nascut a Alaquàs, segons manifesta, torna al seu poble després de viure uns anys a Manises. El misser l'estableix per deu anys –era l'habitual-, amb la promesa d'exercir el seu ofici⁹².

Jaume Llopis, rajoler, i mestre d'obra de terra, al 1482

Devia tindre molt d'interès el misser Jaume Garcia d'Aguilar amb aquest ceramista. Els diré que va aconseguir que li commutaren la pena de mort, per un homicidi fet a Manises, i falsificació de moneda. Ell es va comprometre a residir al poble per sempre⁹³.

Bertomeu de Losonyo, arquer, al 1483

Resulta difícil precisar si aquest terme es refereix a que els feia, o més bé que era tirador d'arc. És més probable el segon. Apareix prestant vassallatge al senyor i venent uns béns⁹⁴. En un altre figura com a hereu d'un veí de Maestre.

Joana, vídua del ferrer, batle i sagristà, al 1484

La vídua del ferrer, que ja vivia a València, ven la casa que tenien a la plaça del poble⁹⁵.

Violant Cardona, òrfena de deu anys posada a servir, al 1484

Dos anys després de morir son pare, Jaume Cardona, el ferrer, batlle i sagristà, aquesta xiqueta de deu anys fon donada en afermament perquè servira a un notari d'Alzira, per son tio que era el seu tutor. Han de saber que aquest home era corredor d'or⁹⁶. Sa mare, com hem vist, encara vivia.

⁹² ACCV. *Protocol*, Bertomeu de Carries, 20430. 27-6-1482.

⁹³ ACCV. *Protocol*, Bertomeu de Carries, 20430. 5-7-1482.

⁹⁴ ACCV. *Protocol*, Cristòfol Fabra, 24278. 11 i 18-7-1483.

⁹⁵ ACCV. *Protocol*, Cristòfol Fabra, 24279. 4-2-1484.

⁹⁶ ACCV. *Protocol*, Bertomeu de Carries, 20440. 21-2-1484.

Bernat, nunci d'Alaquàs, de raça negra, al 1484

Estem davant d'un altre exemple de tractament igualitari al nostre poble. Que un home de raça negra fora el que ara entenem per l'alguatzil no és una casualitat⁹⁷.

Alí Girbí, esclau de Mahomat Abraham, al 1485

Aquest algerià de trenta anys fou alliberat pel seu amo, un altre sarraí. Tindre captius no tenia religió, només feien falta diners⁹⁸.

Joanet, esclau negre de Jaumeta, vídua d'Antoni Renard, llaurador, al 1495

Ell va haver d'esperar a que morira la seua ama. Marit i muller li havien donat la llibertat després de que faltaren els dos. Li va deixar a més una cafiçada de terra en l'horta d'Alaquàs⁹⁹.

Axa, muller de l'alfaquí Jucef Almani, al 1496

No haguérem trobat aquesta dona si no fora perquè figura com responsable solidària d'un censal de cent seixanta lliures, que uns musulmans van vendre a Caterina Amalrich d'Aguilar que actua com a tutora del seu fill Jachmot¹⁰⁰.

Alí, matalafer, al 1498

Apareix en un Consell General del poble convocat per anomenar un procurador que resolga sobre un censal que encara venia de Jaume Vilaragut¹⁰¹.

Çahat, espardenyer, al 1498

Figura al mateix Consell General¹⁰².

⁹⁷ *Ibidem*. 20-2-1484.

⁹⁸ ACCV. *Protocol*, Bertomeu de Carries, 20431. 31-1-1485.

⁹⁹ ACCV. *Protocol*, Cristòfol Fabra, 24289. 29-1-1495.

¹⁰⁰ ACCV. *Protocol*, Joan Ridaura, 27380. 12-10-1507. Inèdit pendent de publicar.

¹⁰¹ ACCV. *Protocol*, Joan Ridaura, 27380. 12-10-1507. Inèdit pendent de publicar.

¹⁰² *Ibidem*.

Pere, esclau negre de Miquel Sarrió, llaurador, al 1499

La mare de Jachmot, Caterina Amalrich d'Aguilar, li va vendre aquest esclau de trenta anys a Miquel Sarrió, llaurador, per vint-i-cinc lliures. El mateix dia es venia una casa per seixanta cinc¹⁰³.

Miquel Fuster, algepser, al 1499

En la venda d'una casa apareix aquest ofici. Joan del Osca, i la seua muller Úrsula, junt a Caterina d'Alarcó, esposa de Miquel Fuster, algepser, eren els venedors, i Joana, muller de Joan Conillera, la compradora¹⁰⁴.

Sebastià, nunci d'Alaquàs, de raça negra, al 1500

Un altre alguatzil de raça negra. Esta vegada dient al poble la voluntat de Jachmot el dia de la possessió del senyoriu. Déiem abans que no podia ser casualitat. Dues persones de la mateixa raça amb el mateix càrrec, ho referma¹⁰⁵.

Acmet Çuleymen, mestre d'obra de màlaga, al 1501

La venda d'una casa que fa aquest ceramista a Mahomat Sabba, de malnom Mateu, ens situa una altra plaça al poble. Les confrontacions que dona així ho posen de manifest. Per una part amb la casa d'Elel, sarraí, amb la plaça de la Moreria, séquia en mig, i per darrere amb l'hort del senyor. Havia d'estar enfront de l'actual racó que fa el carrer Pare Guillem, potser on comença Mare Josefa Campos¹⁰⁶.

Pere de Mora, llaurador, cec per accident, al 1506

Aquest llaurador cec per accident, segons ell mateix manifesta, feia testament nomenant marmessors als seus gendres, Joan i Berenguer Peiró, demanant que el soterraren en l'Olivar en la sepultura on estava la seua filla Francesca¹⁰⁷.

¹⁰³ ACCV. *Protocol*, Cristòfol Fabra, 24293. 14-11-1499.

¹⁰⁴ ACCV. *Ibidem*. 26-12-1499.

¹⁰⁵ ARV. *Diversos*, *Casa de Alaquàs*, caixa 8, exp. 279.

¹⁰⁶ ACCV. *Protocol*, Cristòfol Fabra, 24295. 3-3-1501.

¹⁰⁷ ACCV. *Protocol*, Pere Bataller, 11740. 3-10-1506.

Pere Peiró, llaurador, al 1507

Tindre cent quatre fanecades de terra sense fills que les treballen, va dur a aquest llaurador a donar-les als seus nebots quan va morir. El seu inventari de béns és una bona mostra del que hi havia en una casa a primeries del segle XVI. Va llegar entre altres coses, trenta sous al convent de la Mercé per a redimir 'catius' cristians. A l'estable tenia un parell de rocins de pèl 'rosillo', i dues someres, 'mare e filla'.¹⁰⁸

Joan Sarrió, llaurador, va a la fira de Medina del Camp, al 1508

Aquest alaquaser anava a la que aleshores era la fira més important, i un mercader valencià li va avançar els diners que necessitava, signant una lletra de canvi que es comprometia a pagar quan arribara al seu destí.

Antoni Peiró, aladrer i llaurador, al 1516

Amb motiu de pagar a Pere Cervera, veí de Torrent, i alumne seu, cinc lliures que li havia deixat la seua esposa al seu testament, li fa donació de quatre fanecades de terra campa posades, en lo Censal de Torrent. Una cosa era ensenyar l'ofici, i altra complir la voluntat de la seua dona¹⁰⁹.

Jaume Mandoll, nou cristià, abans nomenat Ubaydal Barchat, al 1538

Tretze anys després de la conversió forçosa, els moriscos encara necessitaven ser identificats pel nom nou i vell, i així consta al testament d'aquest nou cristià. Aquest document ens aporta dues dades importants, la confirmació del paper de l'alfaquí als contractes matrimonials, en aquest cas el de Paterna, anomenat Ayet, i la pèrdua dels documents en la guerra de la Germania¹¹⁰.

Joan Mijo, nou cristià, abans nomenat Jucef Mijo, al 1538

Al mateix document, l'anterior, deixava establert que després de la mort de la seua muller, tots els béns recaigueren en aquest nebot seu¹¹¹.

¹⁰⁸ ACCV. *Protocol*, Joan Pla, 15446. 7 i 14-4-1507. Inèdit pendent de publicar.

¹⁰⁹ ACCV. *Protocol*, Pere Bataller, 11730. 3-7-1516.

¹¹⁰ ACCV. *Protocol*, Joan de Berra, 21530. 27-5-1538.

¹¹¹ *Ibidem*.

Damià Sentido, nou cristià, abans nomenat Azmet Redrà, al 1538

Junt a Melcior Marisco, abans nomenat Çahet Marisco, varen vendre la casa que tenien al carrer Nou, a Francesc Lleonart, oller¹¹².

Esperança Pissi, nova cristiana, abans nomenada Joayra Pissi, al 1539

Aquesta muller, deixava al seu testament, una gonella de grana plana i una camisa plana a la seua sogra, pel que l'havia servit. A més, quatre sous per a l'obra de l'església nova. Ens parla també de «l'accidach antiguament dit entre moros», l'augment o creix de la dot que li va fer son marit, que ordena li siga llegat a Batiste Picami, nebot seu, fill del seu germà Joan Picami¹¹³.

Sebastià, lo tagarí, llaurador, al 1539

En pocs dies, aquest llaurador va comprar una casa en la plaça del Pou de la moreria, la va vendre a altre alaquaser que aleshores vivia a Mislata, i aquest a Domenec Benet, oller, i a la seua muller Isabel Collado¹¹⁴.

Joan Gil, mercader, al 1541

Després de morir, es feu una estimació dels béns que havia deixat, començant per la casa on vivia, situada davant l'olivar del senyor, valorant-la en seixanta lliures¹¹⁵.

Gaspar Roig, llaurador i músic, al 1577

El dia de Tots Sants, cinc veïns de Benifairó, Gerónima Turqueta, el segon marit, Gaspar Gami, i els tres fills d'un primer matrimoni amb Geróni Partagay, llaurador d'Alaquàs, venien una casa al carrer de la Séquia. El comprador era aquest llaurador que també era músic¹¹⁶.

¹¹² *Ibidem*. 14-11-1538.

¹¹³ ACCV. *Protocol*, Joan de Berra, 21531. 4-2-1539.

¹¹⁴ *Ibidem*. 22-7-1539.

¹¹⁵ ACCV. *Protocol*, Joan de Berra, 21533. 28-3-1541.

¹¹⁶ ACCV. *Protocol*, Lluís Baldó, 12944. 1-11-1577.

Joan Marí, llaurador i oller, al 1577

Aquest home va vendre una era a Miquel Llopis, flaquer. La tenia, com no, on estaven totes, junt a la de Pere Pardo, Antoni Gil i la senda que portava al lloc d'Aldaia, l'actual carrer de Sant Hipòlit¹¹⁷.

Joan Catalunya, llaurador, al 1577

Fill de Miquel, llaurador i oller, va renunciar a la marmesoria i execució del testament de son pare el mateix dia que es va publicar. Deia que no hi havia diners per complir 'les coses pies' que ordenava, i que necessitava pensar si acceptava ser el seu hereu universal. Dos mesos després, renunciava i repudiava el legat de son pare¹¹⁸.

Ferran Palo, llaner, al 1587

Artesà de la llana, aquest alaquaser va vendre a Pere Garcia, llaurador, una casa en el carrer nou del Monestir, sense dubte la part del carrer Major que estava fora del Portal de l'Olivar. Confrontava amb la d'Antoni Peiró, amb un solar d'Agata Senent, vídua de Pascual Manyes, i amb les terres del noble Francesc de Borja. El preu, cent quinze lliures.

Batiste Mijo, nou cristià, albarder, al 1588

Aquest artesà feu testament demanant ser soterrat en «lo fossar dels nous convertits». Quatre dies després moria en la casa on vivia al carrer de l'Hospital.

Gaspar Pelchac, nou cristià, llaurador, al 1594

Junt a Domingo Mijo, i Lluís Mijo Mandoll, reconegueren un deute de trenta lliures i deu sous, al notari de València Jaume Sans. L'origen era una compra que li havien fet de «dacs de les indies».

¹¹⁷ *Ibidem*. 19-12-1577.

¹¹⁸ ACCV. *Protocol*, Lluís Baldó, 12944. 7-3-1577. Inèdit pendent de publicar.

Ferrando Pablo, llaurador i abans carnisser, al 1596

Provinent de la «Vila de Mena del Regne de Castella la Vella» segons manifesta al seu testament, vivia al carrer de la «Carneseria dit de les Heres» i va deixar altra que tenia enfront que afrontava amb la de Lluís Gil, la de Joan Soriano, de malnom, Ferrando, i amb el carrer dels Obradors. Va demanar ser soterrat en l'església, «en mig dels dos portals, en lo loch hon se sol posar la caixa dels cossos dels difunts».

Esperança Gil, muller de Nicolau Andrià, mercader, al 1600

Ell era de València, ella d'Alaquàs, i ací vivien quan feu el seu testament. Va demanar ser soterrada on estava son pare, i que les misses per la seua ànima les feren en els altars de «Sent Francisco de Paula y de Sent Vicent Ferrer»¹¹⁹.

Miquel Lambert Alamí, cristià nou executat, al 1605

Aquest alaquaser va ser un del tres condemnats a mort per promoure la rebel·lió dels moriscos. Confiscaren els seus béns, el van arrossegar d'un cavall fins al patíbul, el penjaren del coll, i partiren el seu cos en quatre quarts¹²⁰.

Joana Miquel, muller de Miquel Sarrió, llaurador, al 1609

Faltaven cinc mesos perquè s'ordenara l'expulsió, quan aquesta avantpassada nostra anomenava procurador al seu amat marit¹²¹.

No estan tots el que són, però són tots el que estan. Aquesta és una petita mostra de personatges de carn i os, que al llarg dels anys patiren i gaudiren al nostre benvolgut poble, i que amb el seu esforç personal, i de les seues famílies, varen contribuir a la construcció de la Mesquita, l'Olivar, l'Assumpció, i el Castell, vertaders símbols d'Alaquàs i la seua complexa cultura. Ells representen a tots aquells que varen seguir endavant malgrat les riuades, seques, malalties, fam, opressió..., sota uns usos i costums que ara ens pareixen aterradors, com és el cas de l'esclavitud, però també, amb una irrefutable mostra d'integració entre els seus habitants. Gent provinent de Castella, Ara-

¹¹⁹ ACCV. *Protocol*, Pere Asensi, 11350. 9-12-1600. Inèdit pendent de publicar.

¹²⁰ HERNÁNDEZ GARCÍA A.: «Los Moriscos de Alaquàs en la fallida sublevación del jueves Santo de 1605». *Quaderns d'Investigació d'Alaquàs*, Alaquàs, 2010, p. 45-64.

¹²¹ ACCV. *Protocol*, Francesc Madril, 17610. 21-4-1609.

gó, Catalunya, Andalusia, Extremadura, Conca, Sicília..., varen fer créixer al llarg del temps la vella alqueria sarraïna. D'aquesta barreja d'homes i dones descendim. Als que ja estaven ací el govern d'aleshores els va expulsar després de prohibir-los les seues creences.

A tots ells, gràcia i honor!!

APÈNDIX DOCUMENTAL

I

1452, maig, 13. València
Construcció reixa Església de l'Olivar
ARV. *Protocol*, Martín Doto, 805.

TRANSCRIPCIÓ:

Die sabbati xiii Madii dicti anni M° CCCCLII

Aloy Ponç mayanus civis valencie scienter et gratis promitto de fide bona convenio pacto specialiter inter nos una parte et vos Arnaldum Castell Baiulum de Alaquaç parte altera per faciani et operabo cum effectu vobis quendam rexatum ferrei ad opus capelle sive altari maiori ecclesie dicti loci ponderts nomine vestro decem quintariorum boni et pulcherimi de ruba posito in dictam capella omnibus dilationibus meis propriis excepto quod vos teneamini portare dictum rexat cum beluis vestris et foro teneat facere cum efetu sunt ad festum Beate Marie mensis Augusti proxime venturi sub penam Centum florenorum vobis dandorum et solvendorum pro penam et nomine pene sunt rexatum promitto vobis facere proprio nomine dictorum pro illia obligando etc. Confiteor me a vobis habuisse et recepissem pro signo et pacta dicti rexate quindecim libris regalium valencie in presentia notarii et testibus infrascriptorum pro quibus dono fidanciam et principalem obligatum simul nostrum et insolidum in dictis quindecim libris discreti Bernardum Rochentes presbiterum vicarium dicti loci presentem et acceptantem etc. quam fidanciam et principalem obligationem facio liberent in dictis xv libris pro quibus obliguo omnia bona mea etc. Fiat executoria et fori submissione etc. Ad hec antem ego dictus Arnaldus Castell acceptans etc. promitto solvere dictum precium incontinenti pro dictum rexatum fuit positum cum effectu sub penam centum solidis vobis dandorum etc. fiat executoria et fori submissione etc. Renunciants etc. obligando etc actum Valencie.

Testes Rafael de Moncada et Johannes Castelar cursoris Valencie.

II

1465, febrer, 20.
Capitols Obra Ermitori de l'Olivar.
ACCV. *Protocol*, Francesc Pérez, 25769.

TRANSCRIPCIÓ:

Die mercuri xx febroarii anno a nativitate domino MCCCCLXV

Capitols fets e fermats entre los magnífichs Micer Jaume Garcia Aguilar senyor de Alaques e en Berenguer Marti de Torres de dies menor Ciutada de la dita Ciutat de una part e en Pere Bonfill obrer de vila de la dita Ciutat Valencia de la altra sobre la obra deus escrita la qual deu esser feta en la esglesia de Alaques.

Primerament es concordat quel dit en Pere Bonfill sia tengut obrar en la dita esglesia una archada mes de les que huy hi son ço es [] lo cap huy es en la dita esglesia e de graes com les altres archades de la dita esglesia son.

Item es concordat quel dit en Pere Bonfill haia a fer hun arch de pedra bona e ben obrada ab sos respatles de pedra e argamassa axi bons los dits respatles e millors que aquells que huy son en les altres archades.

Item que les trepatls de les parets sien fetes ab bons fonaments de pedra e argamassa e que les dites parets sien de argamassa tres palms en amunt de la cara de la terra e les dites parets sien del grux e altura que les altres de la dita esglesia son y tan bones o millors de les que y son huy per modo que vingut al livell de les altres parets de la dita esglesia.

Item que la dita archada sia cuberta de bona fusta e ben obrada e segons la forma o modo de les altres cubertes e sobre la dita fusta sien meses bones teules ab sos cavallons ben acabats e apunt al modo de les altres cubertes de la dita esglesia e archades de aquella.

Item que los cantons de la cloenda de la dita esglesia que huy son de pedra sien mudats e transferits lla on sera construïda la paret del cap de la dita esglesia.

Item que les graes que huy son de la dita esglesia lo rejar de ferro que en aquella es huy a lo altar major tot sia mudat prop lo cap ques fara ara de nou en la dita esglesia e que stiguen segons lo modo que huy estan e si en les dites graes hi haura alguna pedra trencada o [dolenta] que ni sia mesa altra e altres bones e que de les dites graes tro a la paret de la dita cloenda sia paymentat de bon payment tot de raiola ben acabat lo dit payment.

Item quel dit en Bonfill haia a fer la dita obra axi la dita archada de pedra com les parets e tapies al enfront e al costat fusta teula raiola calç pedra argamassa e tots los pertinents e les mans e jornals seus y dels altres manobres tro que la dita obra sia acabada e mesa apunt a despeses del dit en Pere Bonfill.

Item que los dits micer Jaume e en Berenguer Marti donen e paguen e donar a pagar sien tinguts per tota la dita obra acabada e mesa apunt cent trenta lliures reals de Valencia en tres trets o solucions la primera tamtot al començament de la dita obra la segona quant aquella sera mig acabada e la tercera quant la dita obra sera acabada ab tota perfeccio e si no pagaren en los dits terminis o trets que aquells puxen esser forçats per lurs aquells remeys que de fur e justicia poden esser apellats. E lo dit en Bonfill promet per special pacte fer e acabar la dita

obra per tot lo mes de setembre primer vinent e si non fara sia encorregut en pena de xx solidos et cetera, rato pacto etc. quen puixa eser forçat per tots aquells remeys de dret e fur que fer se puxa e per attendre complir les dites coses la una part a l'altra obliguen tots sos bens e drets etc. Renunciant a beneficis de nova e vella constitucio et cetera.

Testes inde sunt en Jaume Lombart fuster e en Johan Solanes mercader veïns de Valencia.

III

1458, març, 11. València

Compra del lloc d'Alaquàs per Úrsula Aguilar a Jaume de Vilaragut.

ARV. *Governació*, 3924, Ma 1, f. 15, 34 i ss.

TRANSCRIPCIÓ:

Die veneris xxvii januari anno a nativitate domini MCCCCL octavo

Lo noble mossen Jacme Romeu cavaller conseller de la sacra magestat del molt alt senyor Rey e tenint loch del spectable don Johan Roig de Corella comte de Cocentayna conseller e Camarlench de la dita sacra magestat real e Governador del Regne de Valencia per absensia daquell instants e requirents los discrets en Miquel Bataller notari procurador del noble mossen Carroç de Vilaragut cavaller en son propi nom e com a cessionari dels nobles mossen Ramon de Vilaragut e na Ysabel muller daquell, en Marti Fenoll notari procurador dels dits nobles mossen Ramon de Vilaragut e na Ysabel coniugetes, ab les salvetats als dits seus principals, se ten per lo dit noble tenint loch de Governador en una scriptura devant aquell posada a xviii de novembre propassat e continuada en actes de la present execucio en Johan de Monreal notari procurador de la noble na Beatriu de Vilaragut muller del noble mossen Antoni de Vilaragut quondam cavaller, en Pau Rosell notari procurador del magnific mossen Lois de Vich cavaller en nom propi de aquell, e havent cessio del noble mossen Ramon de Vilaragut, en Francesch Perez notari procurador de Guillem Julia notari, en Guillem de Castellbell notari procurador del noble Jacme de Vilaragut cavaller, present lo noble mossen Felip Boil cavaller curador assignat a la heretat del noble mossen Berenguer de Vilaragut quondam cavaller, sens aprobar ni reprobar lo dit noble tenint loch de Governador la cura daquell dit noble mossen Felip, e ab les salvetats contengudes en la provisio en lo present dia publicada per lo dit noble tenint loch de Governador, lo honorable en Nicolau Julia ciutada, en Johan Zamora notari procurador de sor Sibilía de Vilaragut, en Jacme Ferrando notari procurador den Pere Caboc, e dels altres arrendadors de Delme qui foren en los anys MCCCCLIII e LV, mossen Pere Andreu prevere procurador del discret mossen Berthomeu Roxell, beneficiat en la iglesia de Sancta Maria del Olivar, en Manuel Sparça notari procurador de la honorable na Ysabel muller del honorable mossen Bernat Johan cavaller, e en Luch Galvany vehi de la Ciutat de Valencia, presents los dits en Guillem de Castellbell en lo dit nom de procurador del dit noble mossen Jacme de Vilaragut, e en Marti Fenoll notari procurador dels dits nobles mossen Ramon de Vilaragut e muller daquell, feu venda en publich en tant com a bens dels dits nobles mossen Jacme de Vilaragut mossen Ramon e muller daquell del

loch de Alaquas e de tots los drets e accions offerts, lo qual loch es situat dins terme general de la Ciutat de Valencia e orta de aquella ab tots sos termens territoris et ab jurisdicció per furs privilegis et alias per concessions reals et at quomodocunque pertanyents, e ab tots sos drets propietats e pertinencies al Senyor del dit loch pertanyents, ab terç de Delme, monedaje, forns, carneria, molins, taberna, e tots e singles tributs e milloraments segons que mils los senyors antecessors del dit loch han possehit, e los dits nobles mossen Jacme mossen Ramon e na Ysabel coniuiges posseheixen ab los ius patronat de dues capellanies instituides en la Esglesia de Sancta Maria del Olivar del dit loch, e a les quals lo Senyor del dit loch fa e fer es tengut cascadun any Siscentos solidos empero que cum dam la dita renda en altre loch lo dit loch e Senyor de aquell son quitis de pagar lo dit carrech. Confrontat lo dit loch ab terme de Torrent e de Chilvella e ab/ terme de Quart e de Aldaya e ab los carrechs següents. Ço es Set milia huytanta sis solidos dos diners censals que fan al noble mossen Carroç de Vilaragut pagaders cascadun any a vinticinch de Dehembre, Abril e Agost ques poden quitar per preu de Cent sis milia docents norantasis solidos, e tres diners. Item ab carrech de vintihuytmília quatrecentos cinquanta solidos ques han a pagar al noble mossen Ramon de Vilaragut o als que han causa del fora Cort. Item ab carrech de Mil Setcents solidos censals ques fan al dit mossen Carroç pagadors cascadun any a vintihu de Gener e de juliol ques poden quitar per preu de vinticinch milia cinchcents solidos. Item ab carrech de mil setze solidos huyt diners censals ques fan en Francesch Marrades ques poden quitar per Quinze milia docents cinquanta solidos. Item ab carrech de docents cinquanta solidos censals perpetuats ques fan al Rector e obres de Sent Esteve per obs de comprar certs draps quis dihen carregats sobre lo moli del dit loch. Item ab lo carrech dels dits Siscentos solidos censals ques fan a les dues capellanies instituides en la Esglesia de Santa Maria del Olivar del dit loch. Item ab carrech de Noranta solidos censals ques fan a na Angelina Castrellenes pagadors en cert termini ques poden quitar per preu de Mil docents solidos. Item ab carrech de Setantacinch solidos censals ques fan a la dona na Anthoneta cascadun any pagadors en cert termini quis poden quitar per preu de Mil solidos. Item ab carrech de Cent cinquanta solidos censals ques fan cascadun any en cert termini en Pere Voig ques poden quitar per preu de Dos milia solidos. Item ab carrech de Centcinch solidos censals ques fan cascadun any a na Catherina Avella pagadors cascadun any en cert termini ques poden quitar per preu de Mil quatrecentos solidos. Item ab carrech de Cent cinquanta solidos censals pagadors cascadun any en cert termini an Jacme Jorda notari ques poden quitar per preu de Dos milia solidos. Item ab carrech de Cent norantacinch solidos censals ques fan cascadun any pagadors en cert termini a na Preciosa de Catanya los quals se poden quitar per preu de Dos milia siscentos solidos. Item ab carrech de Setanta cinch solidos censals ques fan cascadun any en cert termini pagadors an Bonfill ques poden quitar per preu de Mil solidos. Item ab carrech de Noranta solidos censals ques fan cascadun any pagadors an Gaspar Coronas ques poden quitar per preu de Mil e doscents solidos. Item ab carrech de Setantacinch solidos censals ques fan cascadun any pagadors en cert termini a na Violant Sentfeliu ques pode quitar per preu de Mil solidos. Item ab carrech de Cent trenta tres solidos quatre diners censals ques fan cascadun any pagadors en cert termini a la honorable na Ursola muller del honorable en Berenguer Marti de Torres ques poden quitar per preu de Dos milia solidos. Item ab carrech de Cent cinquanta solidos censals ques fan cascadun any pagadors en cert termini an Francesch Aguilo o sor Munyoça ques poden quitar per preu de Dos milia solidos. Item ab carrech de Centcinch solidos censals ques fan cascadun any pagadors

en cert termini an Marti Cacoma ques pode quitar preu de Mil quatrecentos solidos e ab correch encara de Noranta solidos censals ques fan cascun any en cert termini pagadors an Johan Frances ques poden quitar per preu de Mil doscents solidos. E segons lo dit loch e altres drets son designats en la oferta feta a huyt de juliol any Mil CCCCL sis e addicio feta a xviii del mes de agost any Mil quatrecentos cinquanta set e segons en aquella es romangut al honorable Micer Jacme Garcia alias Aguilar doctor en leys present axi com a procurador de la honorable na Ursola mare sua muller del honorable en Berenguer Marti de Torres Ciutada e per a obs de aquella acceptant ab les protestacions per aquell fetes e salvetats a ell fetes expresses e continuades en la sentencia arbitral per la molt alta senyora Reyna en lo present dia publicada en poder den Francesc Perez notari, e en actes de la present execucio continuada e que la sua principal no sia tenguda a pensions degudes alguna sino per lo preu que compra.

Vide ultra in presenti manu a xxxiiii cartis/

Vide retro in presentum manun a xv cartis

E com a mes de preu offerint en publich entant de bens propis parafernals de la dita sua principal ab los carrechs desus mencionats per preu de vinticinch milia solidos reals de Valencia migancant en Johan Mari corredor de la Cort.

Iniunctum fuit et cetera

Testes curie

Et incontinenti feta la dita venda e liurament lo dit noble Tinentloch de Governador mana e comana al dit en Johan Mari corredor desus dit que ensemps ab Anthony Loppis notari altre dels scrivans de la sua cort anassen personalment a la dita honorable na Ursula per a obs de la qual lo dit honorable Micer Jacme dehia haver feta la dita compra, e liuras aquella lo basto o altre senyal en senyal de la dita compra, e si acceptaba aquella li fos manat axi com de present li mana que dins x dies deposas lo preu en poder del taulager de la sua cort.

E los dits corredor e scriva en virtut de la dita verbal comissio anats a cassa del honorable en Berenguer Marti de Torres en la qual ha en la Parroquia de Senta Creu de la dita ciutat, hon atrobaren la dita honorable na Ursola intimaren a aquella e notificaren a aquella la compra desus feta per lo dit honorable Micer Jacme Garcia fill e procurador de aquella, del dit loch de Alaquas segons dessus es contengut e ab los carrechs en la dita compra mencionats per lo dit preu de vinticinhmilia solidos la qual aquell se dehia haver feta per obs de aquella, si li plahia e si acceptaba aquella, la qual dix que si e que la dita compra fahia de bens seus propis parafernals, en senyal de acceptacio pres de ma del dit en Johan Mari corredor, hun anell lo qual aquell li liura en senyal de liurament e trauta del dit loch en aço present lo dit honorable en Berenguer Marti de Torres marit de aquella e dels testimonis desus scrits.

Et incontinenti manat a aquella per lo dit corredor en virtut de la dita comissio verbal a ell feta, que dins deu dies deposas lo preu, dix que li plahia.

Testimonis foren presents a les dites coses lo discret en Francesc Perez notari e en Johan Mari corredor dorella, ciutadans de Valencia.

Dicta et eadem dia intititlata xxvii mensis januarii anno a nativitate domini MCCCC quinquagesimo octavo, davant lo dit noble Tinentloch de Governador comparech lo discret en Francesch Perez notari procurador quis dix de la dita honorable na Ursola compradora qui dessus e fahent deposit del dit preu, presenta lo albara del tenor seguent.

Al molt noble mossen Jacme Romeu Tinentloch de Governador del Regne de Valencia certefic vostra saviesa com en lo dia de huy ha deposit en poder de mi Anthoni del Miracle tauleger de vostra, la honorable madona Ursola muller den Marti de Torres maior de dies vinticinç milia solidos reals de Valencia com a bens parafernals e propis de aquella per pagua fahedora als creedores qui han concorregut en la execucio del loch de Alaquas per aquella en lo present dia de huy ha comprat per vostra Cort per lo desus dit preu de la qual quantitat se fara lo que per vos me sera manat restituhintme lo present albara escrit de la mia ma a xxvii de Giner any mil CCCCL huyt e sagellat ab mon sagell los quals son emprats per diverses persones segons en mon libre es continuat.

E presentat lo dit albara lo dit en Francesch Peres el dit nom feu empara en la dita quantitat.

Et etiam fou feta empara en lo dit preu per lo honorable en Berenguer Marti de Torres pus jove.

Dicta eadem die en Francesch Aranda porter retulit que huy havia emparat de part del noble Tinentloch de Governador en poder del tauleger lo dit preu a instancia del noble Don Luis Cornell.

Die sabati xxviii januarii anno M^o CCCCLVIII en Francesch Aranda porte retulit que huy instant e requirient en Johan Garcia notari procurador del noble mossen Vidal de Vilanova havia emparat en poder del dit tauleger lo preu de Alaquaç y queu deia haver mossen Ramon de Vilaragut com sta affix a la cort.

Dicta die sabati xxviii januarii la dita quantitat fou emparada a instancia del discret mossen Francesch Felip prevete tudor e curador del fill e hereu den Marti Cacomia requirient no esser de lliurada fins sia pagat de les pensions degudes e messions.

Dicta eadem die Joan Falquo porter feu empara en la dita quantitat de part del noble Tinentloch de Governador a instancia den Bernat Alcover notari procurador den Pere Torres apotecari per mil solidos que li son deguts de pensions de violari.

Dicta die xxviii januarii Johan de Jahan porter retulit que a instancia del honorable en Francesch Aguilo havia emparat de part del noble Tinentloch de Governador en poder del tauleger de la cort lo preu dessus deposit fins en quantitat de Tres milia sots pena de LX solidos e restituir la cosa emparada confessa tenir la empara.

Dicta eadem die intitlata xxviii januarii anno M^o CCCCLVIII Joan de Jahent porter retulit que huy a instancia e requisicio de la honorable na Ysabel muller del honorable mossen Bernat Johan en son nom propi e com a procuradora del honorable en Francesch Marrades havia emparat en poder del tauleger de la cort tot lo preu del loch de Alaquaç sots pena de LX solidos e restituir la cosa emprada confessa tenir la empara.

Tamquam vero die predicta intitulata xxviii januarii anno M^o CCCCLVIII Johan Crestia porter feu relacio que ell en lo present dia de huy instant e Requent en Francesch Rubert notari procurador del noble Don Johan de Proxita havia emparat de part del noble Tinentloch de Governador en poder del honorable en Anthoni del Miracle tauleger de la sua cort los XXV milia solidos en son poder deposats del preu de Alaquaç sots pena de LX solidos e restituhir la cosa emparada confessa tenir la empara.

Ell mateix feu relacio que en lo present dia de huy havia emparat a la dita instancia de part del noble Tinentloch de Governador en poder de la honorable na Ursola muller del honorable en Berenguer Marti de Torres qualsevol quantitat haia a pagar o depositar per raho de la compra ha fet del loch de Alaquaç e encara qualsevol quantitats e pensions de censals haia a pagar per raho de la dita compra e com a senyora del dit loch sots pena de LX solidos e restituhir la cosa emparada respos que li plaia.

Et dicta die sabbati xxviii dicti mensis januarii anno M^o CCCCLVIII lo dit Noble e Magniffich Tinentloch de Governador instat e requient la dita honorable na Ursola compradora qui dessus parti de la ciutat de Valencia per metre en possessio del dit loch o que ella o son procurador puix lo preu per lo qual havia comprat lo dit loch ara depositat.

Incert en aquell presents los testimonis deius scrits, fetes les solemnitats e pratiques acostumades segons que en lo descrits de la executoria largament se conte mes e induhi en real e actual possessio (o quasi, lo honorable en Berenguer Marti de Torres marit e procurador de la dita honorable na Ursola, del dit loch, de les Rendes e emoluments de aquell et cetera. Reheben sacrament e homenatge de feultat dels vassalls axi cristians com moros et cetera. Fell jurament et cetera. E revocant officials et cetera. E creant aquells de nou et cetera. E per semblant fonch mes en possessio de la casa del senyor et cetera. Conservant la vacua possessio del dit loch et cetera.

(Al marge)

Confessant tenir la vacua possessio del dit loch et cetera. Fet fons aço en lo dit loch ells dits dia e any.

E fon vist en la [cas]a del dit loch hun [] Jo en lo qual dalt en la [] fon vist hun forat ubert [] affermant los vassalls del [dit] loch qui alli eren presents que [] solia star es tenia publi[cam] ent castell et cetera.

Testes lo Noble don Luis Cornell e honorable mossen Bernard Calba, cavaller, en Luis Joan e en Pere Bou, ciutadans, mestre Jauchme Roig mestre en arts e medecina, en Joan Ferri e en Joan Gil de Viloro notari, en Marti Aragones, Alguazir e en Bernad Rovell porter de Valencia, e Abraffim Peyt, tintorer, Mahomat Maçot, laurador e Açen Muça, çaboner, moros de la moreria olim de Valencia.

Successive antem die intitulate xxxi januarii anno predicto M^oCCC^o Lviii^o et cetera. Joan Falquo porter reculit que en lo present dia havia de part del noble tinent loch de Governador instant

et cetera. Pere Mascharell procurador de la dona na Angelina Castrellenes muller den Ramon Castrellenes quondam tintorer, havia emparat en poder del dit Nanthoni Miracle taulatger e clavari de la sua cort tots aquells xxv Milia solidos en poder de aquell deposats del preu dit loch de Alaquaç sots pena de Lx sous de restituhir la cosa emparada confessa tenir la empara.

Dicta die xxxi et ultima januarii et anni predicti M^oCCC^oLviii^o, Johan Crestia porter reculit que en lo dit dia de part del deus noble tinent loch de Governador instants los nobles Johan Jeronim de Vilaragut e Nanthoni de Vilaragut havia emparat en poder den Anthoni del Miracle taulatger de la sua cort tots aquells xxv Milia solidos en poder de aquell deposats del preu dit loch de Alaquaç sots pena de Lx sous de restituhir la cosa emparada confessa tenir la empara.

Previa die xxxi et ultima dictorum mensis et anni en Johan Falquo porter reculit que en lo present dia de part del noble tinent loch de Governador, instant e requirent en Miquel Camanyes, ciutada, havia emparat en poder den Anthoni Miracle, taulatger de la sua cort, tots aquells xxv Milia solidos deposats en seu poder del preu de Alaquaç per la senyora compradora de aquell, sots pena de Lx sous de restituhir la cosa emparada confessa tenir la empara.

Deinde antem die intitulata xxxi dictorum mensis et anni en Johan de Besanda porter reculit que en lo dia de hui de part del Noble Tinent Loch de Governador, instant e requirent lo honorable mossen Johan Civera cavaller, havie emparat en poder den Anthoni del Miracle taulatger de la sua cort tots aquells xxv Mila solidos en poder de aquell de possat del preu de Alaquaç, per lo comprador de aquell sots pena de Lx sous de restituhir la cosa emparada confessa tenir la empara.

Dicta die xxxi dictorum mensis et anni, Johan Perez porter, feu relacio que en lo dia de Diven-dres propassat, instant en Pere Muntalba, notari, havia emparat de part del Noble Tinent Loch de Governador en poder del taulatger de la cort lo preu de Alaquaç, sots pena de Lx sous de restituhir la cosa emparada. Confessa tenir la cosa emparada.

Die veneris iii febroarii dicti anni M^oCCCC^o Lviii^o, Johan dOriola, porter, feu relacio que en lo present dia de huy, instant en Luch Galvany havia emparat de part del noble tinent loch de governador tot lo preu de Alaquaç en poder del taulatger de la cort, sots pena de Lx sous, en restituir la cosa emparada, confessa tenir la empara.

Die iii febroarii anni a nativitate domini M^oCCCCLviii^o, en Los Goçalbo, porter, feu relacio que en lo present dia de huy, instant na Ysabel, muller den Ramon de Cervello, quondam mercader, tota e qualsevol quantitat que lo noble mossen Ramon de Vilaragut haia haver del preu de Alaquaç, sots pena de Lx sous, e restituhir la cosa emparada, confessa tenir la empara.

Dicta die iii febroarii dicti anni, en Nicos Aranda, porter reculit que en lo dia de huy, instant e requirent lo discret en Marti Cabanes notari procurador de la dona na Ysabel Dezlloi havia emparat de part del noble tinent loch de governador en poder del taulatger de la sua cort, lo preu del loch de Alaquaç fins en quantitat de xxii lliures sots pena de LX sous, e restituhir la cosa emparada, confessa tenir la empara.

Dicta die intitulati iiii dictorum mensis et anni, Johan Salvador, porter, feu relacio que en lo dia de dissapte propassat, instant en Mateu Cirera, notari procurador de la honorable nAldonça Jaffer, havia emparat de part del noble tinent loch de governador en poder del taulatger de la cort, e encara de la compradora, qualsevol quantitat que haia haver del preu de Alaquaç lo noble mossen Ramon de Vilaragut, sots pena de Lx sous, e restituhir la cosa emparada. Respos lo taulatger que no volia tenir res per emparat ai nol pagaven a la compradora que ja havia depositat que no devia res.

Dicta die iiii dictorum mensis et anni, Gabriel Soler, porter, feu relacio que en lo present dia de hy, instant e requirent la noble na Ysabel de Centelles, havia emparat de part del noble tinent loch de governador en poder de Francesc Perez, notari procurador de la honorable na Ursola, muller del honorable en Berenguer Marti, compradora del loch de Alaquas, lo preu del dit loch, e los xxviii Milia sous que deu rebre mossen Ramon de Vilaragut, e a la mare de aquell, sots pena de Lx sous e restituhir la cosa emparada. Respos que lo preu ja era depositat en lo restant que faria ço que deus es.

Vide ultra in presenti manum
a xxxvii cartis./

Vide retro in presenti manum
a xxxv cartis illis []

Posterea die intitulata tercia mensis Marcii anno predicto a nativitate domini M^oCCCC^oL^o octavo lo dit noble tinent loch de Governador [per execucio] de una provisio per ell feta de consell del honorable micer Macia Cardona altre dels lochtinents del ordinari a servei de la sua Cort a una scriptura devant ell per la noble na Gratia de Vilaragut muller del noble mossen Anthoni de Vilaragut quondam cavaller e en Nicholau Julia posada e registrada e continuada al peu de la execucio instada per la dita noble Maria Eximenez contra lo dir mossen Jacme de Vilaragut sots kalendari de xxv mensis Augusti anni proximi [] feu delliurament a la dita noble del preu del dit loch de Alaquaç depositat segons que dessus de cent onze lliures deu solidos de moneda de Valencia a aquella restants a pagar de aquelles cent trenta quatre lliures per los quals instava la dita execucio les quals del dit noble tinent loch de Governador per mans del taulatger de la sua Cort confessa haver haut e rebut en solucio de compliment de paga de la dita quantitat en la dita execucio demanada, sots las obligacio e fermança del tenor seguent:

La dita noble na Gratya promes et cetera que tota hora e quant requesta sera o aparran crehedors et cetera e encara per raho de qualsevol empars et cetera, restituhira les dites cent onze lliures deu solidos tots dilacions e excepcions et cetera, fidem e principal obligat, simul et insolidum lo noble mossen Johan Jeronim de Vilaragut, cavaller, atrobat sufficient per testimoni del noble en Manuel Diez, e del honorable en Jaffer de Vilarig, donzell, obligats et cetera, renunciant et cetera

Testes en Guillem Guimera e en Gaspar Steve vehins de Valencia

Quibus sich pactis fou fet lo albara de delliurament del tenor seguent: En Jacme Renau, cava-

ller, Condells de la Sacra Magestat Real tinent loch del spectable don Johan Roiz de Corella, Comte de Cocentayna, Conseller e Camarlench dela dita Magestat Real, e Governador del Regne de Valencia per absencia de aquell, al honorable Nanthoni del Miracle, taulatger de nostra Cort, salut e honor dehim vos e manam que aquells vint cinch milia solidos moneda reals de Valencia en poder vostre, deposats per la honorable na Ursola muller del honorable en Berenguer Marti de Torres de mes dies, preu per lo qual per la Cort nostra ha comprat lo loch de Alaquaç, e dels quals [tenim] albara vostre fet en Valencia a xxvii del mes de jener del any present e [deius sta] i sagellat ab del sagell vostre, donets i delliurets a la dita noble na Gratia de Vilaragut muller del noble mossen Anthoni de Vilaragut quondam cavaller, cent onze lliures deu solidos restants a aquella a pagar, de aquelles cent trenta quatre per les quals com a cessionaria que o havent causa que cessio del noble mossen Ramon de Vilaragut fill de aquella. E instat executio en nostra Cort contra lo noble mossen Jacme de Vilaragut [ha convengut] la venda del dit loch, les quals Cxi lliures x solidos havem provehit esser li delliurades en lo dit nom que les quals de nos i Cort nostra per mans vostres ha confessat haver haudes o reebudes en solucio e compliment de paga de la dita quantitat per la qual instava la dita executio, sots la obligacio e fermança en semblants acostumada fer segons que parts de nostra Cort al [preu] de la dita [venda] deposit que altres actes de aquella continuats/ se conte certificant vos que restituir nos lo present albara lo qual per taulam vostra manam [esser] vos lliurar la dita quantitat vos sera en compte de paga [admesa]. Datis Valencie die terciam mensis Marcii anno a nativitate domini M^oCCCC^o Lviii^o Jacme Romeu.

Et factis premissis juramentum die terciam mensis Marcii anno predicto M^oCCCC^o L^o Octavo, lo dit tinent loch de Governador per executio encara de la provisio feta a la scriptura posada per la dita noble na Gratia de Vilaragut e del dit en Nicholau Julia la [] ac facte quant a la dita noble segons que dessus e quant ac facte del dit e Nicholau Julia registrada e continuada per semblant el preu de la executio per aquell instada sots kalendari de xiii del mes de Maig del any MCCCCLvii i feu delliurament a aquell del dit preu de Alaquaç deposant de ma [part] de xxi sous v diners de messions de executories de [valor] de les [parts] taxades sens fermança alguna e [daltra] part de dotze lliures deu solidos restants a aquell a pagar de aquelles xx lliures per les quals instava la dita executio, los quals [] del dit noble tinent loch de Governador per mans del taulatge de la Cort confessa haver haudes e reebudes en solucio e compliment de paga de la dita quantitat en la dita executio demanada sots la obligacio de fermança del tenor seguent:

Lo dit en Nicholau Julia promet et cetera, que tota hora e quant request sera o apparran crehedors et cetera, e encara per raho de qualsevol empars et cetera, restituhira les dites quantitats tots dilacions et cetera, fide e principal obligat simul t insolidum en Johan Goçalbo, specier ciutada de Valencia atrobat suficient per testimonis den Bernat Bayana e den Vicent Pedro, notaris, obligantse et cetera. [Renunciant et cetera] Sots et cetera. Renunciant et cetera.

Testes curie.

Que facto feu lo albara del tenor seguent: En Jacme Romeu, Cavaller, Conseller de la sacra Magestat Real, tinent loch del spectable don Johan Roiz de Corella, Comte de Cocentayna,

Conseller e Camarlenc de la dita Magestat Real e Governador del Regne de Valencia, per absencia de aquell: Al honorable Nanthoni del Miracle, taulatger de nostra Cort, salut e honor. Dehim vos e manam que de aquells vint cinch milia solidos reals de Valencia en poder vostre deposats, per la honorable na Ursola, muller del honorable en Berenguer Marti de Torres, de mes dies, preu per lo qual per la nostra Cort ha comprat lo loch de Alaquaç, e dels quals tenim Albara vostre fet en Valencia a xxvii del mes de jener del any present e deius sta e sagellat del sagell vostre, donets e delliurets en Nicholau Julia ciutada de ma part, xxi sous v diners de messions executories de valor de les parts taxades, e daltra part dotze lliures deu solidos restants a aquell a pagar de maior quantitat que ha re[g]onagut en la dita venda del dit loch, les quals quantitats havem provehit esser li delliurades. E les quals de nos e Cort nostra [per mans vostres] ha confessat haver haudes e reebudes en solucio e compliment de paga dela dita quantitat per la qual instava la dita execucio [] sots la obligacio e fermança de tornador e de qualsevol/[empars] segons que [parts] de nostra Cort al preu de la dita venda deposit e altres actes de aquella continuats se conte. Certificant vos que restituhir nos lo present lo qual per taulam vostra manam esser vos liurar la dita quantitat vos sera en compte de paga admesa. E aço no mudets Datis Valencie die tercia mensis Marcii anno a nativitate domini M^oCCCC^o Lviii^o. Jacme Romeu.

Die quarti mensis Marcii anno predicti a nativitate domini Millesimo Quadringentesimo Lviii^o. Lo dit noble tinent loch de Governador per execucio de una provissio per ell feta de consell del dit micer Macia Cardona Loch tinent del ordinari a servei de la sua Cort a una scriptura posada per part de sor Sibilia de Vilaragut monacal del Monestir de Menorettes de la Sanctissima Trinitat registrada al peu de la darrera execucio per aquella instada contra lo Noble mossen Ramon de Vilaragut sots kalendari de viiii^o mensis febroarii anno presenti M^oCCCC^o Lviii^o, feu delliurament a la dita sor Sibilia del preu del dit loch de Alaquaç, deposit segons que dessus de ma part de Nou solidos deu diners de messions executories de valor de les parts taxades sens fermança alguna, e daltres vint dues lliures deu solidos per les quals he instat dos executories, la una de cccc sous e laltra de cL sous, les quals quantitats del dit noble tinent loch de Governador per mans del taulatger de la sua Cort confessa haver haudes e reebudes en solucio e paga de les dites quantitats per les quals instava les dites executories sots la obligacio e fermança següents:

La dita sor Sibilia de Vilaragut [] de la senyora sor Gratia de Soler abadessa del Monestir e Convent de [les] monges menorettes de Valencia, promes et cetera, que tota hora e quant requesta sera e apparran crehedors et cetera, e encara per raho de qualsevol empars restitu-hira les dites quantitats tots dilacions et cetera. Fide de principal obligat simul et insolidum lo Noble mossen Jacme de Vilaragut atrobant suficient per testimonis del Noble mossen Ramon de Vilaragut, cavaller e den Johan Çamora [notari] et cetera, obligats et cetera [Renunciant et cetera, sots et cetera, Renunciant et cetera.

Testes de la dita sor Sibilia en Jacme Çamora student e en Johan Garcia scuder e del dit noble mossen Jacme fermanan que en lo dit dia firma absencia lo dit noble tinent loch de Governador lo notari e scriva de la sua cort stipulant e rebent sons testimonis mossen Johani de Laulo scriptor e en Pedro de Palencia po[]

Quibus sich pacte feu fer lo Albara del tenor seguent. En Jacme Romeu, cavaller, Conseller de la sacra Magestat Real, tenint loch del spectable don Johan Roiz de Corella, Compte de Cocentayna, Conseller e Camarlench de la dita Magestat Real, e Governador del Regne de Valencia, per absencia de aquell: Al honorable Nanthoni del Miracle, taulager de nostra Cort, salut e honor. Dehim vos e manam que de aquelles vint cinch milia solidos reals de Valencia en poder vostre, deposats per la honorable na Ursola, muller del honorable en Berenguer Marti de Torres, de mes dies, preu per los quals de per nostra Cort ha comprat lo loch de Alaquaç e dels quals teniu albara vostre fet en Valencia a xxvii del mes de Jener del any present, e dius scrit e sagellat de sagell vostre, donets e lliurets a sor Sibilia de Vilaragut, de ma part per messions exe/cutories de valor de les parts taxades, nou solidos deu diners e daltra part vint dues lliures deu solidos per les quals ha instat dues executories, la una de ccc solidos e l'altra de CL solidos [] en la dita venda les quals quantitats havem provehit esser li delliurades. E les quals de nos e Cort nostra per mans vostres ha confessat haver haudes e reebudes en solucio de paga de les dites quantitats per les quals ha instat les dites execucions sots la obligacio e fermança de tornador e de qualsevol empars segons que per acte de nostra Cort al peu de la dita venda depositat e altres actes de aquella continuats larch se conte, certificant vos que restituir nos lo present albara lo qual per taulam vostra manam esser vos lliurat la dita quantitat, vos sera en compte de paga admesa. E aço no mudets. Datis Valencie die quarta mensis Marcii anno a nativitate domini M^oCCCC^oLviii^o.

Preterea vero die intitulati xvi mensis Marcii anno a nativitate domini millesimo CCCCLviii^o, lo dit noble e magnifich Tinent Loch de Governador en virtut e per exequcio de una provisio per ell feta a una scriptura posada per lo honorable e discret mossen Pere Andreu, prevere beneficiat en la Seu de Valencia, procurador del honorable e discret mossen Berthomeu Crexell, canonge de Taraçona, e beneficiat en la dita Seu, e en la Sglesia del loch de Alaquaç, sots kalendari de vicesima mensis febroarii proximi preteriti continuada al peu de hun manament executori de la dita cort emanat per part del dit mossen Berthomeu Crexell, contra lo noble mossen Jacme de Vilaragut, sots kalendari de xxiii mensis augusti del any propassat Mil quatre cents cinquanta set, en la cinquanta cinquena ma de execucions del any cinquanta set, a vint y set cartes, provehi y mana que de aquells vint e cinch milia solidos moneda reals de Valencia, per preu dels quals lo dit loch de Alaquaç es estat venut, sien donades e delliurades al dit mossen Pere Andreu en lo dit nom, Sexanta lliures de la dita moneda, en paga de aquelles Sexanta lliures per les quals ha instada la dita exequcio, e les quals dites Sexanta lliures, lo dit mossen Pere Andreu en lo dit nom, de poder e ma del dit noble e magnifich Tinent Loch de Governador e cort sua, per mans del taulatger de la sua cort, confessa haver haudes e reebudes, sots la obligacio caucio e fermança següents:

Lo dit honorable e discret mossen Pere Andreu, prevere, en nom de procurador del dit honorable e discret mossen Berthomeu Crexell segons consta de la sia procura ab la ceda del tenor seguent:

Die sabbati xvii Marcii anno a nativitate domini M^oCCCC^oL^o Tercio

Venerabilis Bartholomeu Crexell, Canonicus Turasonem ac beneficiatus in Sede Valentinem de

beneficio instituto sub invocacione Sancti Bernardi. Scienter constituhit procuratorem suum venerabilem Petrum Andreu, presbiterum beneficiatum in dicta/ Sede, presentem et cetera. Videlicet ad petendum et recipiendum census, censualia, redditus atque iura predicti sui beneficii et aliorum quorumcumque beneficiorum, que nunc obtinet et de cetero obtinebut et cetera, alias que peccunias sumas et res, et cetera, que sibi debentur et debebunt de cetero, per quasius personas quibusuis rationibus, titulis sive causis et cetera, de recepit quitandum et absolvendum et cetera, vendiciones ac alias quascumque alienaciones factas et fiendas de possessionibus seu proprietatibus que po dictis beneficiis vel illorum altero tenentur et tenebuntur de cetero, laudandum facitas concedendum vel penes eum si sibi un debitur retinendum laudimia petendum et recipiendum et si sibi videbitur expedire de aliqua parte illorum gratiam faciendum et cetera, de relinquimenta quecumque fienda de dictas possessionibus seu aliqua ipsarum admictendum et acceptandum illas que postmodum de novo stabiliendum et cetera, et iude instrumenta publica quecumque cum clausulis necessariis et alia etiam que pro deffectu instrumentorum nuncupanta nec non onerandi retrocensualia sique aliqua dictarum possessionem, et salvo iure sibi de faciendum concedendum et firmandum et si contingat aliqua peccunie quantitate sibi debitam debendam et pertinentem in aliqua vel aliquibus Curia, vel Curiis seu earum taulageriis deponi ab ipsis vel earum posse, dictam quantitate peccunie nomine dicti domini constituentis, levandum et extorquendum, et pro hiis obligaciones quascumque tornatoris vel alia faciendum et cetera, fidemssores dandum et cetera, illos que et eorum bona indemnes et indemnita servare permitendum ac pro illorum indemnitate, bona ipsius domini constituenti obligandum et cetera, ac etiam submictendum se foro iudicum dictarum Curiarum tam secularum quam ecclesiasticarum et cetera. Et suo proprio foro renunciandum et cetera. Itaque ad compromutendum tam per viam iuris quam amicabilem composicionis in illas personas et cetera, de ac super quibusuis littibus sive causis mocis et movendis inter ipsum constituyente ex una et quasuis personas tam agendo quam defendendo partibus ex altera. Et seu alias super eis componendum et transigendum et cetera. Et inde instrumenta quecumque cum et sub illis penis juramentis obligacionibus renunciacionibus et aliis clausulis necessariis et opportunis, faciendum concedendum et firmandum et cetera, iudices et causas seu questiones emphiteoncales predictorum suorum beneficiorum eligendum. Et ad lites largomodo cum potestate substituendi et cetera, promittentes habere ratum et cetera, obligando omnia bona sua et cetera. Testes inde sunt discretus Vincencius Carci notarius et Martinus Garcia scriptor Valencie.

Copia procuracionis huiusmodi sunt abstracta a libro seu prothocollo mei Mathei Cirera notario publico Valencie receptoris eiusdem et cum illo vidice comprobata per me dictum notarium, in cuius rei testimonium ego idem notarius hoc propria mano mea scripsi.

Voluntariament en lo dit nom promes es obliga en poder del noble Tinent Loch de Governador et cetera, lo notari et cetera, que tota hora et cetera, tornara les dites Sexanta lliures et cetera, per la qual quantitat et cetera, fide e principal lo honorable Nanthoni del Imparle ciutada qui present era et cetera, obligaren et cetera. Renunciant et cetera, sots [] et cetera. Renunciant et cetera. Actum Valencia et cetera.

Testes curie.

Quo facto feu fet al taulatger de la dita cort lo albara del tenor següent:

En Jacme Romeu cavaller, Conseller de la sacra Maiestat del molt alt senyor Rey e Tinent Loch del spectable don Johan Roiz de Corella, Comte de Cocentayna, Conseller e Camarleng de la dita sacra Maiestat e Governador del Regne de Valencia, per absència de aquell. Al honorable Nanthoni del Miracle, taulatger de nostra cort Salut e honor. Dehim vos e manam que de aquell vint cinch milia solidos moneda reals de Valencia en poder vostre deposats, per la honorable na Ursola, muller del honorable en Berenguer Marti de Torres, ciutada, com a compradora del loch de Alaquaç, per la nostra Cort venut per los dits vint cinch milia solidos, e dels quals tenim albara vostre fet en Valencia a vint e set del mes de jener propassat, donets e delliuets al honorable e discret mossen Pere Andreu, prevere Beneficiat en la Seu de Valencia, en nom de procurador del honorable e discret mossen Berthomeu Crexell, Canonge de Tاراçona e Beneficiat en la dita Seu, Sexanta lliures de la dita moneda, en paga de consemblant quantitat per la qual ha instada exequcio contra lo noble mossen Jacme de Vilaragut e les quals dites Sexanta lliures per nos e cort nostra es stat provehit e manat esser li donades e pagades, e aquelles lo dit mossen Pere Andreu en lo dit nom de nos e cort nostra per mans vostres ha confessat haver haudes e reebudes, sots obligacio e fermança de tornador en semblants acostumada fer e prestar, segons per actes de nostra cort al peu del dit deposit continuats appar. Certificant vos que restituir nos la present lo qual per cautela vostra vos manam esser fet la dita quantitat vos sera en compte de paga admesa. Datis Valencie die xi mensis Marcii anno a nativitate domini Millesimo CCCCL octavo. Jacme Romeu.

IV

1476, agost, 29. Alaquàs

Procura per concedir el benefici de la capella de Santa Magdalena.
ACCV. *Protocol*, Bertomeu de Carries, 20437.

TRANSCRIPCIÓ:

Die jovis xxviii Augusti anno predicto Millesimo CCCCLxxvi^o

Ego Jacobus Garcia de Aguilar legum Doctor habitator civitatis Valentie dominis que loci de Alaquaç, et nomine domini dicti loci de Alaquaç, patronus beneficij instituti in Ecclesiam beate Virginis Marie de Olivar eiusdem loci in capella beate Marie Magdalenes, et sub invocatione dicte beate Marie Magdalenes etc, facio constituo et ordino procuratorem meum certum etc, videlicet vos magnificum Berengarium Marti de Turribus cive civitatis Valencie fratrem meum carissimum licet absentem etc. Ad presentandum nomine meo et pro me ad dictum beneficium quod nunch vaccat de iure pariter, et de facto per mortem venerabile et discreti Michaelis Cardona, quondam presbiteri, ultimi illius possessoris, Reverendo in Cristo patri et domino domino vicario generali in spiritualibus et temporalibus episcopatus Valentie, venerabile Ludovicum Garcia de Aguilar clericum, seu eius legitimum procuratorem, filium meum, residentem in Romana curia in servicio reverendo domino vicario generali dicti episcopatus Valentie, supplicandum et requirendum quatum dictam presentationem admitere et dictum beneficium

omnibus suis iuribus et pertinentiis universis eidem, rite et canonice conferere de sua benignitate dignetur, et illi seu eius legitimo procuratori de fructibus iuribus redditibus obventionibus et emolumentis dicti beneficii responderi facere, prout in similibus fieri solitum et assuetum. Et generalem etc. fiat ad lites largo modo cum posse substituendi etc. promittens etc. oblige etc. Actum in loco de Alaquas etc.

Testes Franciscus Dezpi scriptor et Johannes Cetma flaquerius cives civitatis Valentie.

V

1539, juliol, 22. Alaquàs

Àpoca benefici capella Maria Magdalena.

ACCV. *Protocol*, Joan de Berra, 21531.

TRANSCRIPCIÓ:

Dictis die et anno (22-7-1539)

Sit omnibus notum quod ego, Martinus Sarrio, presbiter loci de Alaquas habitatoris, beneficia-tus in ecclesia parrochiali dicti loci de Alaquas, de beneficio ibidem instituto sub invocatione sancte Magdalene. Gratis et scienter dicto nomine, confiteor et in veritate recognosco vobis ad modum, nobilis dompno Jacobo de Aguilar, domino predicti loci de Alaquas, absenti ut pre-senti, et vestris, quod dedistis et solvistis michi ego que a vobis habui et recepi mee omnimode voluntati realiter numerando, quindecim libras monete regalium Valentie, michi dicto nomine debitas, de solutione anni presenti et infrascripti Millesimi quingentesimi tricesimi nono. Et sunt ratione con similis quantitatis quam anno quolibet, tanquam dominus dicti loci, michi eo-dem nomine, et seu beneficiato dicti beneficii in dicto termino facitis. Et qua rei veritas talis est, renuncio scienter omni excepcioni peccunie predicte non numerate et per me a vobis non habite et non recepte ut predicatur et doli, in cuius rei testimonium facio vobis fieri per nota-rium infrascriptum presens publicum apoce instrumentum. Quod est actum in loco de Alaquas die intitulato vicesimo secundo mensis julii anno a nativitate domini Millesimo quingentesimo tricesimo nono.

Testes qui supra.

VI

1541, març, 1. Alaquàs

Cessiò de censals per pagar fusta per al Monestir.

ACCV. *Protocol*, Joan de Berra, 21533.

TRANSCRIPCIÓ:

Die primo mensis Marcii anno a nativitate domini MDxxxxi.

Ego domnus Jacobus de Aguilar dominus loci de Alaquas, dicti loci habitatoris. In pacca et rata illarum ducentarum sexaginta librarum monete regaliu Valentie, pro quibus [sive] quarum pretio a vobis, infrascripto [magnifico] Francisco Joanne Pertusa, et societate vestra, emi quadraginta carricas de fusta ad opus monasterii Virginis marie del olivar dicti loci de Alaquas, ad forum sive rationem sex librarum decem solidorum dicte monete pro qualibet carrica, quas carricas lignorum predictorum ponere et portare teneamini in ponte loci de Quart in rambula facta pila prout moris est, cum sich inter vos et me fuerit et sit conventum. Gratis et scienter et cetera, cum presenti publico instrumento et cetera, do, cedo et cetera, vobis dicto magnifico Francisco Joanni Pertusa et societate vestre, absentibus et cetera, omnia iura et actiones et cetera, mihi pertinentes et pertinentia adversus seu contra universitatem loci de Torrent, ad exactionem Ducentarum decem et septem librarum monete regaliu Valentie mihi debitarum et debendarum, de solutionibus inferius designandis, videlicet ad exactionem viginti septem librarum duorum solidorum et sex denariorum, de solutione vicesimi noni diei mensis aprilis anni proxime devoluti Millesimi quingentesimi quadragesimi. [Item] ad exactionem viginti septem librarum duorum solidorum et sex denariorum de solutione vigesimi noni diei mensis julii dicti anni. Item ad exactionem viginti septem librarum duorum solidorum et sex denariorum de solutione octavi diei mensis octobris dicti anni. Item ad exactionem viginti septem librarum duorum solidorum et sex denariorum de solutione tricesimi diei mensis januarii proxime elapsi presentis anni Millesimi quingentesimi quadragesimi primi. Item ad exactionem viginti septem librarum duorum solidorum et sex denariorum de solutione [xxviii] diei mensis aprilis primo venturi. Item ad exactionem viginti septem librarum duorum solidorum et sex denariorum de solutione mensis julii postea futuri et anni presentis et infrascripti. Item ad exactionem viginti septem librarum duorum solidorum et sex denariorum de solutione octavo diei mensis octobris primo venturi dicti anni. Item ad solutionem viginti septem librarum duorum solidorum et sex denariorum de solutione tricesimi diei mensis januarii Millesimi quingentesimi quadragesimi secundi postea secutori. Quequidem quantitates accumulate summam capiunt dictarum ducentarum decem et Septem librarum dicte monete, pretextu super ratione illorum duorum mille centum septuaginta solidorum dicte monete censualium rendalium et annualium, quod dicta universitas dicti loci de Torrent mihi fecit facere que et respondere tenetur quolibet anno in quatuor equalibus solutionibus videlicet, in mensis januarii, aprilis, julii et octobris, quibusquidem iuribus et actionibus et cetera. Et quibus et cetera. Instituens et cetera. Iniungens et cetera. Ad habendum et cetera, prout melius et cetera, [cremat] Renuntio et cetera. Actum in dicto loco de Alaquas et cetera.

Testes huius rei sunt honorabile Petrus Periz, mercator civis civitatis Valentie, et Petrus Miquel, agricola dicti loci de Alaquas vicinus et habitatoris.

Postmodum vero die intitulato xxvii⁹ mensis aprilis et anno predictorum dictum Millesimo quingentesimo quadragesimo primo, instante et requirente honorabile Magistro Joanni Gregorio

faber lignarum [procura]tore dicti Francisci Joannis Pertusa [trencat] societate, per infrascriptum notarium [pre]sens cessio fuit intimata et [notificata] Benedicto Gartia, notario, sindaco et procuratori universitatis predicto loci de Torrent, et eidem tradita copia personaliter reposito coram curia gubernacionis Civitatis Valentie, qui respondens dixit, faceret quod deberet. Presentibus ibidem pro testibus, honorabile et discretis [illegible] et Antonius Joan, notarios Civitatis Valentie habitatores.

VII

1542, desembre, 6. Alaquàs

Consell General per demanar al Sant Pare indulgències i prerrogatives els dies de Sant Francesc i la Verge de l'Olivar.

ACCV. *Protocol*, Joan de Berra, 21534.

TRANSCRIPCIÓ:

Dictis die et anno

In dei nomine Amen. Noverint universis que nos dominis Jacobus de Aguilar Dominus loci de alaquas Dominis Hieronimus de aguilar fratres, Dominis Jacobus de aguilar minor dierum et Rodericus de Lucerga civis habitatorum in dicto loco de alaquas et Michael collado Regens officium Justicie dicti loci per absentiam dicti Justicie, Petrus civera locuntenens Justicie dicti loci, Johannes romeu Juratus dicti loci christianorum veterum, Petrus garcia, operarius ville, Petrus Michael, Alfonsus perez, Martinus Sanchiz, raiolerius, Petrus peyro, Joannes roset, textor lini, Michael romeu, ollerius, Babtista roig, ollerius, Franciscus barbera, ferrerius, Joannes soriano, Dominicus manyes, Joannes Vicent, Joannes barbera, Petrus arbo, Baptista maia, Dominicus Benet, Jacobus gil, Rodericus merin, Joannes ferrando, ollerius, Gaspar barbera, Joannes gartia, Anthonius Phelip, ollerius, Petrus lazer cubells, Bartholomeve cathala et Jacobus miquel, omnes agricultores et christiani veteres vicini et habitatores dicti loci de alaquas et Jacobus Alahuy Regens pro Justicia vicinorum dicti loci, noviter ad sanctam fidem Catholicam Conversorum, Augustius cortes Regens pro Jurato predictorum, Joannes Cagiri, Simon mefar, Joannes mijo, Michael Alahuy, Franciscus cosentani, Sebastianus cocentani, Bernardus rodrigo noviter conversi ad sanctam fidem chatolicam agricultores vicini et habitatores dicti loci de alaquas, congregati in porta domus et habitationis mei, dicti domini Jacobi de aguilar domini dicti loci ubi pro talibus et similibus fieri solitum est congregari omnes concordet et nemine discrepante. Asserentes nos esse maiorem et saniozem partem vicinorum et habitatorum dicti loci attendentes et considerantes que diebus proxime elapsis ad supplicationem admodum tunch Reverendi generalis ordinis fratium minorum sancti francisci de paula et mei, dicti Domini Jacobi de aguilar Sanctissimus papa Paulus tercius cum suis bullis plumbeis datis Rome apud Sanctum Petrum Anno incarnationis dominice millesimo quingentesimo tricesimo nono septimo calendario Aprilis Pontificatus sui Anno quinto, Laudavit approbavit et confirmavit donationem et erectionem factam per me dictum Dominum Jacobum de Aguilar Domini dicti loci de ecclesia parrochiali dicti loci nuncupata la verge Maria del olivar, in fratribus monasterii et conventus

sancti francisci de paula constructa extra dictum locum de alaquas cum certis vestimentis et ornamentis et aliis rebus argentei. Ad opus ut ex inde dicti parrochialis ecclesia esset domus et monasterium fratium ordinis sancti francisci de paula cum omnibus capitulationibus factis inter dictum admodum tunch Reverendum generalem et alios fratres dicti ordinis ex una, et me dictum Domini Jacobum de aguilar partibus ex altera ut in dictis bullis largissime describitur quibus nos refferimus, de quaquidem donatione et erectione et fundatione dicti monasterii magnum commodum evenire expectatur ac etiam redundat in magnam utilitatem spiritualem nobis et cuilibet nostrum et omnibus vicinis et habitatoribus dicti loci tam presentibus quam futuris ex eo quia hodie nos habemus plures predicationes in anno [] ante constructionem dicti conventus et monasterii et plures examinadores conscienciarum seu confessores quam antea et maiorem numerum missarum et alias operas pias tam ad consolationem spiritualem vinentius quam in suffragium defunctorum quanto magis per omnia supradicta nondum mehanur imino multiplicantur in magno augmenti quam ante sim donationem dicti monasterii habebamus quia ego dictus Dominis Jacobus de aguilar loco dicte ecclesie Virginis marie del olivar quandam feci et noviter fundam aliam ecclesiam parrochiale intus dicti loci de alaquas magnam et obtinam. Idcirco primitus et ante omnia gratias magnas et innumerabiles faciendo omnipotenti domino nostro deo quia in nostris diebus permiseit nos videre divinum cultum in dicto loco in tam magno augmento proprius laudando rattificando et aprobando et quatinus opus sit et nobis expectat confirmando dictam donationem erectionem et novam fundationem dicte ecclesie olim parrochialis Virginis marie del olivar et de omnibus vestimentis et ornamentis et rebus argenti factam dictis fratribus et conventum sancti francisci de paula et mutationem factam de ecclesia parrochiali in monasterius fratrum dicti ordinis cum omnibus capitulationibus super hoc factis et firmatis. Gratis et scienter eis melieribus via modo et forma quibus de iure melius est efficacius fieri potest et debet cum presenti publico instrumento facimus constituimus et solemniter ordinationes sindicum actorem et procuratorem nostrum et dicte universitatis iam dicti loci, certum et specialem et ad infrascripta penitus generalem itaque specialitas generalitati minime deroget neque contra vos Reverendum fratrem Franciscum de lasarte fratrem dicti ordinis sancti francisci de paula absentem ut presentem videlicet ad nomine nostro et pro nobis dictis nominibus et dicta universitate dicti loci de alaquas et singularibus eiusdem tam presentibus quam futuris suplicandum Sanctissimo Summo pontifici Reverendissimo domino Joanni poggio electo tropiencis nuncio apostholico que dictam et eandem laudationem approbationem et confirmationem per dictum Summum pontificem concessan ad humilem supplicationem dicti multum Reverendi tunch generalis dicti ordinis et mei dicti domini Jacobi de aguilar itridem dignaretur ipsam concedere ad supplicationem nostram et dicte universitatis dicti loci de alaquas ant necessariis in similibus gratiis et concessionibus apponi solitis et etiam ad nomine nostro et dicta universitate et pro nobis dictos nominibus supplicandum impetrandum et obtuendum a dicto summo pontifice aliquas gratias indulgentias et perrogativas omnibus illis visitantibus dictam ecclesiam sive monasterium Virginis marie del olivar dicti loci de alaquas in certis diebus anni et signamer in omnibus festivitibus Virginis marie et in ob domo da sancta et in die beati francisci de paula et in aliis diebus sue sanctitati bene visis ut continuo per ipsos augeantur devotionem quas in dicto monasterio habemus et havent. pro parte illius fiendam cum omnibus clausulis opportunis et hoc non obstante que in dictis bullis dicatur que dictum monasterium distet a dicto loco per unam millam aut parum minuis cum in rei veritate non distet

a dicto loco centum et quadraginta gradus sive passos parum plus vel minus, et pro huius unum vel plures procuratorem vel procuratores substituendum et demum ac generaliter omnia alia et singula que merita premissorum postulant et requirunt faciendum agendum instandum et supplicandum promittentes dictis nominibus habere ratum gratum validum atque firmum quidquid per vos et substituendum seu substituendos a vobis pro predictis et circa premissa actum gestum procuratum factum et supplicatum fuerit et contra ea non venire sub omnium et singulorum bonorum nostrorum et cuiuslibet nostrum ac dicte universitatis et singularium eiusdem presentium et futurorum mobilium et immobilium privilegiatorum et non privilegiatorum utriusque habitatorum et habendorum obligatione pariter et potest. Quod est actum in dicto loco de alaquas die intitulato sexto mensis decembris anno a nativitate domini millesimo quingentesimo quadragesimo secundo. Sig + num nostrum domini Jacobi de aguilar domini Hieronimus de aguilar, Rodericu de Lucerga, Michaelis collado, Petri civera, Joannis romeu, Petri garcia, Petri miquel, Alfonsi perez, Martini Sanchis, Petri peyro, Joannis roset, Michaelis romeu, Baptiste roig, Francisci barbera, Jaume soriano, Dominici manyes, Joannis Vicent, Joannis barbera, Petro arbo, Baptiste macha, Dominici Benet, Jacobi gil, Roderici merin, Joannis ferrando, Gasparis barbera, Joannis garcia, Anthonii felip, Petri lazer Cubells, Bartholomei cathala, Jacobi miquel et Jacobi alahuy, Augustius cortes, Joannis Cagiri, Simonis mefar, Joannis mijo, Michaelis Alahuy, Francisci Cocentani, Sebastiani Cocentani et Bernardus rodrigo predictorum qui hec dictis nominibus Laudamus concedimus et firmamus.

Testes huius rei sunt honorabilem Petrus nadal agricultoris minor dierum et Martinus just operarius ville loci de torrent vicini et habitatorem.

VIII

1531, agost, 20.

Assentament comptable del cobrament de la composició feta per la reina Germana de Foix al lloc d'Alaquàs al 6 de març del 1525, per fer costat a la Germania.

ARV. *Maestre Racional*, 9424, f. 1 r; 30 v. 31 r.

TRANSCRIPCIÓ:

Fuit presentatum pressens computum michi magistro rationali die vicessima mensis augusti anno a nativitate domini Millesimo quingentesimo tricesimo primo.

Rebudes fetes per mi Miquel Sanchiz Dalmau, loctinent de tresorer general de la Magestat del Emperador y Rey nostre Senyor, de les composicions fetes axi per la Serenissima Senyora Reyna dona Germana com encara per lo Excelentissimo Senyor Duch de Calabria, loctinents generals per ses Magestats en lo present regne de Valencia, de les universitats de les Ciutats, Viles e lochs e quarters del present regne de Valencia, oficis de la present Ciutat de Valencia, com encara de particulars persones de aquella, per rao dels delictes per aquells perpetrats e comesos per lo crim de la germania, les quals rebudes con les següents:

Item pose en rebuda ii milia Dxx solidos dels dits reals de Valencia, per los quals ensemps ab xxx ducats, per les averies lo lloch de Alaquas fonch composat e remes per la dita Serenisima Senyora Reyna loctinent general de sa Magestat en lo dit regne de Valencia, dels delictes populars de la dita germania ab acte rebut per lo dit Johan Monterde notari a vi de dit mes de març dit any MDxxv, franchs empero estos Cxx diners a la regia Cort de averies e altres despeses, los quals se havien de pagar en quatre eguals pagues asaberes:

Per tot abril Dxxv xxx ducats

Per tot abril Dxxvi xxx ducats

Per tot abril Dxxvii xxx ducats

Per tot abril Dxxviii xxx ducats

Com appar per la certificacio signada per lo dit notari, la qual he restituyt a la primera rebuda de Lxiii milia solidos feta en la primera carta del present compte.

(Al marge)

per la certificacio cobrada y revuda al principi del present compte appar lo dit loch de Alaquas deure a la regia Cort, los dits ii milia Dxx solidos per la valor de cent vint ducats que la regia Cort ha de rebre de aquells cent cinquanta ducats que lo dit loch de Alaquas se obliga pagar, compreses en ells les averies per la remissio li fonch feta per rao del crim de la germania, per vigor de la qual se fa la present rebuda.

Cert es que en cartes Lxiis del dit compte de mossen Alpont son e hi rebuda DCxxx solidos per les averies de la present composicio.

IX

1539, juliol, 22. Alaquàs.

Carregament de censal on apareix la casa que era la Mesquita.

APPV. *Protocol*, Joan de Berra, 21531.

TRANSCRIPCIÓ:

Díctis die et anno

Nos Bartholomeus Cathala ollerius loci de Alaquas vicinis et habitatori et Joana Steve et de Cathala eius uxor, ad opus solvendi et paccandi precium cuiusdam domus per nos empta a Magnifico Roderico de Lucerga que quidem domus solebat essere Mezquita, nech non etiam ad opus solvendi et paccandi quasdam terres per me dictum Bartholomeum Cathala emptas ad honorabilum Michaelle Garcia ollerio dicti loci. Idcirco gratis et scienter ambo simul et uterque nostrum per se et insolidum, vendimus concedimus ac tradimus seu quasi tradimus et originaliter carricamus vobis, venerabilem Michaelli Figueres presbitero vicario perpetuo ecclesie dicti loci de Alaquas absenti tanquam presenti notario tamen etc. stipulanti etc. et vestris in dicto

vicariatu successoribus, quindecim solidos monete regaliū Valencie censuales rendales et annuales sine laudimio et fatica etc. qui fuerunt et cum processu ex illis viginti libris predictę monete quas nobilis Jacobus de Aguilar dominus dicti loci erat tentus et obligatus solvere et paccare honorabile Petro Sarrio, agricultori predicti loci de Alaquas vicino et habitatori tanquam heredi venerabile Jacobi Pascual quondam presbiteri et vicarii perpetui dicta ecclesie iam dicti loci franquos et quitios etc. quas vobis dicto nomine imponimus oneramus et caricamus specialiter et expresse in et super quadam cafficiata terre campe sita et posita in orta dicti loci in partita vulgariter dicta del quint, prout confrontatur ab una parte cum terris campis Joannis Peyro majoris dierum margine medio, et ex alia parte cum terra campa [en blanco] Mijo noviter conversi dicti loci margine medio et ex alia parte cum terra morerali dicti Roderici de Lucerga margine medio, nech non etiam in et super quibusdam domibus quas nos possidemus in dicto loco que solebant esse la Mezquita prout confrontantur cum domus honorabilium [blanc] Marisco et cum domibus [blanc] Sanchot et cum domibus Roderici lo Ferrer partibus ex altera. Et generaliter in et super omnibus et singulis bonis et iuribus nostris et utriusque nostrum insolidum mobilibus et immobilibus etc. Et ipsos vobis et vestris dicto nomine solvere et paccare promittimus ambo simul et uterque nostrum per se et insolidum annis singulis sub die vicesimo tercio mensis iulii unica soluzione primatu incipientes facere solucionem sub die vicesimo tercio mensis iulii et anno MDXXXX. Et sich deinde anno quolibet in dicto termino fine solutione positos et aportatos etc. incidi volumus ambo simul et uterque nostrum per se et insolidum penam decem solidorum dicte monete per pena etc. Rato pacto etc. Ad quos omnium et singulis etc. fiat executoria large cum foribus missione variacione iudicii et iudicis renunciacione appellationis iuste frivole et iniuste et cum clausulis iuratis non littigandi nech impetrandi etc. sub eadem pena rato dicto pacto etc. Iam dictos itaque quindecim solidos predictę monete censuales rendales et annuales etc. ambo simul et uterque nostrum per se et insolidum vobis et vestris dicto nomine cum omnibus suis iuribus et cum omnibus aliis quibuscumque vendimus tradimus seu quasi tradimus precio videlicet decem librarum predictę monete quas omnes a vobis confitemur habuisse et recepisse nostre omnimode voluntati modo et forma in apoca statim per nos facienda dicendis et specificandis unde renuntiamus scienter etc. Et ex causa huiusmodi vendicionis damus redimus etc. quibus iuribus etc. instituentes etc. Ad habendum etc. Exceptis clericis etc. Nisi dicti clericis etc. promittentes etc. prout melius etc. et tenemur inde et teneri volumus ambo simul et uterque nostrum per se et insolidum vobis et vestris dicto nomine de firma et legali eviccione etc. Itaque si forte etc. Fiat evidio largo modo pactionata etc. una cum omnibus dampnus etc. super quibus etc. credamur etc. Renunciantes etc. per quibus omnibus et singulis ratis etc. obligamus vobis et vestris dicto nomine omnia et singula bona et iura nostra mobilia etc. Renunciantes ex acto beneficiis redendarum dividenda cum rationum etc. ac foro Valencie. In super ego dicta Joana Steve et de Cathala juro ad dominum deum etc. cuiusquidem juramenti unite cerciorata per notarium infrascriptum de beneficio senatus consilii velleyani et aliis mulieribus auxiliis etc. Renuncio scienter et sponte dicto beneficio senatus

consuli velleyani dotis que et sponsalicio meis et iuribus ypotecarum mearum et omni alio auxilio mulieribus [obviarmi] retinerunt tamem penes nos et nostros etc. fiat pactum deluendo et quitando predictos quindecim solidos censuales etc. dando et restituendo vobis precium et proprietatem illorum omni hora etc. Actum in dicto loco de Alaquas etc.

Testes huius rei sunt honorabilem Petrus Michael agricultor et Joannes Marti ollerius dicti loci de Alaquas vicini et habitatores.

X

1532, juliol, 19. Alaquàs.

Cobrament de deute on apareix la primera referència de l'església.

ARV. *Protocol*, Gaspar Gil, 10101.

TRANSCRIPCIÓ:

Die xviii mensis julii anno a nativitate domini MDxxxii

Sit omnibus Notum quod ego Johannes Lazer agricultor habitatori loci de Torrent Valentie residens, cessionarius et habens causam et cessionem Magnifici Roderici de Lucerga civis, quantitatis infrascripte. Prout de cessione constat cum instrumento recepto per Gasparem Gil notarium infrascriptum sub die quatuordecim mensis Marcii proxime preteriti, dicto nomine scienter et gratis, confiteor et in veritate recognosco vobis honorabile Joanni Lupia agricultori loci de Alaquas habitatori, presenti et vestris, que dedistis et solvistis mihi ego que dicto nomine a vobis habui et Recepi mee omnimode voluntati realiter numerando, Quindecim libras monete Regalium Valentie mihi cessionatas. Et sunt de et ex illis Triginta libris dicte monete, pro quibus seu quarum precio dictus Rodericus de Lucerga, vendidit transportavit et alienavit vobis et vestris, quoddam hospicium positum et situm in dicto loco de Alaquas in vico ecclesie nove dicti loci certo censu certis que confrontationibus limitatum et terminatum. Prout in instrumento venditionis per Gasparem Gil notarium infrascriptum recepto sub die tricesimo primo mensis Augusti anni Millesimi Quingentesimi Tricesimi primi, omnia supradicta clarius elucescunt. De quibus quidem Triginta libris firmastis dicto Roderico de Lucerga debiti instrumentum promittendo solvere dictas Quindecim libras in festo omnium Sanctorum absque aliquo interesse. Et restantes Quindecim libras infra quatuor annos cum responsione interesse, prout in instrumento dicti debiti per dictum et infrascriptum notarium recepto supradictis die et anno largius enarratur. Ea propter volo quod respectu dictarum quindecim librarum dictum debiti instrumentum, sit cancellatum et lineatum taliter, quod dicto Roderico de Lucerga et mihi nomine predicto prodesse et vobis et vestris obesse nunque possit modo aliquo seu nocere. Et quia rei

veritas sich se habet renuncio scienter omni exceptioni peccunie predictae non numerate et a vobis non habere et non recepte ut predictur et doli facio vobis fieri per notarium infrascriptum presens publicum apoce instrumentum. Quod est actum Valentie die decima nona mensis julii anno a nativitate domini Millesimo Quingentesimo Tricesimo secundo. S + num mei Joannis Lazer predicti qui hec dicto nomine concedo et firmo.

Testes huius rei sunt honorabile Johannes de Mendoça scutiffer et Petrus Johannes Stamiol scriptor Valencie habitatoris.

XI

1538, abril, 15. Alaquàs
Donacions construcció església de l'Assumpció.
ACCV. *Protocol*, Joan de Berra, 21530.

TRANSCRIPCIÓ:

Die intitulato xxv mensis aprilis anno a nativitate domini M^oDXXXVIII.

Ego Michael Figueres presbiter vicarius perpetualis ecclesi loci de Alaquas gratis et scienter cum presenti publico instrumento etc. Confiteor et in veritate recognosco vobis nobili domino Jacobo de Aguilar domino dicti loci de Alaquas, Petro Garcia operario ville Justicie dicti loci anno presenti et infrascripto et Michaeli Romeu ollerio Jurato eiusdem loci presentibus etc. et vestris dictis nominibus etc. dedistis et realiter tradidistis michi ego que in veram comandam confiteor in mei posse a vobis habuisse et recepisse res et oblationes seu presentalles¹²² immediate sequentes. Primo dos caps de argent la hu major que laltre. Item dos pits de argent. Item uns ulls de argent. Item una coretga de patje de or ab los caps y platons de argent. Item un gessarant¹²³ de or chic y prim. Item quatre manilles de or. Item una [m] e[d]alleta de or. Item dos bellotetes de or. Item dos peretes de or. Item un collaret de or ab smalt. Item unes arracades de or quiquidem jocaliares seu presentalles fuerunt date et presentate virgini marie intitulate del Olivar dicti loci de Alaquas in ecclesia eiusdem loci quas quidem res jocalia seu presentalles in dicta comandam ut dictum et confiteor habuisse et recepisse in mei posse ac opus illas vendendi in civitate Valencie et illarum pretia convertendi in operibus in ecclesia que nunch de novo in dicto loco de Alaquas operatur. De quibus quidem rebus jocalibus et presentalles seu illarum pretiis et convercione vobis et vestris in dicto loco et officiis successoribus promito dare bonum et legale compotum et rationem tanquam bonus et verus comandatarius omni hora et quando volueritis et requisitus fuero omnibus dilacionibus etc. sub pena viginti solidorum mo-

¹²² Exvot.

¹²³ Peça de vestit d'orfebreria feta de malles.

nete regalum Valencie per pena etc. Rato pacto etc. Ad quorum omnium et singulorum etc. fiat executori large etc. cum fori submissione variatione iudicii et iudicis renuntiatione appellationis juste frivole et injuste et clausulis iuratis non littigandi nech impetrandi etc. sub eadem pena rato dicto pacto etc. una cum omnibus damnis ets. super quibus etc. credatur etc. Renunciant et. pro quibus omnibus et singulis ratio etc. obligo vobis et vestris dictis nominibus omnia et singula bona et iura mea mobilia etc. Actum in dicto loco de Alaquas etc.

Testes huius rei sunt honorabilem Johannes Ollers agriculator et Franciscus Montblanch ollerius vicini dicti loci de Alaquas.

XII

1541, febrer, 4. Alaquàs.

Canvi casa Badia.

ACCV. *Protocol*, Joan de Berra, 21531.

TRANSCRIPCIÓ:

In dei domine Amen. Ego dominus Jacobus de Aguilar nobilis et miles dominus loci de Alaquas civitatis Valencie habitator. Cum pro edificando et construendo monasterio fratrum minorum nuncupato Virginis marie del olivar predicti loci mei de Alaquas fuit capta et [] ad dictum opus per me dictum Jacobum de Aguilar quedam domus que esset solebat abbatie seu vicariorum perpetuum parrochialis ecclesiam prefati mei loci de Alaquas ubi dicti vicarii eiusdem ecclesie moram trahebant et habitationem. Qua de causa parrochialis ecclesiam predicta stat absque aliqua abbatia uvi vos infrascriptus Bartholomeus Nicholau presbiter vicarius perpetuus qui nunc estis dicte parrochialis ecclesiam et successores vestri qui pro tempore fuerint vicarii perpetui dicte vicarie perpetue habitetis moram videlicet trahatis uti vos et predecessores vestris in dicto perpetuo vicariatu assueti eratis stare et habitare in dicta domo et habitatione per me ut dictum est capta ad dictum opus. Nunc vero volens de alia abbatia dicte perpetue vicarie providere eas ob res in contemplationem et satisfactionem dicte alterius domus de super narrate et quia sich vobo sich inbeo sich quam milu placet certior factus et instructus per notarium infrascriptum de omnibus iuribus meis etc. Gratis et scienter donacione pura propria simplici et irrevocabile etc. et [] Do dono concedo ac trado seu quasi trado dicte vicarie perpetue predictae ecclesiam [] dicti mei loci de Alaquas et seu [vobis] eidem Bartholomeo Nicholau presbitero vicario perpetuo eiusdem et successoribus vestris in dicto vicariatu absentes etc. notarium tamen etc. stipulante etc. quandam domum meam que esse solebat Cosme Maçot dicti loci de Alaquas sitam et positam in dicto loco in vico dicto de la olim moreria predicti loci de Alaquas confrontatam cum domibus Joannis Bernet agriculatoris dicti loci cum domibus Magistri Joannis Pellicer manyani dicti loci habitator et cum dicta via publica partibus ex altera. Hanc autem donacionem et annexationem predictae domus in compensavi et satisfactionem predictae alterius domus prout

superius [] tatar etc. dicte vicarie facio etc. cum introitibus et exitibus solis tectis parietibus et fundamentis a celo in abissum cunctis videlicet aliis integritatibus etc. Et ex causa huiusmodi donationis et annexationis dicte abatie do cedo etc. quibus iuribus etc. instituens etc. [ad habendum] etc. Exceptis clericis etc. nisi dicti clericis etc. Prout melius etc. [] Et teneor et teneri volo de firma et [lega] li evictione etc. itaque si forte etc. fiat evictio pactionata etc. una cum omnibus damnis etc. super quibus etc. credatur etc. renuntiantes etc. Pro quibus etc. obligo etc. mobilia etc. Renuntians quantur ad hec et ad cautelam foris legibus et iuribus ac opinionibus dicentibus donationem propter in ipsam donatoris aut premoriencie et ingratitude donatari causam posse [] reverti debere et [] Actum dicto loco de Alaquas etc. Testes qui supradictam.

XIII

1541, febrer, 4. Alaquàs.

Presa possessió església de l'Assumpció.

ACCV. *Protocol*, Joan de Berra, 21531.

TRANSCRIPCIÓ:

Dictis die

In dei domine Amen. Noverint universi que anno a nativitate domini millesimo D XXXXI die vero intitulado quarto mensis februarii in mei notarii et testium infrascriptorum presentia ad hec speciali vocatorum venerabilem Dimas Sarrio presbiteri loci de Alaquas vicinus et habitator executor sive commissarius ad hec electus per venerabilem Bartholomeum Nicholaum presbiterum vicarium perpetuum parrochialis ecclesiem dicti loci de Alaquas et in presentia [] Jacobi Miquel Olerii Justitia que dicti loci et de voluntate domini Jacobi de Aguilar domini dicti loci nech non presentibus domino Hieronimo de Aguilar et plurimus aliis personis hominibus ad hec presentibus et asistentes [] Bartholomeo Nicholaum [] Pere Romeu dominicum Joannem de Gays cononicum Sedis Valentie[] constitueret personaliter ante portam maiorem sive januam dicte parrochialis ecclesiem et instante et requirente dicto venerabile Bartholomeu Nicholau autoritate apostolica et potestate per dictum venerabile dominum vicarium generalem sibi attributis et concessis posserit et induxit per ingresum dicte maioris porte sive janue ipsius ecclesiem eiundem Bartholomeum in corporalem realem et actualem possessionem dicte parrochialis ecclesiem [] illi lineas vestimenta sacerdotalia librum missale in quo ipse dictus Bartholomeus [] paululum legit. Item calices et patenas argenteas nec non accipiendum restim sive cordam sua propria manu cuiusdam campanille [] illam dictus Bartholomeus Nicholau nemine contradicente set perturbante. Et illico continuando dictam possessionem predictus Dimas Sarrio executor qui supra una. nobiscum notarium infrascripto et testibus infrascriptos [] Bartholomeo Nicholau accepit predictus Dimas Sarrio manu eius dexteram eiusdem Bartholomei Nicholau apertis januis eiusdem abatie introduxit eiuius intrus eandem abatiā et in cominenti predictus Bartholomeus Nicholau expulsus predicto executore me que dicto notario et testibus infrascriptis ceteris que ibidem asistentibus [] nunch certis de causis et respectibus et iustis et legitimis titulis est dicte vicarie ad iunstaque dictum nobilem Jacobum de Aguilar dominum dicti loci in compensatione alterius dominus sive abatie que

nunch monasterium fratrum minorum est que omnis supradicta fuerunt in signum vere realis et actualis possessionis eiusdem vicarie perpetue mandans que idem venerabilis Dimas Sarrio presbiter executor qui supra justicie et Juratus dicti loci ad hec presentibus quatenus haberent et tenerent predictam Bartholomeum Nicholau presbiterum pro proprio perpetuo eiusdem vicarie. Et [] de fructibus et redditibus [] Requisuit per me Joannem de Berra notarium publicum precontentum sibi fieri de predictis omnibus et singulis [] in loco de Alaquas die quatro mensis februaryi anno a nativitate domini millesimo quingentesimo quadragesimo primo.

Testes huius rei sunt nobilis dominicus Hieronimus de Aguilar et honorabilem Petrus Garcia operarius ville dicti loci de Alaquas habitatoris.

XIV

1575, febrer, 28. València.

Cancel·lació de deute on cita la venda a la Vila d'una casa que interrompia la construcció de l'església de l'Assumpció.

ACCV. *Protocol*, 12943.

TRANSCRIPCIÓ:

Dictis die loco et anno (28-2-1575)

Sit omnibus notum quod ego Petrum Marti, agricola loci de Alaquas olim loci de Sueca habitatoris videlicet repertus, scienter et gratis confiteor et in veritate recognosco vobis honorabile Joanni Lazer, alias Barinat, agricola, noviter converso predicti loci de Alaquas habitatori, absenti tanquam presenti, et vestros, quod per manus honorabiles Juratorum eiusdem loci solvencium ut ipsi asserverunt ex precio cuiusdam domus parve per vos eisdem vendite, contigue Ecclesie dicti loci ad opus ipsam miscuendi in Ecclesia nova que de presenti eligitur in eodem loco, dedistis et solvistis mihi, ego que a vobis habui et recepi mee omnimode voluntati realiter numerando, triginta libras monete regaliu Valencie, in solum et rattam illarum centum quadraginta librarum quos vobis et aliis, simul et insolidum promisistis mihi solvere et paccare, cum re o pensione annui interesse ex precio, cuiusdam damus site et posite in dicto loco de Alaquas, per honorabile Petrum Salvador vobis vendite ad opus solvendi mihi predicte quantitatem, prout constat duobus instrumentis vendicionis et debiti per infrascriptum notario receptis, sexto decembris anno a nativitate domini MDLxxii. Et quia et cetera. Ideo cancello lineo et anullo pre calendatum debiti et [...] [trecat] [...] respectu dictarum triginta librarum in proprietate in prothocolo et nota taliter et cetera. In cuius rei et testimonium et cetera. Actum Valencie et cetera.

Testes huius rei sunt magnificus Honoratus Joannes Piquer civis, et Matheus Figuerola scriptor Valencie habitatoris.

XV

1575, maig, 24. Alaquàs.

Consell General per carregar censal per pagar una casa que interrompia la construcció de l'església de l'Assumpció. Vist i plau del Senyor. ACCV. *Protocol*, Lluís Baldó, 12943.

TRANSCRIPCIÓ:

Die xxxiii^o maii Anno a nativitate domini MDLxxv

Nos Joannes Andres, agricola, Justicia, Bartholomeus Ferrandis et Martinus Miquel, Jurati loci de Alaquas, Dominicus Miquel, locumtenentis Justicie, Ludovicus Miquel, Senior, Petrus Miquel, Franciscus Cevilla, Gaspar Barbera, Hieronimus Nadal, Antonius Leo, Antonius Gil, Gaspar Arbo, Bartholomeus Miquel, Ludovicus Lazer, Joannes Peyro, Junior, Jacobus Cerrano, Joannes Ferrando Marti, agricole, Berengarius Ferrer, faber ferrarius, Joannes Roser, Michael Navarro, Leonardus Ceresolla, Gaspar Barbera, Joachim Barbera, Jacobus Ferrer ollerii, Gabriel Navarro, sartor, Petrus Ludovicus Sarrio, Ludovicus Miquel, Junior, Jacobus Peyro, Jacobus Nadal, Pasquaciis Serrano, Dominicus Benet, agricole, Ludovicus Ferrer, pictor, Gabriel Roser, Joannes Ma[trenca], Ludovicus Roser, ollerii, Joannes Vicent, Antonius Garcia, Hieronimus Garcia, Ludovicus Gil, Petrus Guillem, Hieronimus Andres, Joannes de Oliva, Natalis Tarrega, agricole, Antonius Perpinya, ville operarius, Petrus Arbo, Joannes Salamo, Josephus Peyro, Michael Benet, Jacobus Exarch et Hieronimus Usedo, agricole omnes christiani veteres, Joannes Gallindo, Jacobus Paxarico, Hieronimus Prim, Gasparis Maçot, Jacobus Piquami, Dominicus Mijo, Franciscus Payto, Dominicus Redua, Gaspar Redra, Laurentius Curuch, Petrus Paxarico, Jacobus Mijo, Senior, Jacobus Mijo, Junior, Hieronimus Moxino, Gabriel Almaçan et Michael Gavarrut, agricole, noviter conversi, omnes vicini et habitatoris predicti loci de Alaquas, convocati et congregati sub portico dicti loci de mandato Illustrissimi Domni Gasparis Aguilar dominum eiusdem loci, et ipso [...] ubi alias tractandis negociis concernentibus utilitatem universitatis predicti loci solitum est nos convocari et congregari precedente convocacione facta per Gasparem Lorens, nuncium dicti loci qui relacionem fecit notarium infrascripto se de qui hoc et mandato dicti domini Gasparis Aguilar et Justicie ac Juratorum dicti loci, voce publici preconii facti per loco solito die presenti convocasse omnes vicinos et habitatores antedicti loci ad presentem hora ut Convenirent ad generale consilium tenendum et celebrandum. Asserentes et confitentes in presenti congregacionem esse duas partes vicinorum et habitatorum dicti loci, toto cumque universitatem representantes suficientes et idonei ad infrascripta et alia maiora peragenda. Atendentes et considerantes qua de presens in dicto loco fabricatur non modicis [semper] tibi quo dicti templum novum ubi divina officia magna cum devocione et solemnitate celebratur et populus magno aplausu facilius conveniati fiant in eo capelle et sepulture ad sepeliendum habitatorum dicti loci iam Ecclesia que ad presens est in dicto loco est parva. Et quia ad percipiendum dictum templum est valde necessarium emere quandam domum que est Hieronimi Margarit et partem alterius domus que est [en blanc] Redra ad inmiscuendum in fabrica dicte Ecclesie, ad quas emenditio et ad opus [...] ciendi dictum templum sunt necessarie dicte te libre [...] [...] quas dicta universitas non habet in promptu et per quistis diversis viis nulla alia via prompta neque prinus damnesa fuit inventa ad dictas pecunias habendas que per viam honeracionis censualia vel censualium super iuribus universitatis eiusdem loci et habitatorum ipsius, que minime valent fieri nisi per constitutionem Sindici et propterea, omnes, con-

cordes et nemine discrepante, scienter et gratis cum hoc publico instrumento cunctis temporibus firmiter valituro, et in aliquo non violando seu revocando, facimus, constituimus, creamus et solemniter ordinamus, Sindicum, actorem et procuratorem nostrum et dicti loci, certum et specialem et ad infrascripta generalem, itaque specialitas generalitatis non derogat neque contra sed una per aliam roboretur et solidetur vobis, honorabilem Petrum Lazer agricolam antedicti loci habitatorem, presentem et acceptantem, videlicet a nomine nostro et pro nobis, et nomine dicte universitatis, omnium habitatorum ipsius presentium, absentium et futurorum utriusque sexus. Dandum, vendendum et originaliter caricandum in uno contractu seu plurius persone seu personis, ac precio vel precii vobis de bene visis, tot solidos monete regalium Valencie rendales et annuales, absque laudimio et fatica, instrumento tamen quitando mediante quorum proprietas, summa quatuor mille solidorum minime excedat, franquos, quitos, inmuebles et exemptos ad omni honore atque a quibusvis expensis. Et ipsos onerandum, imponendum et assecurandum specialiter et expresse in et super omnibus bonis, iuribus, emolumentis ac redditibus universitatis predicti loci, furnis, macellis, diversoriis, ac terris cultis et incultis eiusdem loci et habitatorum ipsius et generaliter, in et super omnibus predictis et cuiuslibet nostrum insolutum, ita rusticis ut urbanis, ceteris quae aliis bonis mobilibus et immobilibus, privilegiatis et non privilegiatis, habitis et habendis ubique. Et dicto toto solidos dicte monete censuales virtute presens posse [trecat] millendum in uno vel pluribus terminis positos et portatos in domum emptoris seu emptorum dictorum censualium, nostris et dicte universitatibus, et cuiuslibet nostrum et ipsius et insoludum propriis sumptibus risco ac periculo sub [...] vobis bene visa ratio semper hoc per acto manente, ad quorum omnium et singulo et cetera, convenio et cetera, et ordinandorum in instrumento caricamenti censuale seu censualia. Ante huius sindicatus instrumentum per vos vendendi et onerandi atque imponendi satisfactionem emendam et complementum possimus atque valeamus possunt et valeant compelli astringi et cogitari gubernatorem regni Valencie, vel eius subrogatum, Justiciam in civilibus civitatis Valencie et seu [...] quemcumque iudicem et officialem ordinarium iurisdictionem secularem quomodolibet exercentem in presenti regno [...] nunc vel in futurum [...]torum vel implores dicti [...] eligendum ad ipsius et ipsorum libitum voluntatis districtus cuius seu quorum foro ex [...] et iudicio nocet quilibet nostrum insoludum et dictam universitatem et singulares ipsius et quilibet eiusdem insoludum et bona nostra et dicti loci et eius singularium et cuiuslibet nostrum et ipsius insoludum, submittere et ibi solvere, parere et stare iuri ple [...] et in eum ac eos taliter iurisdictionem porrogandum, et in eos consentiendum prout nos serie, cum presenti consentimus et porrogamus, et ad eos et eorum iudicium arbitrium cognoscionem examen declarationem et voluntatem, facere, parere et obedire promittimus et teneamur iurisdictione iudicio ex [...] et cognoscione iudicis nostrum et nostro proprio foro, et dicti loci ac singularium ipsius ordinarii et legis si convenerit, fiat de iurisdictione omnium iudicum nomine nostro ac vice nomine dicti loci et singularium ipsius renuntiandum prout ex pacto speciali renuntiamus de presenti ipsa que executio fiat et fieri valeat absque libelli oblatione lectis contestacione et alias iudiciali solemnitate sed ad solam [...]mons tradicionem et exhibitionem dicti caricamenti censualis instrumenti vel eius exempli quod valere volumus et vim obtinere sententie definitive in rem iudicatam legitime transacte a que appellare vel supplicare non licet et quemadmodum in executionibus fiscalibus et in condemnatione pene quarti de qua retroclamum extitit subsecutum est fieri asuetum omni iudiciario ordine pretermisso et nomine nostro et dicti loci, et singularium eiusdem

renunciandum quemadmodum serie, cum presenti renuntiamus omni libelli oblationi littis contestacioni, et quibusuis allegationibus racionibus exceptionibus et defensionibus iuris et facti iustis et iniustis, et quibusuis appellacionibus, iustis, frivolis vel iniustis, et recursibus et regiis provisionibus guidaticis super sedimentis et comissionibus, et iuri apellandi et suplicandi et recurrendi et omnibus aliis et singulis iuribus premissis obviantibus in super nomine nostro et pro nobis et nomine dicti loci et singularium eiusdem pascifendum per emptor vel emptores dictorum censualis vel censualium, virtute huiusmodi sindicatus instrumenti, venditorum, imponendorum et carricandorum et ipsorum universales aut iurem succesores possit atque valeant variare in iudicium actionem atque executionem, tam in personis iudicum quam in bonis nostris et dicti loci et omnium singularium eiusdem, in quacumque parte executionis et in puncto quasit et hoc toties que tres ei vel eis placuerit sive eorum dampno sumptibus et expensis. Imo ille nostrum quem magis duxeritis executandum Salvat et solvere teneatur missiones quasumque tam contra ipsum quam contra alios con obligados et con real sim et separatim factas renunciandum etiam legi fo[.] sive iurisdicentibus que uno de duobus vel pluribus con reis convento non possit contra alias conreos vel simul obligatos precedi donech primitus conventi bona sint discussa et ipse inventus fuerit non solvendo et legi et foro disponentibus, que ubi inceptum fuerit iudicium ibi fin[.]i debet et terminari promittendum etiam nomine nostro et pro nobis et predicto loco et singularibus eiusdem et in animas nostras et illarum, jurandum prout nos de presenti iuram ad dominum Deum et eius Santa quator Evangelia manibus nostris dexteris sponte et corporaliter tacta, non litigare nec raciones aliquas iuris vel facti, in iudicio vel extra iudicium proponere vel intentare contra mandatum executorium quod virtute instrumenti censuali vigore huiusmodi sindicatus, per vos onerandi et manatum fuerit nisi solucionis exemptionem publico instrumento in eadem instancia adverandam et probandam, et que non impetrabimus neque impetrare posumus neque dictus locus vel illius singulares impetrabunt aut impetrare possunt directe vel indirecte a domino nostro rege et domina regina eius consorte aut ab aliqua alia persona ecclesiastica vel seculari de hiis potestatem habente aliquod rescriptum elongamentum super sedimentum inhibitionem guidaticum preces comincaciones inducciones aut quid quam aliud in generali vel speciali quibus vel quo ea que contine[.]untur in instrumento dicti carricamenti censualis per vos faciendi, concedendi et firmandi elongari auferri vel quomodolibet impediri possint et ipsis impetratis non uti nech gaudere etiam si proprio motu principis aut concedentis vel de eius mera liberalitate aut potestatis plenitudine aut alia quavis casu cogitata aut incogitata expediendi vel necessaria, iusta vel favorabili principi aut Rei publice nobis scientibus aut ignorantibus, sub pena per vos cum contrahentibus ultra perjurii penam concordanda et promittenda ratto semper dicto pacto manente, precium seu precia dictorum censualis seu censualium, per vos nomine nostro et pro nobis et pro dicto loco et singularium eiusdem, vendendi seu vendendorum, habendorum, recipiendum et recuperandum ac habuisse et recepisse confitendum, tam ab emptore vel emptoribus dictorum censualis et seu censualium, quam ab aliis quibuscumque iudicibus, tabulis, tabulariis et depositariis ubi peccunia predicti precii seu aliqua pars eiusdem foritan deposita fuerit, et racione predicta quasumque confessiones, promissiones et obligationes de restituendo dictum precium in casu quitamenti dictorum censualis seu censualium per vos onerandi seu onerandorum, faciendum, concedendum et firmandum et inde apoca vel apocas vel alias quasuis confessiones et cautelas faciendum et firmandum exceptioni vendicionis predictae, pro precio et nomine precii dicti ven-

dicionis non numerate, non habite et non recepte, beneficio que minoris precii, duplicis que deceptionibus et illis legi, iuri, foro, quibus deceptis ultra dimidiam iustiprecii partem subvenitur. Renunciandum quenis melioramenta, dandum et pacto speciali remittendum iura et actiones cedendum emptorem vel emptores, procuratores iurem suam propriam constituendum possessionem vel quam tradendum de evictione tam simplici quam expressa et pactionata cavendum et teneri nomine nostro et pro nobis et pro quolibet nostrum insolidum dictis nominibus et quolibet eorum insolidum et predicto loco et singularibus eiusdem et quolibet eorum insolidum promittendum missiones et expensasolvere promittendum, nec non pro predictis omnibus et singulis bona et iura omnia et singula nostra et cuiuslibet nostrum insolidum, et dicti loci et omnium singularium ipsius et cuiuslibet eorum insolidum, obligandum et ypotecandum, renunciandum quoque beneficiis cedendarum actionum novarum, constitutionum epistole divi Adriani et foro Valencie, de principalis prius conveniendo et legi unde queritur fiat comodati dicenti, que ille qui precium et lucrum contractus non habuit potest dicere et allegare que suis expensis conveniatur ille ad quem precium et lucrum contractus pervenit et etiam ad promittendum et iurandum in animas mulierum dicti loci, prout nos cum presenti ad cautelam loco ipsarum juramus ad dominum Deum, nostrum et eius Santa quatuor Evangelia, manibus nostris dexteris sponte et corporaliter tacta, dictas vendicionem seu vendicionis caricamentum seu caricamenta, censuales seu censualium ac instrumentum per vos inde facienda et omnia et singula in eis contenta sive ordinanda, rata, grata, valida atque firma, semper habere, tenere et inviolabiliter observare, et in nullo contra facere seu venire palam vel occulte, aliqua ratione sive causa promittendum, et virtute dicti juramenti nomine dictarum mulierum, renunciandum prout nos serie cum presenti eis modis viis et forma quibus melius fieri potest et debet, loco ipsarum cerciorati de iuribus suis infrascriptis per notario infrascriptum, renunciamus beneficio senatus consulti velleyani, dotibus que et sponsaliciis ipsarum et iuribus ypothecarum suarum, et omni alii iuri in favorem mulierum quomodolibet introducto, et nomine minorum dicti loci, beneficio minoris etatis et integrum restitutionis quacumque ex causa iudicis, officio et privilegio victualium renunciandum, prout nos de presenti renunciamus. Et de predictis omnibus et singulis instrumentum vel instrumenta, apocam vel apocas quascumque de precio et precii faciendum, concedendum et firmandum clausulis, pactis, obligacionibus, renunciacionibus et juramentis in similibus poni solitis et assuetis iuxta stilum notarium, et seu notariorum predictorum instrumentorum receptoris et seu receptorum, et cum retencione et facultate redimendi et quitandi dictum censuale. Et cum aliis omnibus pactis clausulis et cautelis cum dictis emptore seu emptoribus concordandis. Et de predictis omnibus et singulis instrumentum et instrumenta quecumque ad predicta omnia et singula necessaria et oportuna faciendum, concedendum et firmandum cum clausulis, pactis, promissionibus, obligacionibus et renunciacionibus in similibus poni solitis et assuetis iuxta stilum notarium seu notariorum, predictorum instrumentorum receptoris et seu receptorum, syndicos, actores et procuratores, unum vel plures ad predicta omnia et singula alia faciendum, gerendum et exercendum, substituendum cum libera et generali administratione que circa premisa et eorum singula necessaria fuerint, aut quomodolibet oportuna promittentes, in manu et posse notarium infrascripti, tanquam publice et autentice persone pro vobis et pro omnibus illis quorum interest, intererit aut interesse potest vel poterit, quomodolibet in futurum legitime stipulantis et recipientis nos semper habere Rattum gratum validum atque firmum omne id et quidquid per vos dictorum syndicum et procuratorem nostrum et substituen-

dum vel substituendos a vobis, actum gestum et procuratum fuerit et nullo unque tempore revocare, sub bonorum et iurium nostrorum et cuiuslibet nostrum insolidum et dicti loci et singularium ipsius et cuiuslibet nostrorum insolidum, mobilium et immobiliu, privilegiatorum et non privilegiatorum, habitorum ubique et habendorum, obligacione et yphoteca. Quod est Actum in loco de Alaquas die xliiii mensis maii anno a nativitate domini MDLxxv. S na nostrum Joannis Andres, Bartholomei Ferrandis, Martini Miquel, Dominici Miquel, Ludovici Miquel, senioris, Petri Lazer, Petri Miquel, Francisci Cevilla, Gasparis Barbera, Hieronimi Nadal, Anthoni Leo, Antoni Gil, Berengarii Ferrer, Joannis Roger, Michaelis Navarro, Leonardi Ceresola, Gasparis Arbo, Bartholomei Miquel, Ludovici Lazer, Joannis Peyro, junioris, Petri Catala, Babtiste Ferrer, Jacobi Serrano, Joannis Ferrando, Martini Gabrielis Navarro, Martini Barbera, Gasparis Barbera, Choachim Barbera, Jacobi Ferrer, Petri Ludovici Sarrio, Ludovici Miquel, junioris, Jacobi Peyro, Jacobi Nadal, Pascasi Serrano, Dominici Benet, Ludovici Ferrer, Gabrielis Roser, Joannis Mari, Ludovici Roser, Joannis Vicent, Anthonii Garcia, Hieronimi Garcia, Thome Leo, Joannis Soriano, Cosme Soriano, Ludovici Gil, Petri Guillem, Hieronimi Andres, Joannis de Oliva, Natalis Tarrega, Anthoni Perpinya, Petri Arbo, Joannis Salamo, Josephi Peyro, Michaelis Benet, Jacobi Exarch, Hieronimi Husedo, Joannis Galindo, Jacobi Paxarico, Hieronimi Prim, Gasparis Maçot, Jacobi Picami, Dominici Mijo, Francisci Payto, Dominici Redra, Gasparis Redra, Laurentii Curruch, Petri Paxarico, Jacobi Mijo, junioris, Jacobi Mijo, senioris, Hieronimi Moxino, Gabrielis Almaçan, Michaelis Gavarrut, predictorum qui hec laudamus, concedimus et firmamus. Testes huius rei sunt, honorabiles Franciscus Hueso et Jacobus Munyos, agricole loci de Burjasot habitatores, ad presens in dicto loco de Alaquas reperti.

Dictis die loco et anno

Noverint universi quos ego dompnus Gaspar Aguilar, miles, dominus loci de Alaquas, civitatis Valentie habitatori, scienter et gratis, cum hoc publico instrumento cunctis temporibus ubique firmiter et perpetuo valituro et in aliquo non violando seu revocando, concedo licenciam et facultatem vobis, honorabilibus Justicie, Juratis, universitatis et singularibus personis dicti mei loci de Alaquas, absentibus tanquam presentibus, notario infrascripto ut publica et autentica persona hec ante per vobis et omnibus illis quorum interest, intererit vel interesse potest vel poteri, quomodolibet in futurum legitime stipulante, recipiente, acceptante, pro solvendis precibus quarum vis domorum iam emptarum seu in futurum emendarum, ad opus in miscuendi ipsas in Ecclesia nova que ad presens edificatur in dicto loco, iuxta Ecclesiam antiquam parroquia ipsius loci, et ad opus solvendi sumptis factos et fiendos in fabrica dicti templi novi, absque incurso alicuius penes comisi aut alias, possitis et valeatis in uno contractu vel pluribus, vendere et originaliter, persone vel personis vobis bene visis, tot solidos monete regaliu Valentie censuales, instrumento gracie de quitando mediante quot volueritis, dum modo precium et propietas ipsorum, sumam quatuor mille solidorum monete predate, et ipsos possitis et valeatis onerare et carricare, imponere et asecurare specialiter et expresse, in et super quibus vis bonis iuribus, redditibus et emolumentis ac aliis obvencionibus dicti loci, et super omnibus aliis bonis et iuribus singularium personari ipsius loci, mobilibus et immobilibus, privilegiatis et non privilegiatis, habitis et habendis ubique, ego cum predictum carricamentum censuali ad super dictum operis per vos onerandum et carricandum, nunch pro tunch et tunch prout et nunch, loendo, aprobo, ratifico et lo firmo, a prima linea usque ad ultimam inclusive, promittens

vobis et vestris in osse et manu notarium subscripto ut publice persone hec ante loco, vestri et vestroum et omnium illorum quori [...] intererit vel interesse potest aut poterit quomodolibet in futurum legitime stipulantis recipiendis et acceptantis, semper habere, rata, grata, valida et firma omni semper dicta et contra presens instrumentum non venire, sub obligacionem et ypotheca omnium bonorum et iurium meorum, mobilium et immobilium, privilegiatorum et non privilegiatorum, habitorum et habendorum ubique. Quod est Actum in loco de Alaquas die vicesimo quarto maii anno a nativitate domini MDLxxv. S + num mei domni Gasparis Aguilar predicti, qui hec laudo, concedo et firmo.
Testes qui suppra.

XVI

1575, juny, 26. Alaquàs

Contracte de venda de la casa, vist i plau del Senyor i àpoca del preu cobrat.

ACCV. *Protocol*, Lluís Baldó, 12943.

TRANSCRIPCIÓ:

Die xxvi junii anno a nativitate domini MDLxxv

Ego Hieronimus Margarit, noviter conversus, agricola loci de Alaquas habitatori, scienter et gratis, cum hoc publico instrumento, et do, vendo et cetera, vobis honorabilibus Justicie, Juratis, predicti loci, [quamdam domus] ad opus in miscuendi in templo sive Ecclesia que de presenti noviter edificatur in eodem loco, que est sita et posita in eodem loco in olim moreria, tenetur sub directo dominio Illustris domni Gasparis Aguilar, domini dicti loci, ad censum quatuordecim solidorum, singulis annis solvendorum in festis natalium domini et Sancti Joannis Junii medietim, cum laudimio et fatica et cetera, prout confrontatur cum domo Gasparis Redra ex una, et cum domo Jacobi Paixarico partibus ex aliis. Hanc antem vendicionem predictae domus, vobis et vestris facio cum licencia et voluntate dicti Illustris domni Gasparis Aguilar, domini predicti loci, ibidem presentis et inferius laudantis, cum introitibus et exitibus et cetera. Precio videlicet trium mille solidorum monete regalium Valencie, quos a vobis confiteor habuisse et recepisse, modo et forma in apoca infrascripta dicentis, unde renuncio et cetera, et beneficio et cetera, dans et remittens et cetera, et ex causa dicte vendicionis, do cedo et cetera, omnia iura loca et cetera, de quibus iuribus et cetera, instituens et cetera. Exceptis clericis et cetera, nisi dicti clericis et cetera. Promittentes et cetera. Et teneor inde ac teneri volo et cetera, vobis et vestris de firma et legali evictione larga ordinanda et cetera. Pro quibus obligo et cetera. Actum in loco de Alaquas et cetera.

Testes huius rei sunt honorabiles Joannes Peyro, agricola, et Joannes Mari, ollerius loci de Alaquas habitatores.

S+ num mei domni Gasparis Aguilar domini predicti loci e Alaquas, et eo nomine domini directi domus in pre incerta vendicione contente qui eodem instanti post confeccione predictae vendicionis facta gratia ac remissione de laudimio mihi pertinenti racione antedictae vendicionis,

eandem vendicionem tanquam de meis consensu et voluntate factam in dicto loco de Alaquas predictis die et anno, laudo aprobó, ratifico et confirmo a prima eius linea usque ad ultimam inclusive, et volo ac mihi placet quod predicta domus in perpetuum remaneat incorporata in dicto templo novo, et serie cum presenti eius melioribus via modo et forma quibus fieri possit et valeat, scienter et gratis cum hoc eodem instrumento liber atque eximo predictam domum a iure laudimii et fatice quo mihi erat tenta et obligata et de censu predicto taliter ex nunch in perpetuum remaneat franca et libera a dicto iure laudimii et fatice, et a prestacione sive solutione predicti annui census nam es mea libera ac mera voluntate precedit predictam domum remanere perpetuo franca et quitiam et a quacumque obligatione exemptam ex eo quia est incorporanda et inmiscuenda in dicto templo novo quod quidem templum novum cum magno Gaudio et alacritate mea edificatur. Promitens per me et meos quoscumque succesores in manu et posse notarium infrascripti ut publice et autentice persone, hec ante pro vobis et omnibus illis quorum interest, intererit, interesse potest vel poterit, quomodolibet in futurum legitime stipulantis, recipientes et acceptantis et vestris, omnia supradicta rata grata valida atque firma, semper habere, tenere et observare et contra presens instrumentum et gratiam non venire nech aliquem venire facere, aut permittere aliqua racione sive causa sub obligatione et yphoteca omnium bonorum et iurium meorum, mobilium et immobilium, privilegiatorum et non privilegiatorum, habitorum et habendorum ubique. Quod est actum in loco de Alaquas die et anno predictis, presentibus testibus dictis Joanne Peyro, agricola, et Joanne Mari ollerius, predicti loci habitatoribus.

Dictis die loco et anno

Fiat apoca de dictis tribus mille solidis precio dicte vendicionis habitis et receptis ad suas omnimodas voluntates realiter numerando hoc modo quod ipsos habuit et recepit dictus venditor per manus honorabilis Petri Lazer, sindici antedicti loci solventis, ut asservit ex illis quatuor mille solidis per ipsum habitis et receptis procedens ex precio duorum censualium per ipsum ut sindicum eiusdem loci carricatorum ad opus fabrice dicte Ecclesie nove, duobus instrumentis receptis per discretum Joannem Baptistam Climent notarium, die [en blanc] presentis mensis et quia et cetera. Actum in loco de Alaquas et cetera.
Testes qui suppra.

XVII

1575, maig, 18. València
Àpoca del salari del rector.
ACCV. *Protocol*, Lluís Baldó, 12943.

TRANSCRIPCIÓ:

Die xviii mensis maii anno a nativitate domini MDLxxv.

Sit omnibus notum quod ego, Michael Sanchez presbiter vicarius perpetuus loci de Alaquas, et presens Valentie repertus, scienter et gratis confiteor et in veritate recognosco vobis, Illustri Domno Gaspari Aguilar domino icti loci, absenti, tanquam presenti et vestris, que modo infrascripta dedistis et solvistis mihi, ego a vobis habui et recepi mee omnimode voluntati numerando, centum viginti libras monete regali Valentie mihi debitas de octo annis finitis per totum annum Milesimum quingentesimum septuagesimum quartum inclusive, ratione illarum salarii sive mercedes quod vos ut dominus eiusdem loci de Alaquas et patronus dicte vicarie, mihi ut vicario ipsius loci annis singulis dare et solvere tenemini, modus ver solutionis predictarum centum viginti librarum talis fuit et est que ipsas habui et recepi a vobis in diversis partitis et temporibus, partim in pecunia numerata, partim in frumento, vino, fulla et aliis fructibus, per vos mihi traditis et insolutum datis, nech non cum presenti confiteor me solutum et satisfactum esse a vobis, de omnibus aliis solutionibus preteritis adiequa fuit mihi collata dicta vicaria usque in supradictas soluciones de salario mihi debito et pertinenti ut vicario predicto, intensis et comprehensis in presenti confeccione quibusuis apocas albaranis et cautelis previa ratione facta et firmatis et quia et cetera. Actum Valentie et cetera.

Testes huius rei sunt, honorabiles Petrus Alos et Hieronimus Roig scriptores Valentie habitatores.

XVIII

1577, agost, 12. Alaquàs

Contracte del senyor i la Vila amb Francesc Antón per continuar les obres de l'església de l'Assumpció.

ACCV. *Protocol*, Lluís Baldó, 12944.

TRANSCRIPCIÓ:

Die xii Augusti anno a Nativitate Domini MDLxxvii.

tr^a co officialibus de alaquas

tr^a co dicto anton (al marge)

Nos Don Gaspar de Aguilar dominus loci de Alaquas et in eodem residens, Petrus Ludovicus Sarrio, agricola, Justicia, Michael Lapis flaquerius et Joannes Salamo agricola Jurati predicti loci, nomine dictorum officiorum et nomine ceterorum vicinorum et habitatores eiusdem loci de quorum aënsu et voluntate nos dicti Justicia et Jurati, facimus et firmamus presens instrumentum ex una, et Franciscus de Anton architectus loci de Torrent habitator ad presens in dicto loco de Alaquas repertus ex altera partibus, scienter et gratis cum hoc publico instrumento confitemur et in veritate recognoscimus una pars nostrum alteri et altera alteri ad invicem et vicisim presentibus acceptantibus et nostris, que super fabrica et constructione ecclesie nove

que in presenciarum edificatur in dicto loco de Alaquas inter nos dictus partes fuerunt inhita et conventa pactata et concordata capitula qui sequitur.

E primerament es estat pactat y concordat entre les dites parts que lo dit mestre Francesc de Anton haia de pendre y prenga a son carrech la fabrica y constructio de la esglesia nova ques fabrica en lo present lloch segons que ab lo present promet fer y fabricar la dita Sglesia nova la qual esta ja començada en lo dit loch de Alaquas e haia de continuar e continue dita obra fins que sia acabada, portant los mestres y altres manobres necessaris per a daquella fins sia acabada pagantli com ab lo present prometem los dits Señor de Alaquas Justicia Jurats de dit lloch que hara son y per temps seran pagarli sos jornals segons es pratica y costum

Item es estat pactat e concordat entre les dites parts que si la dita obra haura de parar per algun temps per eser yvern per pluges gelades per falta de pertret o per qualsevol altra causa per falta de dit poble y apres tindrà aparell y lo temps sera bo pera pasar havant dita obra y continuar aquella y avisarem al dit mestre Francesc de Anton, que aquell en continent haia de venir ha fer faena y continuar la dita obra portant les persones que seran necesaries per acabar aquella ab perfectio e que lo dit mestre Francesc nos puixa ocupar en altra obra podent fer faena en la dita obra de la Sglesia que pera este effecte puixa esser compelit y forçat per qualsevol Jutge.

Item es estat pactat e concordat entre les dites parts que lo dit illustre don Gaspar Aguilar señor del dit lloch e los Justicia Jurats que al present son y en lo devenir seran en lo mateix lloch, sien tenguts y obligats segon que ab los presents prometen y se obliguen en nom de dits officis e per los successors de aquells en dits carrechs e officis, donar graciosament al dit mestre Francesc de Anton present y acceptant cascun any, tres cafisos de forment començant a correr lo present consert del primer dia del mes de juliol propasat en avant per a que tinga carrech de dita obra, haixi mateix li hagen de pagar sos jornals.

Quibus quidem capitulos lectis et publicatis alta et intelligibilis voce, nos predictas partes promittimus una pars nostrum alteri, et altera alteri ad invicem et vicisim, omnia et singula in preinsertis capitulis contenta, in tantum quantum quod partem nostrum astringunt et obligant respective facere, tenere et adimplere. Pro quibus obligamus et cetera. Actum in loco de Alaquas et cetera.

Testes huius rei sunt quo ad firmas predictoris Illustris don Gasparis Aguilar, Petri Ludovici Sarrio et Francisci de Anton qui simul firmarunt sunt testes, honorabiles Ludovicus Lazer et Bartholomeus Ferrando, agricole loci de Alaquas habitatoris, firmis vero.

XIX

1585, maig, 5. Alaquàs

Contracte de la Vila amb Francesc Antón per acabar les obres de l'església de l'Assumpció i època del primer pagament.

ACCV. *Protocol*, Pere Asensi, 8419.

TRANSCRIPCIÓ:

Die v maii anno a nativitate domini MDLXXXV in loco de Alaquas

Los magnífics en Lois Sarrio justicia del present loch de Alaquas Domingo Miquel y Joan Galindo, jurats del dit loch de Alaquas Joan Migo Mandoll iusticia de [taxat] altre dels jurats del dit loch Pere Sarrio Mustasaph, Pere Llazer, Marti de Silla, Gabriel Roser, Pere Miquel, Berthomeu Miquel, Hieronim Prim, Jaume Paxericho, Jaume Serrano, Jaume Miquel et Berthomeu Ferrandis.

Tots consellers del present loch de Alaquas essent la major part dels dits consellers ajustats en la plaça davant la Casa del Señor de Alaquas hon aquests consemblant actes se solen ajustar per a fer y tenint comisió de tota la universitat y representar aquella unanimes y concordes y ningu discrepant de part una y Frances Anthon obrer de vila de Torrent habitador de part altra se an concordat de que aquell a de acabar de obrar la Iglesia de dit loch segons los capitols següents y ab que aquells li hagen de donar y pagar per la dita universitat tres centes sixanta sinch lliures moneda real de Valencia les quals hagen de donar y pagar desta manera ço es C lliures de present y C lliures en lo dia de Nadal primer vinent 1586 y C lliures en lo dia de Sent Joan de Juni 1586 y acabada la obra la qual obra a defer del mes de agost primer vinent y no ans en un any que sera per tot lo mes de agost 1586 prometen etc. obligen etc. Renuncien etc. [trencat] en Frances Anthon [trencat] promet etc. obliga etc. y dona en [fiadors y] [prin]cipals obligants a [trencat] Company muller de [] y a Violant Company y de Anthon muller de aquell, los quals interrogats si feien dicta franca y principal obligació dixeran que si y prometeren y obligaren fiat large etc. Actum in loco de Alaquas.

Testes honorables Berthomeu Steve flaquer de Alaquas habitador Andreu Piqueres Ferrer de Torrent habitador de present atrobat en Alaquas y al de fermes de Domingo Miquel jurat y de Violant Company y de Anthon qui die.

Die xii maii anno a nativitate domini MDLXXXV in loco de Torrent

Lo honorable en Frances Anthon alias de Alacant obrer de vila del present loch de Torrent habitador, gratis etc. confessant aver agut y rebut dels magnífics justicia y jurats y universitat del loch de Alaquas habsents etc. y als seus que a rebut de aquells cent lliures moneda reals de Valencia les quals son en principi de paga de aquelles tres centes sixanta sinch lliures que dita universitat li promete donar y pagar per les causes y rahons contengudes en un acte entre aquells fet y rebut por lo notari desus scrit a v del present mes de maig. Actum in loco de Torrent.

Testes honorables Joan Viles y Marti Lazer Gendre de Anthoni Roig lauradors de dot loch de Torrent habitants.

1692, setembre, 29. Alaquàs

Contracte amb Rafael Martí, per la reforma barroca i unió al Castell mitjançant el Cobertís de l'església de l'Assumpció. Èpoques de compra de materials.

ACCV. *Protocol*, Andreu Castelló, 21168.

TRANSCRIPCIÓ:

Die xxviii mensis septembris anno à Nativitate Domini MDCXCII

Nos Josephus Fuster Presbiter Rector Parrochialis ecclesius presentis Ville Alaquas, Jacobus Medrano Baiulis, Petrus Saes Justicie, Vincentius Marti, Eulis, Franciscus Martí, Andrea Perpiña, Vincentius Gil nepos Michaelis agricole et Silvester Soriano figulus omnes que eiusdem Ville vicini et habitatores, uti electi ad infrascripta nominati per Parrochianos dicte ecclesia Parrochialis ex una, et Rafael Marti vile operarius civitatis Valencia habitatore ex alter partibus, super rebus et capitulis infra describendis fuerunt per acta capitula infrascripta nostra vulgari lingua exposita ob faciliiori intellectu eorum hoc est series.

Capitols fets e fermats per Mossen Joseph Fuster Prevere Rector de la Iglesia Parrochial de la present Vila de Alaquas, Jaume Medrano Batle, Pere Saes Justicia, Vicent Marti, Mustasaf, Frances Marti, Andreu Perpiña, Vicent Gil, net de Miquel, laurador y Silvestre Soriano oller, de una, y Rafel Marti obrer de vila, de altra, respecte a les obres faedores en la dita Iglesia Parrochial de dita Vila de Alaquas.

Primo que el Mestre, o Mestres que faran dita obra tinguen obligacio de paredar en cada boquilla de capella micha rachola a cada costat de Alccheps y rachola com se veu en lo numero hu, dos, quatre, y huit ben travades en les parets velles fent forats de pam a pam que entren quatre dits en lo paredad vell, y dites branques han de puchar hasta la altura del capitell, y de alli, es mouran los Archs de punt redo que al present son trespuntats, y dits archs se han de fer de Alccheps y rachola, y de una de duella,¹²⁴ y de amplaria de tota la gruixada de la paret que son dos palms com se veu en la planta, ben fortificats.

ii Item. que fets que estiguen tots los dits archs, se han de paredar los calcañols¹²⁵ de morter y rachola y el morter la mitat terra, y la mitat blanch, y anivellats que estiguen a la corona dels archs, se hatja de acentar el alquitrau¹²⁶ en les bolades que demostra el perfil; y el fris, y la cornisa de Alccheps y rachola aso se enten, el alquitrau y la cornisa y se adverteix que en la

¹²⁴ Gruix.

¹²⁵ Carcanyol. El vuit que roman a ambdós costats d'una volta, entre l'arc d'extradós i la part superior d'aquella.

¹²⁶ Arquitrau. Part inferior del cornisament, que descansa immediatament damunt el capitell de la columna.

corona de dita cornisa se han de posar lloses, o taulells grans de mig palm de gruixa y quatre de llargaria, fent regata en la paret vella pera que quede ben fortificada la dita cornisa que entre lo meins mig palm y aixi mateix se a de tenir cuidado al temps de forchar dita cornisa que guarde la proporcio, en la alsada, y bolada que es veu en lo perfil per rao de estar feta la de el cap de Altar aixi mateix, deixantla molt ben travada la vella en la nova. I la cornisa haja de ser y proseguir conforme esta en lo altar major.

iii Item. aiximateix tinga obligacio de obrir les finestres de la amplaria y alsada que es veu en lo perfil fent los a daquelles, branques y archs de alcheps y rachola si a cas no vinguesen be les que al present ya, a la mida que esta en lo perfil y aiximateix forchar de Alcheps y rachola tots los resalts que seran menester per fer los adornats de dites finestres pera que no es caiga el alcheps, com tambe si donas loch el peu dret dels archs trespuntats se hagen de puchar en amunt tot lo que tinga cabiment fent un rebanquet davall de les carteles¹²⁷ que al present seuen en lo perfil reduint tot lo adornato al puesto que li cabrà, sens que puixa el dit Mestre demanar millora ni pichora alguna en dits adornats.

iiii Item. aiximateix lo dit mestre tinga obligacio de quadrejar tots los archs que caiguen a plom de les pilastres de la amplaria que es veu en lo perfil no escusant lo del cap de altar que al present esta daurat per la cara de baix de alcheps y rachola fent traves en los archs vells que al present ia, y que entren les dites traves mig palm pera major fortalea y deixarlos ben adresats de alcheps y axi mateix se an de adresar los crehuers que medien per los diagonals de les Voltes molt be de alcheps pera despues eixecutar la talla, en aquells com en los altres de bon relieve com se veuen en lo perfil.

v Item. que axi mateix tinguen obligacio de picar totes les boltes y parets de la nau de la Yglesia com tambe les de les capelles, y agranarles be, y arruixarles, y llafardarles¹²⁸ pera que agarre be el reparat y se adverteix que en totes les boltes de les capelles se an de fer boltes de rachola per igual buscant la moneta dels crehuers que al present ia, y despues reparar tot lo sobredit de alcheps en paleta pera que quede ben igual, pasanto en gabinet de raure traent mestres en tots los rincons, com tambe adresar tots los formers¹²⁹ de tota la dita obra que queden en la deguda perfeccio, que se acostuma en semblants obres eo fabriques, llevant lo orgue y balcó de ferro com tot lo demes que sia menester. vi Item. que el dit mestre o mestres tinguen obligacio a la part de fora el carrer entre la paret de la Yglesia y la del Castell, eixecutar el cor, en esta forma que a la alsada que demostra el perfil aja de fer un arch de rachola y mija de duella per cada costat y en lo mig una volta de micha rachola de duella de alcheps y rachola ben travats los uns en los altres, y se adverteix que la dita volta, com tambe los archs se han de fer de tota la amplaria de la Yglesia com se veu en lo perfil, y encarrerona-la com se veu en lo perfil, y pujar los

¹²⁷ Cartela. Peça arquitectònica motllurada o esculpura que va adherida a un mur o altra superfície vertical i serveix per sostenir un cos volat, com un balcó, un ràfec de teulada, etc.

¹²⁸ Llafardar. Revestir una paret de mescla posant-la amb la mà i sense la paleta.

¹²⁹ Former. Arc sobre el qual descansa una volta buida.

dits carrerons, y encabironat de alcheps y rachola, y les dos parets dels costats que la una mira a llevant, y la altra a ponent se han de pujar de morter y rajola de dos palms de gruixa, en esta advertencia que cada filada se a de abeurar en aigua y morter fent traves en la paret de la Yglesia, y el Castell, que entren un palm en cada paret de fondo y dos de alsada, y se adverteix que al temps de pujar dita paret ajén de quedar les dites traves sens faltar per la cara de baix per lo asiento que fara dita paret porque no fasa rompiment per ninguna paret hasta que al temps de perfisionar, se falcara de alcheps entre la una paret y la altra. Y dites parets an de pujar hasta la alsada que demostra el perfil fent un chanfran¹³⁰ per cada part a nivel del de la Yglesia, y en la mateixa alsada y bolada que el susdit de alcheps y rajola, no escusant una finestra a cada part a la altura que ben vist sera pera donar llum al dit cor, de quatre palms de amplaria y set de alsada fent los mateixos adornats que ia en les finestres de la nau de la Yglesia.

vii Item. aiximateix tinguen obligació a la alsada que demostra el perfil, de fer una volta de tota la amplaria y llargaria del dit cor que siga y estiga eixecutada del mateix punt y muntechada que les de la nau de la Yglesia reparada y adreçada de alcheps de la mateixa manera que les susdites de la nau de la Yglesia y al mateix nivel encarrerona y encabironada y llafardada de alcheps y rajola y fer teulada pamentada de la mateixa calitat que esta la de la Yglesia en advertencia que les teules se han de banyar molt be ans de pamentarles, y tocarles en lo palustre persi acas nia alguna cascarrada com tambe al temps de traureles de la aigua si nia alguna que tinga pedra de cals no posarla en canal sino en cuberta y fer tots los cavallons y teulada, ben perfilada y acabada y les parets de dit cor, ajén de quedar perfilades per la part de defora, y els archs de les finestres perfilats y tallats de morter prim com tambe uns resalts de tres dits de bolada, y de una rachola de amplaria en uns codillos a cada costat y aiximateix reparar la volta primera per la part de baix de alcheps, y adresar lo arch y fer lo capitell com se veu en lo perfil, y aiximateix pamentar lo cor de lo que voldran los señors elets, com tambe correr la dita cornisa de la nau de la Yglesia alrededor de dit cor y fer un adornato en la testera del dit cor que estiga com los mateixos de la nau de la Yglesia, sols que a de ser un ters major que els desus dits. se adverteix que se a de buidar la paret del dit cor que al present servix de tanca a la Yglesia assó se enten desde el nivel de la superficie del pament del cor, hasta la altura de les boltes de la nau de la Yglesia y aiximateix se a de fer demostració de arch de tota la amplaria dels desus dits de la nau de la Yglesia, encara que del nivel del pament del cor, asta el sol de la Yglesia no pot haver mes que un sentit per no tindre mes cabiment com se veu en lo perfil. se hatverteix que la talla dels crehvers no se a de eixecutar, sino que aja de estar en correspondencia dels crehvers del cap de altar.

viii Item. que aiximateix tinguen obligació els dits mestres de perficionar tota la Yglesia conforme demostra la trasa so es tirades totes les moldures de la arquitectura en tota la perfectio eixecutats tots los adornats y la talla com se veu en lo perfil, no escusant los florons de tots los archs de les capelles, y entre floró y floró una almadilla en un bosell y dos filets de relieve, y axi mateix an de estar los archs que corresponguen a plom de les pilastres de la nau de la Yglesia, aiximateix les finestres del cap de altar an de estar en correspondencia de les demes

¹³⁰ Xamfrà.

que estan en lo perfil, y tot lo demes queda aiximateix com está en la planta y capitols.

viii Item. que tinga obligacio de correr les pilastres recalades de bona moldura de una mija caña deixant los tambanillos¹³¹ com se veu en lo perfil no escusant la talla de dites pilastres com tambe les impostes de les capelles que quede tot lo sobredit en bona perfeccio.

x Item. que tinguen obligació de reparar de alabastre¹³² tota la nau de la Yglesia y parets y capelles aixi les boltes com les parets, el cor, y tot junt quant demostra la planta y perfil de la dita Yglesia y cor, que quede el dit alabastre ben reparat broñit y llavat no escusant les bases anticurbes com se veu en lo perfil, axi dentellons, ovalos y fulles en la corona de la cornisa com se veu en la cornisa que está eixecutada, y aiximateix en lo perfil que quede tot lo sobredit a us y costum de bon oficial. xi Item. que tinga obligació de asentar lo orgue, balcons, puchar lo caragol, obrir porta, y donar entrada al cor alla haon prudensialment millor pareixera com tambe aiximateix tinguen obligacio de acentar totes les portes y finestres reixes, filats de vidrieres, y tot lo que siga menester com ferros, grues, y currioles pera les llanties y en cas que la Vila volgues posar alguna clau de fusta en la Yglesia se haia de pagar al dit mestre per millora per quant al present an determinat los señors elets que no es pose ninguna, ni vidriera sino les que hui ya. xii Item. Que el dit mestre tinga obligacio de paimentar la Yglesia y capelles de allo que la dita Vila li donará a cartabó fent cortapisa tot a la rededor, que busque tots los resalts dels oculos, y pilastres de dita Yglesia, asentant manperlanchs en cada grada de capella si es cas lo volguesen de fusta deixant tot lo dit paiment ben junt y a nivel, abeurat y ben fregat en arena.

xiii Item. que tinguen obligacio de comensar la dita obra per la part del cor, o per hon voldran los señors elets, y aiximateix se adverteix que totes les sepultures que al present se troben en dita Yglesia si per desgracia sen rompes alguna per culpa del dit mestre tinga obligacio de tornarles a fer a ses costes, com tambe de amerar y pastar tota la cals que sera menester, no escusant el garbellar la terra a costes del dit mestre y posar draps per a llavar lo alabastre.

xiii Item. que els dits mestres tinguen obligacio de posar tota la fusta que sera menester pera andamis, ferramenta, cordes, cabasos, trenelles, y totes quantes ahines que seran menester pera dita obra, com tambe aiximateix tinguen obligacio de pagar actes, corredories, dret de offici, convocacio de andador, y vintisinch lliures moneda reals de Valencia de planta y perfil, y capitols, y dites vintisich lliures ajén de ser cobrades encontinent que es lliurará la obra de mans dels señors elets, de tal manera que quede franc apubil pera la dita Vila que sols tinga obligacio la dita Vila de pagar la cantitat de dos centes, noranta y sis lliures moneda reals de Valencia en la qual se a lliurat al dit Rafel Marti, per medi de Esteve Garcia Ministre del Justicia de dita Vila, pagadores en tres yguals pagues, la primera el dia que posará má en dita obra, la segona a la mitat de la obra, y la tercera acabada la obra y visurada, com tambe aiximateix tinga obligacio la dita Vila de donar al dit Mestre tot lo pertret al peu de la obra com es cals, pedra, rajola, teules, taulells grans y chiquets, alabastre, y terra si es menester, portes, finestres, reixes, filats de ferro, vidrieres, fusta si es menester, excepto pera els bastiments.

¹³¹ Timpà, en diminutiu.

¹³² Esgrafiats.

xv Item. Aiximateix tinga obligacio lo dit mestre de donar fiances a contentament dels señors elets, y si acas paregués millorar de fiances puixen sempre y quant los pareixerá. Com tambe demanar visura sempre voldran los dit elets a costes del caigut, com tambe, donar la obra acabada dins de un any contador des de el dia que se li lliurará la primera paga y en cas de no acabarla puixa la dita Vila posar oficials a ses costes y de les fiances sempre y quant coneguen los elets que no porta camí pera acabarse en lo dit any. xvi Item. que el dit Mestre no puixa interpretar ningun capitol y en cas de interpretar-lo y posarlo en plet, se aja de entendre en favor de la obra. Com tambe tinga obligacio lo dit Mestre de totes les coses que se ajén quedat per descuit sens capitular així en orde a la fortalea, com algun defecte a la ermosura haja y tinga obligacio de fero en tot y per tot, com si estigues capitular asó se enten en tant quant seveu lineat y capitulat en planta y perfil.

xvii. ab pacte que lo dit Mestre Rafel Marti dona en fiances y principals diguts pera dita obra y diner, juntament ab ell, sens ell, y asoles a Joan Sanchiz y Berthomeu Diez obres de vila habitants de la ciutat de Valencia los quals presents interrogats per lo notari infrascrit si fe en dita fianza y principal obligacio dixerén y respongueren que sí.

xviii. Item et ultimo ab pacte y condicio que los presents capitols y cascu de aquells sien executoris ab sumisio y renunsiasio de propri for variacio de juhy y altres clausules de la executoria y hauran tigus en semblants actes posar acostumades segons lo estil y practica del notari infrascrit. Quibus quidem capitulis lectis et publicatis per notarium infrascriptum ac per nos bene que intellectui serie cum presenti dicti Rafael Marti et Joannes Sanchez et Bartholmeus Dies fideiussores Promittimus omnia in illis et in colibet illorum omni cum effectu servare omnibus dilationibus etc. dilationibus etc. sub pena decem solidorum pecunie Valencie dandorum etc. qua pena etc. ratto pacto etc ad quorum omnium etc fiat executoria incipiendo per pactum apignoribus etc. cum fori submissione proprii fori renuntiatione iudicii ac iudicii variatione renuntiatione que omnis et cuiusvis appellationis supplicationi, correctioni et recursos per pactum etc. in super promittimus et juramus ad Dominum Deum etc. quod non litigabimus meque impetrabimus etc. sub concimili pena danda etc. qua pena etc. rato pacto etc. et pro predictis etc. obligamus omnia bona etc. mobilia etc. renuntiantes beneficiis cedendarum ac dividendarum actionem novarum constitutione epistolae Divi Adriani lege que ad foro Valencie et omni alii etc. Actum Alaquas etc.

Testes Paschatius Ros, et Joannes Vilanova aratores eisdem Ville habitatores.

Die viii mensis octobris anno a Nativitate Domini M DCXCII

Sia tots manifesta cosa que Yo Senent Medina obrer de vila del lloch de Torrent habitador. scienter et gratis confes haver hagut y rebut realiter numerando de els Elets de la obra de la Yglesia Parrochial de la present Vila de Alaquas ab cens etc. et vestris per mans de Mossen Joseph Fuster Prebere Rector de dita Parrochial Deu lliures moneda reals de Valencia per tan-

tes los dits Elets oferiren al obrer de Vila que posaria la dita de la obra de dita Yglesia en tres centes lliures de mans y per haverla posada en dita cantitat se me lliuras en les dites Deu lliures et quia et. Renuntio etc. Actum Alaquas etc.

Sunt Testes Michael Catala et Ludovicus Tarrega figuli eiusdem Ville Alaquas habitatores.

Die secundo mensis Decembris anno a Nativitate Domini MDCXCII anno a Nativitate Domini MDCXCII

Sia tots manifesta cosa que Yo Rafel Marti obrer de vila de la Ciutat de Valencia habitador scienter et gratis confese haver hagut y rebut realiter numerando de els Rector y elets de la Yglesia Parrochial de la present Vila de Alaquas abcents etc. et vestris y per mans de Mossen Joseph Fuster Prevere Rector de dita Parrochial noranta huit lliures setse sous y quatre diners moneda reals de Valencia compreses les vintisich lliures que se han donat a Gil Torralva per la planta y capitols de la obra de dita Parrochia y los huit sous que se an donat al andador del ofici dels obrers de vila. Y son per la primer paga de les mans de la obra de dita Yglesia Parrochial de Alaquas. et quia etc. renuntio etc. Actum Alaquas etc.

Testes Joseph Gil de Jaume laurador de Alaquas y Pasqual Pardo obrer de vila de Valencia respective habitants.

Die vii mensis Decembris anno a Nativitate Domini MDCXCII

Sia tots manifesta que Yo Vicent Gil fill de Antoni laurador del loch de Aldaia habitador scienter et gratis confese haver hagut y rebut de els Rector y Elets de la Yglesia Parrochial de la present Vila de Alaquas abcents etc. et vestris y per mans de Silvestre Gil quaranta y dos lliures moneda reals de Valencia y son a conte de major cantitat de la rachola y teula que a venut a dita Parrochia pera la obra de aquella et quia etc. Renuntio etc. Actum Alaquas etc.

Testes Doctor Felix Matoses Metge, y Miguel Catala oller de dita Vila de Alaquas habitants.

Die xiii mensis Decembris anno a Nativitate Domini MDCXCII

Sia tots manifesta cosa que Yo Vicent Gil fill de Antoni laurador del loch de Aldaia habitador. scienter et gratis confese haver agut y rebut realiter numerando dels Rector y Elets de la Yglesia Parrochial de la present Vila de Alaquas habitants en aquella abcents etc. et vestris y per mans de Mosen Joseph Fuster Prebere Rector de dita Parrochial sis lliures y denau sous moneda reals de Valencia a compliment a les quaranta huit lliures y denau sos per lo preu y valor de Dotze mil y sinch centes Racholes gros a rrao de tres lliures y dotze sous per miller y sis centes teules a rrao de sis lliures y dotze sous lo miller que he venut a dits Rector y elets pera la obra eo renovacio de dita Yglesia Parrochial de Alaquas. et quia etc. Renuntio etc. Actum in Villa Alaquas etc.

Testes Christofol Hernandez laurador y Vicent Veta fill de Geroni oller de dita Vila de Alaquas

habitadors.

ARV. *Diversos, Marquès de la Casta, caixa 22, expte. 1083*¹³³

«En 29 de setiembre 1692 Mosén Joseph Fuster Rector de Alaquàs, Jayme Medrano Bayle, Pedro Saez, Justicia, Vicente Marti Amotazen y otros eiletos nombrados por la Parroquia de Alaquas, capitularon con Rafael Marti Albañil del lucimiento de la Iglesia de Alaquas y hacer los Arcos de sus capillas, cornisa, adornos de ventanas, según Planta y Perfil. Y en que se trata de executar el coro entre las paredes de la Yglesia y del Palacio haciéndolo de Arcos según perfil, haciendo ventanas que caygan al coro y correr la cornisa de la Nave de la Iglesia alrededor de dicho Coro, haciendo un adorno en la Testera y se ha de vaciar la pared de dicho coro que entonces sera tanca a la Iglesia, según perfil, dar de Alabastro toda la Nave de la Iglesia, paredes y capillas, paymentar la Iglesia y capillas, y poner maderas para andamios, herramientas, cuerdas, capaços y demas ahinas para la obra todo por precio de 296 libras. De cuyos capitulos se comprende que el Señor de Alaquas permitió poner el Arco que estriva en su Palacio y en la Iglesia, y que entonces se abrió la tribuna como que era pared de su Casa y les dio a la Iglesia el terreno del Coro que está sobre el Arco de la calle según planta y capitulos formo Gil Torralva, y en seguida se hallan cartas de pago de ello y de los materiales que pagara la Iglesia.

XXI

1631, gener, 30. València

Contracte de la Vila amb Antoni López, pintor i imatger i la seua esposa Maria Galindo, per fer el retaule dels sants Abdón i Senent. Àpoca del primer pagament.

ACCV. *Protocol*, Vicent Gaçull, 2528.

TRANSCRIPCIÓ:

Die xxx^o mensis Januarii anno a nativitate domini MDCxxxi

In dei domine Amen et cetera. Nos Antonius Peyro, Justicia in presenti anno ville de Alaquas, Michael Sarrio, et Josephus Serrano Jurati eiusdem ville ex una, et Antonius Lopez pictor et Maria Galindo, coniuges presentis civitatis Valencie habitatoris partibus ex alia, tam nominibus vestris propriis quam nos dicti Antonius Peyro, Michael Sarrio, et Josephus Serrano nomine, et tanquam Justicia et Jurati respective predictis Ville de Alaquas dictis respective nominibus, scienter et gratis cum hoc presenti publico instrumento et cetera, nos partes predictis confitemur et in veritate recognoscimus una pars unacum alteri et altera alteri, ad invicem et vicisim, presentis et acceptantibus et nostris, quod super re et negocio [infrascripto] inter nos partes predictas dictis respective nominibus, sunt conventa, inita, transacta et in pactum deducta capitula [infrascripta] et immediate sequentia:

¹³³ Aquest document complementa l'anterior aclarint els permisos i donacions del Senyor.

E Primerament es estat pactat havengut, clos y concordat entre les dites parts, que lo dit Antoni Lopez, imaginari, haja de fer segons que ab lo present capitol promet fer dins de un any de huy en avant contador, un retaule de fusta de melis en blanch per a la Isglesia de dita vila de Alaquas per a la capella y Invocacio dels gloriossos Sancts Abdon y Senent, lo qual ha de ser conforme la traça que se ha acordat entre dites parts fermada de les mans de aquelles, y dels notari y testimonis infraescrits, y ab los pactes següents: que lo dit Retaule tinga de Altaria vint y quatre pams y de ample per la part mes ampla dezet pams menys quatre dits, y per la part mes estreta quinze pams, que la fusta de dit Retaule sia tota de melis castellana, y si acas tindra algun nuc saltadis, lo haja de llevar y posar peses en son lloch, que lo dit retaule haja de ser elegido sens ninguna clavaso, sino la que sera menester per a fixar la obra, que les pilastres de aquell fins al primer ters hagen de ser y sien machiembradas y corintias, y de alli en amunt estriadas, y baix su basamento Dorico, que los pilars eo columnes hagen de tenir y tinguen de tot alt, deu pams menys dos dits, fent lo y acabant lo tot conforme la dita traça y art.

Item es pactat ut supra que ademes de les cosses dessus dites, lo dit Antonio Lopez, haja de fer y posar en dit retaule cinch figures redones de bona proporcio conforme art, ço es, les dos principals dels dits dos gloriossos Sancts Abdon y Senent de quatre pams y mig de altaria sens la peana, les quals se han de posar en lo casalaci denmig de dit retaule, y l'altra de Sanct Isidro de Madrid, per a posar en lo casalici de dalt de bona proporcio, y les altres dos tambe de bona proporcio de dos Angels, per al costat de dit casalici, conforme art, y com esta en la dita traça.

Item es pactat ut supra, que lo dit Antonio Lopez haja de fer dos peanes de mig pam de altaria poch mes o menys cada una de per si, per a poder portar en professo les dites dos figures que dels gloriossos Sancts Abdon y Senent ha de fer, conforme lo tenor del antecedent capitol per al casalici de en mig de dit retaule.

Item es pactat ut supra que tot lo dessus dit haja de ser y sia conforme art.

Item es pactat ut supra que los dits Antonio Peyro, Miquel Sarrio y Josep Serrano hagen de donar segons que ab lo present capitol prometen donar y pagar en dits noms, simul et in solidum, al dit Antonio Lopez, present, acceptant y als seus, per lo preu y valor de dit retaule, y demes cosses dessus dites, axi de mans, fusta y tots demes, dos centes lliures moneda reals de Valencia, pagadores en esta forma, ço es, cinquanta lliures encontinent, quaranta lliures lo dia de nostra Señora de Agost del present any, y lo dia que haura acabat de posar y assentar dit retaule en dita capella, cinquanta lliures, y les restants seixanta lliures, de alli a un any despues que harua acabat de asentar y posar dit retaule en dita capella.

Item es pactat ut supra que lo port de dit retaule de Valencia a Alaquas, y lo gasto de les cordes, andamis y tot lo demes que sera menester per asentar lo en dita capella, ho hagen de pagar y paguen, los dits Antonio Peyro, Miquel Sarrio y Josep Serrano.

Item es pactat ut supra que lo dit retaule se haja de preciar en valor de dos centes quaranta lliures, y no preciant se en dita cantitat ha haja de refer, segons ab lo present capitol ho prometen refer y pagar, los dits Antonio Lopez y Maria Galindo, conijuges, simul et in solidum, als dits

Antoni Peyro, Miquel Sarrio y Josep Serrano, conforme en dita conformitat se adjudicara per persones expertes y desapasionades, y que no per preciarse dit retaule en dita suma de dites dos centes quaranta lliures, ni en mes cantitat etiam que siga molt considerable, se declara que no perço han de estar obligats los dits Antoni Peyro, Miquel Sarrio y Josep Serrano a pagar per lo valor de dit retaule mes de les dites dos centes lliures.

Item es pactat ut supra que acabat de fer y asentar dit retaule en dita capella, se haja de veure, regoneixer y preciar aquell, per persones expertes, desapasionades nomenadores per dites parts, si estarà axi en lo valor de dita cantitat de dos centes quaranta lliures conforme la dita traça, modo, manera y ab les circumstancies y requisits que se han dit dessus, y no estant ho en dita conformitat, los dits Antoni Peyro, Miquel Sarrio y Josep Serrano, no estiguen obligats sils pareixera, a rebre aquell, y en cas quels parega no rebrel, los dits coniuges los hajan de restituyr y tornar encontinent tot lo que a conte del preu y valor de aquell haura rebut lo dit Antoni Lopez, y que en cas quels parega rebrel no obstant que no estiga en la conformitat dessus dita, en tal cas, etiam los dits coniuges los hajan de restituir y tornar tot lo que per dites persones expertes se diera deurels refer per les faltes que tindra dit retaule y demes cosses dessus dites.

Item es pactat ut supra que en cas de discordia de dites persones expertes, haja de nomenar y nomene don Jacinto Aguilar, un tercer expert desapasionat y que les dites parts hajan de estar per lo que dira y adjudicara lo dit tercer.

Item es pactat ut supra que la dita Maria Galindo y de Lopez, haja de prometre y obligarse segons que ab lo present capitol promet y se obliga juntament ab lo dit Antonio Lopez son marit, sens ell et insolidum, ha de fer valer, tener y cumplir, tot ço y quant li toca y perve haver de fer cumplir y efectuar al dit Antoni Lopez iuxta lo tenor de la dita y present capitulacio y concordia.

Item et ultimo es pactat ut supra que los presents capitols y cascu de aquells, sien executoris ab submissio y renunciació de propri for, variacio de juhy i altres clausules en semblants actes posar acostumades, sots pena de deu lliures pagadores per la part inobedient a la obedient, pro pena et nomine pena qua pena et cetera. Rato pacto Semper manente et cetera.

Quibus quidem capitulis lectis et publicatis per notarium infrascriptum et per nos intellectis, nos dictis partes, dictis respective nominibus, promittimus una pars nostrum alteri et altera alteri, ad invicem et vicisim, presentibus, acceptantibus et nostris, facere et ad implere omne it ed quiquid unicuique nostrum dictarum partium iuxta seriem et tenorem dictorum capitulorum, et cuiuslibet illorum pertinet et spectat pertinebit et spectabit, sub pena decem librarum per partem inobedientem et predicta capitula ad implere recusantem parti patenti et dicta capitula ad implere desideranti dandarum et solvendarum, pro pena et nomine pene et cetera. Rato pacto et cetera. Fiat executoria et cetera, cum fori submissione et cetera, iudicii ac iudicis variatione et cetera, recursos et appellationis et cetera, et iurium appellandi et recurrendi ex pacto et cetera. Renuntiatione et cetera. Promittimus et cetera, ac etiam juramus ad dominum Deum et cetera, non litigare et cetera, neque impetrare et cetera, sub con simili pena et cetera. Dandarum et cetera. Rato pacto et cetera, et pro predictis et cetera, obligamus nos dicte partes dictis respective nominibus videlicet una pars nostrum alteri et altera alteri, ad invicem et vicisim omnia et singula bona et iura nostra dictarum partium et cuiuslibet nostrum dictis respective nominibus mobilia et cetera. Renuntiamus et cetera, scienter beneficiis cedendarum dividenda cumque actionum et cetera. In super ego, dicta Maria Galindo et de Lopez, virtute iuramenti per me superius prestiti, promitto contra predicta non venire et cetera, cuius quidem

iuramenti vigore per notarium infrascriptum certificata, de omnibus iuribus meis et signanter de beneficio senatus consulti velleyani et cetera, sponte renuntico dicto beneficio senatus consulti velleyani et cetera, et omni alii et cetera. Actum Valencia et cetera.

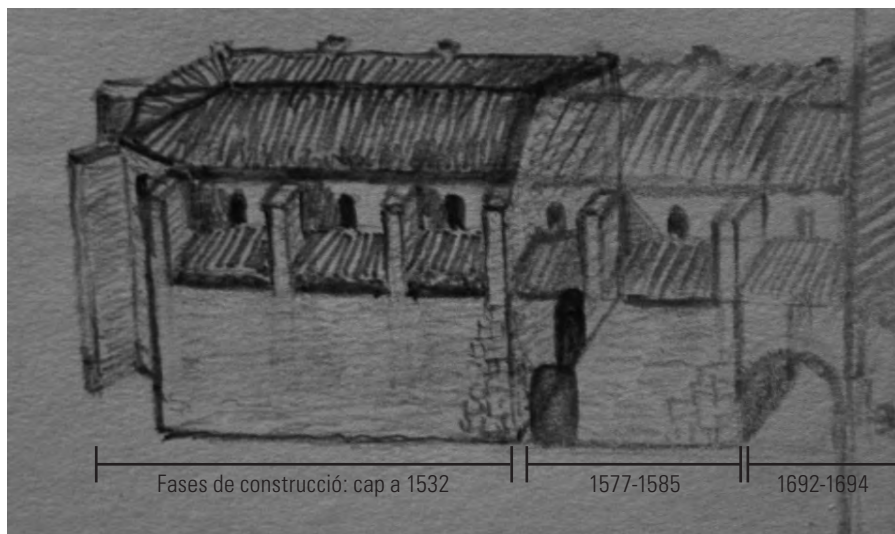
Testes huius rei sunt videlicet ad firmas omnium supradictorum dempta tamen dicta Maria Galindo, Franciscus Torrelles notarium et Iosephus Giner, scriptor Valentie habitatoribus, quo ver ad firmam dicte Marie Galindo que
Dictis die et anno

Sit omnibus Notum quod nos Antonius Lopez, futor, et Maria Galindo, coniuges civitatis Valentie habitatoris, scienter et gratis, confitemur et in veritate recognoscimus vobis, Antonio Peyro, Justitia in presenti anno Ville de Alaquas, Michaelis Sarrio, et Iusepho Serrano, Juratis eiusdem Ville, presentibus et vestris, quos dedistis et solvistis nosque a vobis habuimus et recepimus, voluntati nostre omnimode realiter numerando, quinquaginta libras monete Regalium Valentie, quas vos in continenti michi dicto Antonio Lopez promissistis dare, solver et paccare, in comptum ducentorum librarum eiusdem monete, instrumentum capitulationis et concordie, inter vos e nos, in posse notarium infrascripti sub die presenti, facto et firmato causis et rationibus in eo contentis et quia et cetera. Renuntiamus et cetera, Intellectis et cetera. Actum Valentie et cetera.

Testes huius rei sunt videlicet ad firmam dicti Antonii Lopez, Franciscus Torrelles notarium, et Iosephus Giner, scriptor, Valentie habitatoribus, quo vero firmam dicte Maria Galindo que.

LÀMINA I

Hipòtesi de fases de construcció de l'església de l'Assumpció.

LÀMINA II

Capella gòtica. És l'última de la part de l'Evangelí. Entrada a la cripta.

Disposició del campanar sobre els murs i contraforts de l'església.

Part posterior de l'última capella de l'Epístola, ocupada pel caragol i campanar. S'observa a la dreta el mur retranquejat i la fornícula per a la imatge que es veu des de l'església, enfront la paret del caragol i a l'esquerra el mur que recau a la plaça del Santíssim.